

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİMDALI

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARI KAPSAMINDA
KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞUN FİNANSAL
PERFORMANS ÜZERİNE ETKİSİ:
BİST SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİNDE BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Bahşende TAŞDEMİR

Danışman
Doç. Dr. Şükran GÜNGÖR TANÇ

Nevşehir
Temmuz 2017

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Bahşende TAŞDEMİR

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Sürdürülebilirlik Raporları Kapsamında Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Finansal Performans Üzerine Etkisi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Araştırma” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Bahşende TAŞDEMİR

Danışman

Doç. Dr. Şükran GÜNGÖR TANÇ

İşletme Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Şevki ÖZGENER

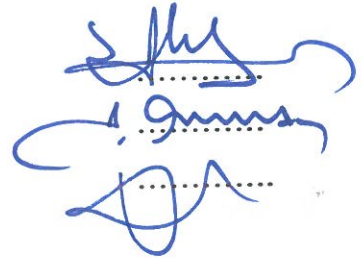
Doç. Dr. Şükran GÜNGÖR TANÇ danışmanlığında Bahşende TAŞDEMİR tarafından hazırlanan “Sürdürülebilirlik Raporları Kapsamında Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Finansal Performans Üzerine Etkisi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Araştırma” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

17/07/2017

Jüri

Danışman : Doç. Dr. Şükran GÜNGÖR TANÇ
Üye : Prof. Dr. Azzem ÖZKAN
Üye : Prof.Dr. Alper ASLAN

İMZA

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 17/07/2017 tarih ve 2017.33.505 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

17/07/2017

Yrd. Doç. Dr. Vedat AKTEPE
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Günümüzde, birey, toplum ve çevre koşullarının işletmelerin sürdürülebilir olma yolunda kurumsal yönetime eklenmesi ile pek çok işletmenin Kurumsal Sosyal Sorumluluk veya sürdürülebilirlik raporları yayınlamaya çevre, sosyal, ekonomik ve yönetim konularındaki faaliyetleri ile ilgili paydaşlarını aydınlattığı ve borsalarında işletmelerle ilgilenen yatırımcılara şeffaf bilgi sunmalarını ve ihtiyaçları olan ürün ve hizmeti sağlamak amacıyla bir takım faaliyetler yürüttükleri görülmektedir.

Bu tez çalışmada Sürdürülebilirlik, Sosyal Sorumluluk ve Finansal Performans kavramları ile ilgili teorik bilgiler verilmiştir. BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan işletmelerin Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Finansal Performans Üzerine Etkisi ile ilgili temel bulgularla sonuçlandırılmıştır.

Tez çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, yoğun iş temposuna rağmen her zaman yardım etmek için vakit ayıran, sürekli motive olmamı sağlayan, engin bilgi ve tecrübeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren çok değerli tez danışmanım Doç. Dr. Şükran GÜNGÖR TANÇ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yoğun iş temposuna rağmen yardımını esirgemeyen çok değerli Hocam Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Alper ASLAN'a hoşgörüsü ve sabrı için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte her daim yanımda olan, sabır ve desteğini hiç eksik etmeyen biricik aileme ve çok kıymetli eşim Serdar TAŞDEMİR'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARI KAPSAMINDA KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞUN FİNANSAL PERFORMANS ÜZERİNE ETKİSİ: BİST SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİNDE BİR ARAŞTIRMA

Bahşende TAŞDEMİR

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2017
Danışman: Doç. Dr. Şükran GÜNGÖR TANÇ**

ÖZET

Sürdürülebilirlik Endeksinin Borsa İstanbul'da 2014 yılından itibaren yayınlanması ülkemizde sürdürülebilir kalkınmayı hedef alan işletmeler açısından son derece önemli bir gelişme olmuştur. Sürdürülebilirlik Endeksi platformu, ülkemizde kurumsal sürdürülebilir raporlama ve sürdürülebilir muhasebe öğelerinin gelişimine de yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda tez çalışmasının temel amacı, sürdürülebilirlik raporları kapsamında işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk açıklamalarının finansal performansları üzerinde etkisi olup olmadığını tespit etmektir. Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan 35 işletmenin 2011-2016 tarihleri arasında sürdürülebilirlik raporları ve faaliyet raporlarında kurumsal sosyal sorumluluk ile ilgili verdikleri bilgiler araştırılmıştır. Söz konusu çalışma ile finansal performans göstergesi olarak işletmelerin ilgili yıllarda finansal analiz oranları (faaliyet oranları, kârlılık oranları, mali yapı oranları ve likidite oranları) bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Çalışmada bağımsız değişken olarak belirlenmiş olan kelimeler ise; çalışan, müşteri, çevre, toplum, paydaş, sürdürülebilirlik, risk yönetimi ve yeniliktir. İşletmelerin finansal performansları oran analizi yöntemi ile ölçülerek, yukarıda belirtilen kurumsal sosyal sorumluluk açıklama kavramları ise işletmelerin ilgili yıllarda yayımlanmış oldukları sürdürülebilirlik raporları ve faaliyet raporları kapsamında içerik analizi ile tespit edilmiştir. Tez çalışması sonucunda elde edilen temel bulgulara göre işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk açıklamaları ile kârlılık oranları arasında anlamlı bir ilişki olup birbirini pozitif yönde etkilemektedir. Sosyal sorumluluk açıklamalarının likidite oranları üzerine olan etkisi anlamlıdır ve birbirini pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Açıklamaların faaliyet oranları üzerine olan etkisi anlamlıdır ve birbirini pozitif yönde etkilemektedir. Çalışma sonucuna göre işletmelerin sürdürülebilirlik raporlarında ve faaliyet raporlarında yaptıkları sosyal sorumluluk açıklamalarının, işletmelerin finansal performanslarını pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Finansal Performans

**THE EFFECT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY ON
FINANCIAL PERFORMANCE ON THE SCOPE OF SUSTAINABILITY
REPORTS: A RESEARCH IN INDEX SUSTAINABILITY INDEX**

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences
Department of Business Administration, Postgraduate July 2017
Consultant: Doç. Dr. Şükran GÜNGÖR TANÇ**

ABSTRACT

Publication of the Istanbul Stock Exchange Sustainability Index since 2014 has been an extremely important development in terms of businesses aiming at sustainable development in our country. This platform assists in the development of corporate sustainable reporting and sustainable accounting elements in our country. In this thesis study, it has been examined whether or not the enterprises have an effect on the financial performance of corporate social responsibility statements within the scope of sustainability reports. In this context, the sustainability reports and the reports on corporate social responsibility in the annual reports of the 35 companies listed in the Stock Exchange Istanbul Sustainability Index in 2016 were examined between 2011-2016. The financial ratios (activity ratios, profitability ratios, financial structure ratios and liquidity ratios) calculated by the operator in there lated years were used as the financial performance indicator in the thesis study. The words specified as independent variables; Employee, customer, environment, society, stakeholder, sustainability, risk management and innovation. The financial performance of the business is measured by the ratio analysis method and the corporate social responsibility statements mentioned above are determined by the content analysis within the cope of the sustainability reports and annual reports published by the enterprises in there lated years. In the study, the statistical analysis of the effects of the independent variables on the dependent variables was performed using the analysis of the main components and panel leasts quares method. As a result of the thesis study, the effect of the corporate social responsibility statements on the profitability ratios is positive and affects each other positively. The effect of the disclosures on the liquidity ratios is positive and they affect each other positively. The impact of disclosures on activity rates is positive and affects each other positively. As a result, it has been determined that the disclosures made by the companies in their sustainability reports and annual reports affect the financial performance of the entity in positively.

Keywords: Sustainability, Corporate Social Responsibility, Financial Performance

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	ii
KABUL VE ONAY	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
TABLOLAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI

1.1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI	4
1.2. İŞLETMELERDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI VE ÖNEMİ	5
1.3. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI.....	9
1.4. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN TEORİK ÇERÇEVESİ	11
1.5. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK MODELLERİ	12
1.5.1. Stead ve Stead Modeli.....	12
1.5.2. Shrivastava ve Hart Modeli.....	13
1.5.3. Gladwin ve Arkadaşları.....	13
1.5.4. Callens ve Tyteca Modeli.....	14
1.5.5. Van Someren Modeli.....	15
1.5.6. Welford Modelleri.....	15
1.6. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞE KATKI SAĞLAYAN GELİŞMELER	16
1.6.1. Kurumsal İtibarın Güçlendirilmesi.....	16
1.6.2. İş Etiği İle İlgili Beklentiler.....	17
1.6.3. Ekonomik Anlayıştaki Değişmeler	18
1.6.4. Tüketici Beklentilerindeki Değişim	19
1.6.5. Devlet Otoritelerinin Değişen İşlevi.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL SORUMLULUK İLE İLGİLİ GENEL AÇIKLAMALAR

2.1. SOSYAL SORUMLULUĞUK KAVRAMI İLE İLGİLİ TEMEL AÇIKLAMALAR	22
2.1.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı	22
2.1.2. Sosyal Sorumluluğun Tarihçesi.....	25
2.1.3. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Ortaya Çıkmasına Neden olan Faktörler..	26
2.1.3.1. Sosyal Faktörler	26
2.1.3.2. Ekonomik Faktörler	26
2.1.3.3. Siyasi Faktörler	26
2.1.4. İşletmelerde Sosyal Sorumluluk Fikrini Etkileyen Yaklaşımlar	27
2.1.4.1. Ekonomik Güç Kuramı.....	28
2.1.4.2. Küresel Değişim	29
2.1.4.3. İş Hayatı ve Toplum Başarısının Özdeşliği	30
2.1.4.5. Sürdürülebilir Kalkınma	31
2.1.5. Sosyal Sorumluluk İlkeleri	32
2.2. SOSYAL SORUMLULUK ALANINDAKİ ULUSLARARASI STANDARTLAR VE SOSYAL SORUMLULUK MODELLERİ.....	34
2.2.1. Sosyal Sorumluluk Alanındaki Uluslararası Standartlar	34
2.2.1.1. Caux Pensipleri	34
2.2.1.2. Birleşmiş Milletler Küresel Sözleşmesi.....	35
2.2.1.3. SA 8000 Sosyal Sorumluluk Standartı	35
2.2.1.4. CERES İlkeleri (Çevreye Duyarlı Ekonomiler Birliği).....	35
2.2.1.5. Keidanren Sözleşmesi.....	35
2.2.2. Sosyal Sorumluluk Modelleri.....	36
2.2.2.1. Ackerman'ın Sosyal Duyarlılık Modeli.....	36
2.2.2.2. Davis'in Sosyal Sorumluluk Modeli.....	37
2.2.2.3. Sethi'nin Sosyal Sorumluluk Modeli.....	39
2.2.2.4. Carroll'un Dört Boyutlu Sosyal Sorumluluk Modeli	39
2.2.2.5. Wartrick ve Cochran Sosyal Performans Modeli	40
2.2.2.6. Wood Kurumsal Sosyal Performans Modeli	40
2.2.2.7. Swanson Kurumsal Performans Modeli	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL PERFORMANS

3.1. PERFORMANS KAVRAMI.....	42
3.2. PERFORMANS ÖLÇÜMÜNÜN AMAÇLARI.....	43
3.3. FİNANSAL PERFORMANS ÖLÇÜMÜ.....	45
3.3.1. Muhasebe Temelli Finansal Performans Göstergeleri	45
3.3.1.1. Aktif Kârlılık Oranı	46
3.3.1.2. Özkaynak Kârlılık Oranı.....	47
3.3.1.3. Yatırılan Sermayenin Kârlılık Oranı.....	49
3.3.1.4. Hisse Başına Kâr.....	52
3.3.2. Değer Bazlı Finansal Performans Göstergeleri	53
3.3.2.1. Ekonomik Katma Değer	54
3.3.2.2. Piyasa Katma Değeri	55
3.3.2.3. Arındırılmış Ekonomik Katma Değer.....	56
3.3.2.4. Yatırımın Nakit Akış Kârlılık Oranı.....	57
3.3.2.5. Nakit Katma Değer	58
3.3.2.6. Hissedar Katma Değeri.....	59
3.3.3. Piyasa Bazlı Finansal Performans Göstergeleri	59
3.3.3.1. Piyasa Değeri/Defter Değeri Oranı.....	60
3.3.3.2. Tobin's Q Oranı	60
3.4. FİNANSAL PERFORMANS ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ.....	61
3.4.1. Rasyo (Oran) Analizi.....	61
3.4.1.1. Likidite Oranları	61
3.4.1.1.1. Cari Oran	61
3.4.1.1.2. Asit-Test Oranı.....	62
3.4.1.1.3. Nakit Oranı.....	62
3.4.1.2. Faaliyet Oranları	62
3.4.1.2.1. Alacak Devir Hızı	62
3.4.1.2.2. Stok Devir Hızı	62
3.4.1.2.3. Aktif Devir Hızı	63
3.4.1.2.4. Özkaynak Devir Hızı.....	63
3.4.1.2.5. Net İşletme Sermayesi Devir Hızı.....	63
3.4.1.3. Mali Yapı Oranları.....	64

3.4.1.3.1. Yabancı Kaynak Oranı.....	64
3.4.1.3.2. Özkaynak Oranı	64
3.4.1.3.3. Yabancı Kaynakların Özkaynaklara Oranı	64
3.4.1.3.4. Duran Varlıklar Özkaynak Oranı	65
3.4.1.4. Kârlılık Oranları.....	65
3.4.1.4.1 Faaliyet Kârı Oranı.....	65
3.4.1.4.2. Net Kâr Oranı.....	65
3.4.1.4.3. Özkaynak Kârlılık Oranı	65
3.4.1.4.4. Aktif Kârlılık Oranı.....	66
3.5. LİTERATÜR TARAMASI.....	66

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İŞLETMELERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARININ) FİNANSAL PERFORMANS GÖSTERGELERİ ÜZERİNE ETKİSİ: BIST SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİNDE BİR ARAŞTIRMA

4.1. ÇALIŞMANIN AMACI	69
4.2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI.....	70
4.3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	70
4.3.1. İçerik Analizi	71
4.3.1.1. Veri Toplama	71
4.3.1.2. Birimleştirme	71
4.3.1.3. Örneklem	71
4.3.1.4. Kayıtlama Yönergesi	72
4.3.1.5. Çözümleme	72
4.3.1.6. Çıkarılma Yapmak ve Metnin Yazılması	72
4.3.2. Temel bileşenler Yöntemi	72
4.3.3. Panel Veri	76
4.3.3.1. Panel Veri Kaynakları.....	76
4.3.3.2. Panel Veri Regresyon Modellerinin Tahmini.....	77
4.3.3.2.1. Model Tahminleri.....	79
4.4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	82
4.4.1. İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Kârlılık Oranları Etkisine İlişkin Bulgular.....	83
4.4.2. İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının LikiditeOranları Etkisine İlişkin Bulgular.....	86

4.4.3. İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Mali Yapı Oranları Etkisine İlişkin Bulgular	89
4.4.4. İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Faaliyet Oranları Etkisine İlişkin Bulgular.....	92
SONUÇ	95
KAYNAKÇA	99
EKLER	113
ÖZGEÇMİŞ	116

KISALTMALAR LİSTESİ

BİST	: Borsa İstanbul
DÇGK	: Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
UNCED	: Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
BM	: Birleşmiş Milletler
AB	: Avrupa Birliği
YSKO	: Yatırılan sermayenin kârlılık oranı
HBK	: Hisse Başına Kâr
EKD	: Ekonomik Katma Değer
AOSM	: Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti
PKD	: Piyasa Katma Değeri
AEKD	: Arındırılmış Ekonomik Katma Değer
PCA	: Temel Bileşenler Analizi
IMF	: Uluslararası Para Fonu'nun
EKK	: En Küçük Kareler

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1: Sürdürülebilirliğin Oluşumuna Katkı Sağlayan Çalışmalar	8
Tablo 1. 2: Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Göstergeler.....	14
Tablo 1. 3: Welford'un 3 Boyutlu Kurumsal Sürdürülebilirlik Modeli	15
Tablo 2.1: Tipik Modern Bir Organizasyonun Paydaşları ve Yönetimin Onlara Karşı Sosyal Sorumluluklarından Bazı Örnekler.....	31
Tablo 3.1: Örnek 1	49
Tablo 3.2: Örnek 2	49
Tablo 4.1: İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Kârlılık Oranları Etkisine İlişkin Bulgular	79
Tablo 4.2: İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Likidite Oranları Etkisine İlişkin Bulgular	81
Tablo 4.3: İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Mali Yapı Oranları Etkisine İlişkin Bulgular	84
Tablo 4.4: İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Faaliyet Oranları Etkisine İlişkin Bulgular	86

GİRİŞ

Kurumsal Sosyal Sorumluluk kavramı sanayi devrimi ile tüketmeyi alışkanlık haline getirmiş toplumların iktisadi ve ekonomik hayatının esasını oluşturduğu global ortamda bulunan çevreyle, toplumla ve iktisadi hayatla ilgili olumsuzluklara çözüm sağlayabilme seçeneklerinden biri olarak meydana gelmiştir. Kaosların arka arkaya görüldüğü 1970'den itibaren ülkelerin yönetimleri, çalışma hayatı ve toplumlar arasında önem kazanmaya başlamıştır.

Türkiye için ise Kurumsal Sosyal Sorumluluk Ahilik sistemi ile benzerlik gösterse ve iyilik yapmak ile karıştırılsa da bahse konu kavramın gelişim gösteren esas neden 1980 yılı sonrası gerçekleşen liberal ekonomi ile biçimlenmiştir. Bu aşamada üretme ve tüketme işlevlerinin lokal esnaflardan ve kişilerden, ülke ve devletlerarası üretme ve tüketme işlevine geçiş göstermesi bir başlangıçtır. 2000 yılından başlayarak firmaların kârlılık seviyelerinde artış gösterme taraflı satma yöntemlerini kuvvetlendirme gereksinimi, elde edilemeyen pazar türlerinin yaygınlaşması, itibar yönetiminin alıcıların algılarında yer bulması, düzenli sektörler ile devlet yönetiminin bağlantılarında gelişim sağlanması, ham madde ve enerjinin fiyatlarında bulunan ve kullanım aşamasındaki artma ile verimli olma hususuna dikkat çekilmesi gibi hususlar sebebiyle Kurumsal Sosyal Sorumluluk algısı, gereksinimi ve uygulama türleri hem çalışma hayatının hem de akademik çevrenin alakasını yoğun bir biçimde çekmiştir. Türkiye içinde sermaye pazarının batılı benzerlerine göre bir dağılım göstermemesi, kurumsal idarecilik prensiplerinin uygulamasının kısıtlı şekilde yapılması, toplumsal yapının bir itici güç şeklinde karar vericilerde etki göstermemesi gibi sebeplerle Kurumsal Sosyal Sorumluluk yaklaşımı ve kültürü Türkiye içinde kısıtlı bir seviyede gelişim göstermiştir. Türkiye içinde gelir düzeyinde artış görülmesi, tüketim sağlayanların daha bilgili olmaları, Kurumsal Sosyal Sorumluluk uygulama türlerinin önem derecesini arttırmış buna paralel olarak

tüketim sağlayanlar da itibarın güçlenmesini arzulayan ve gereksinimi bulunan markaların ve firmaların bu kapsamdaki proje türleri ve daha önemli olanı iletişim kurma çalışmaları artış göstermiştir.

Günümüzde de birey, toplum ve çevre koşullarının işletmelerin sürdürülebilir kalkınma yolunda kurumsal yönetime eklenmesi ile pek çok işletmenin Kurumsal Sosyal Sorumluluk veya Sürdürülebilirlik Raporları yayımlayarak çevre, sosyal, ekonomik ve yönetim konularındaki faaliyetleri ve çabaları hakkında paydaşlarını aydınlattığı ve borsalarında işletmelerle ilgilenen yatırımcılara şeffaf bilgi sunmalarını ve ihtiyaçları olan ürün ve hizmeti sağlamak maksadıyla bir takım faaliyetler yürüttükleri görülmektedir. İşletmeler de bu çerçevede sadece ekonomik getiriye değil meydana getirdikleri faaliyetlerin sosyal ve çevresel risklerini de göz önünde bulundurup tedbir alma yönünde adımlar atmış, ilerleme göstermişlerdir. Artık sadece işletmeler değil tüketiciler de almayı düşündükleri veya araştırdıkları ürünün çevreye olan etkilerini ve sonuçlarını incelemektedirler. Paydaşlar da söz konusu durumlarda işletmelerden şeffaf bilgi beklemektedirler. İşletmelerin yalnızca kâr amaçlı yönetim stratejilerinin uzun dönemde sürdürülebilirlik açısından başarısızlıkla sonuçlanabileceği görülmektedir.

“Sürdürülebilirlik Raporları Kapsamında Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Finansal Performans Üzerindeki Etkisi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Araştırma” konu başlığı bulunan bu tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde sürdürülebilirliğe ilişkin kavramsal çerçeveye ve genel esaslara değinilmiştir. Bu kavramların, tanımı, mahiyeti, unsurları, niteliği gibi hususlar genel olarak irdelenmiştir.

İkinci bölümde sosyal sorumluluk kavramı, sosyal sorumluluğun doğuşunu etkileyen faktörler, sosyal sorumluluk amaçları ve ilkeleri, sosyal sorumluluk modelleri, sosyal sorumluluk ile ilgili görüşler belirtilmiştir. Bu şekilde sürdürülebilirlik raporları kapsamında kurumsal sosyal sorumluluğun finansal performansa etkisi araştırmacılara teorik bir çerçeve sunulmuş olacaktır.

Tez çalışmasının üçüncü bölümünde performans kavramı, performans ölçümünün amaçları, finansal performans kavramı, finansal performans ölçümü, muhasebe temelli finansal performans göstergeleri incelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü olan araştırma bölümünde ise teori ile uygulama arasında bağlantı kurulmuş; BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde Sürdürülebilirlik Raporları kapsamında kurumsal sosyal sorumluluğun finansal performans üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Bu çalışmanın amacı BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde bulunan 35 işletmenin, faaliyet raporlarında yer alan kurumsal sosyal sorumluluk açıklamalarını ve finansal performansı etkileyip etkilemediğini test etmektir. Ek olarak işletmelerin kurumsal sosyal sorumlulukla ilgili faaliyetlerinin yatırımcılar veya işletmenin çevresindekileri etkileyip etkilemediğini dikkate alınarak; söz konusu işletmelerin finansal performans ile kurumsal sosyal sorumluluk arasındaki ilişki tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu tez çalışmasının sonucunda elde edilen temel bulgulara göre; işletmelerin sosyal sorumluluk açıklamaları ile finansal performans göstergeleri olan kârlılık oranları, faaliyet oranları ve likidite oranları arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. İşletmeler sosyal sorumluluk faaliyetlerine verdikleri önem ile finansal performanslarını pozitif yönde etkilemektedirler.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI

Tez çalışmasının bu bölümünde işletmelerin ömürlerinin uzun soluklu olması için günümüzde sıklıkla bahsedilen ve her işletme için önemlilik arz eden sürdürülebilirlik kavramının tanımı, özellikleri gibi bir takım bilgilere yer verilmiştir.

1.1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI

Sürdürülebilirlik kavramı geçtiğimiz dönemlerin, üzerinde büyük tartışmalara, konuşmalara neden olan kavramlardan birisidir (Demir ve Sezgin, 2014: 714). Sürdürülebilirlik kavramı başta Dünya (Brundtland) Komisyonu'nun çevre ve gelişim konulu "Ortak Geleceğimiz" adlı 1987 yılında yayımlanan raporu ile ekonomi alanı temel olmak üzere hayatın hemen hemen her alanında etki göstermeye başlamıştır (Cantimur, 2011: 4). Sürdürülebilirlik, birçok konu ile kullanıldığından dolayı birbirinden farklı anlam barındıran ve kendine birçok alanda yer bulan bir kavram haline dönüşmüştür. Sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir kentler, sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir mimari, sürdürülebilir ekonomi ve sürdürülebilir büyüme gibi faktörler yaygınlaşmaya başlayınca konu tartışmalara ve yorumlamalara açık anlaşılması güç karmaşık bir hale gelmiştir. Bundan dolayı ilgilenilen konu kapsamında sürdürülebilirlik kavramının hemen hemen her alanda ve farklı konularda kullanılmasından ve tartışmalara açık olmasından dolayı herkes tarafından kabul edilen ve benimsenen bir tanımının yapılması da zor hale gelmiştir (Yavuz, 2010: 65). Sürdürülebilirlik kavramı literatürde farklı bölümlerde farklı tanımlamalar ile gösterilmiştir. Bu farklı tanımlamaların bazıları aşağıda belirtilmektedir.

Soubbotina (2004)' ya göre sürdürülebilirlik; mevcut ihtiyaçların karşılanması ve hakların korunması bakımından benzer koşullara sahip olunması şeklinde

tanımlanmıştır. Bıçakçı (2012) sürdürülebilirliği; var olabilme hacmi şeklinde tanımlanmıştır. Azapagic (2003) ve Malovics ve arkadaşlarına göre: Sürdürülebilirlik; günümüz ihtiyaçlarını karşılandığı esnada yarın için gerekli olacak ihtiyaçlar için önlem almaktır. Çakar (2007)' a göre sürdürülebilirliğin çevreci boyutu anlamında, hali hazırda bulunan kaynakları tüketirken gelecek olan nesillerin bu kaynaklardan faydalanmalarını sağlayabilmek ve kullanma şanslarını yok etmemektir. Çamlıca ve Akar (2014)' in sürdürülebilirlik kavramına tanımı ise: Yarına kalabilmek sürekli olmak varlığını her daim devam ettirebilme yeteneğine denir. Yelkikalan ve Aydın (2010)' ın bu konudaki tanımı: Sürdürülebilirlik, günümüzdeki mevcut ihtiyaçlar karşılanırken gelecek kuşaklara yarar sağlayacak ekonomik sosyal ve çevre ile ilgili kaynakların dikkatli özenli ve etkin kullanımudur. Filiz ve Hacıhasanoğlu (2011)' nun görüşleri: Sürdürülebilirlik, kaynakları gelecek nesillerin bugün bizim ihtiyaçlarımız için kullandığımız kaynakları ileride ihtiyaç duyacakları göz önünde bulundurularak kullanmaktır. Chapin ve arkadaşlarına (1996) göre: Sürdürülebilirlik, çevre bilimi sisteminin öğelerinin, ilerlemesini ve üretkenlik özelliklerini gelecek dönemlerde de sürdürebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır.

Literatürde belirtilen tanımlamalar doğrultusunda sürdürülebilirlik, insan oğlunun ihtiyaçlarını karşılamak için bugün kullanmakta ve faydalanmakta olduğu bir takım değerler, bu değerler çevre, sosyal, ekonomik, ahlaki olarak sıralanabilir ve bu değerler ile yaşam için gerekli olan ihtiyaçlar iç içe düşünülerek gelecek nesiller için yaşamlarını optimum düzeyde devam ettirmelerine fırsat sağlayacak şekilde kullanma olarak tanımlanabilir.

1.2. İŞLETMELERDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI VE ÖNEMİ

Doğadaki, toplumdaki her canlı gibi işletmelerin de yaşamlarının sona erdiği bir zaman dilimi bulunmaktadır (Dinçer, 2006: 411). Oldukça önem arzeden sürdürülebilirlik hususunda gerekli itina göstermeyen işletmelerin yaşam süreleri genel olarak ortaklarının yaşam süreleri ile paralel ve aynı yönlü olarak değişmektedir. Aynı zamanda sürdürülebilirlik konusunda gereken özeni gösteren duyarlı ve bilinçli davranan işletmelerin yaşam süreci, işletmenin ortaklarının gelecek kuşakları süresince de devam etmektedir (Clarke ve Clegg, 2003: 60).

İşletmeler yönünden bakıldığında sürdürülebilirlik; iktisadi olarak beklenen sonuç ile çevreye ve sosyal yaşama yönelik hassas davranma arasındaki orantıdır şeklinde değerlendirilebilir. İşletmelerin ulusal ve uluslararası ekonomi içerisinde rol alması, ekonomik sorumluluklarının yanı sıra çevre ve topluma karşı olan sorumluluklarını da beraberinde getirmiştir. Böylece işletmeler artık sadece işletme ortaklarına ya da potansiyel yatırımcılarına karşı sorumlu değil aynı zamanda ve aynı ölçüde bütün paydaşlarına karşı sorumlu olmuştur. Sürdürülebilirlik kavramının önemli hale gelmesindeki önemli bir sebepte ilgili sorumluluk açısından doğan bir takım problemler de işletmelerin yönetim anlayışlarında etki göstermeye başlamasıdır, meydana gelmesi ve karşılaşılması olası problemler aşağıda belirtilmiştir (Aksoy, 2013: 1).

- İklimdeki değişikliklerle birlikte ortaya çıkan ve dünya çapında meydana gelen çevre felaketleri, işletmelerin faaliyetlerinde daha özenli ve dikkatli olmaları mecburiyetini doğurmuştur.
- Uluslararası alanda imzalanan ticaret anlaşmalarında “Sürdürülebilirlik” kavramı öne çıkmaya başlamıştır.
- “Sürdürülebilirlik” kavramı Uluslararası finans kuruluşlarının kredi kullanımı için belirledikleri koşullar içerisinde kullanılmaya başlamıştır.
- Müşterilerin gün geçtikçe artan sosyal ve çevresel konulardaki hassasiyeti, ürün ve hizmet üretiminde işletmeleri daha duyarlı ve özenli davranmaya itmiştir.
- Borsaya kote olma şartlarının arasına çevresel ve sosyal ölçütlerinin de belirtilmesi mecburiyeti koyulmuştur.
- Uzun dönem için işletmelerin sürekli olması çevresel ekonomik ve sosyal kaynaklarını etkin bir biçimde kullanması önemli hale gelmiştir ve işletme bu üç alanda da aynı anda rekabet edebilme avantajı sağlanması gerekliliği önemli bir gerçek olmuştur.

Mikro seviyede önem arzeden sürdürülebilirlik makro seviyede de oldukça önemlidir. Böylece devlet ile toplum, faaliyetlerin toplum yararına yapılması sürekliliğini amaçlamaktadır. Bu amaçla sürdürülebilirliği gerçekleştiren işletmelerin çoğalması makro ekonomik açıdan bakıldığında da zinde ve sağlıklı bir ekonominin temel işareti olacaktır (Aslanbay, 2008: 50).

İşletmelerin sürdürülebilirlik niteliği ile birlikte sayılarının ve hacimlerinin de artması ekonomik açıdan işletmelere ve paydaşlarına bir takım yararlar sağlayacaktır (Şimşek, 2009: 47).

İşletmelerin genellikle hedefleri arasında toplumun ihtiyaçlarına yanıt vermekle birlikte aynı zamanda verimlilik sağlamak, ortaklarının paydaşlarının refah seviyesini arttırmak gibi faktörler yer almaktadır (Mirze, 2010: 391). Bahsi geçen hedeflerin gerçekleştirilmesi ve sürdürülebilir kalkınma sağlanması bakımından ekonomik, çevre ve sosyal düşünce yapılarının ahenk içerisinde olması gerekmektedir (Koçaslan, 2010: 53). Bu koşullar altında sürdürülebilirlik stratejik bir ehemmiyet taşımaktadır. İşletmelerin stratejik anlamda faaliyetlerine devam etmeleri rekabet avantajı sağlama ve kalkınmayı da devam ettirebileceği anlamına gelebilir (Eccles ve Michael, 2010: 33).

Küreselleşmenin devam ettiği dünyada insanlık din, dil, ırk, coğrafya ayırt etmeksizin ortak değerler ve amaçlar etrafında buluşulmuştur. Nitekim iş dünyasında da bu şekilde olmuştur. Dolayısıyla günümüzde “sürdürülebilirlik” faktörü iş unsurlarının vazgeçilmez bir kavramına dönüşmüştür. İşletmelerin uluslararası pazarlara girmesi bu alanlarda faaliyet göstermesi işletmelere bazı sorumluluklar yüklemektedir. Aynı şekilde iletişim teknolojilerindeki değişim ve gelişim, işletmeler lehine ya da aleyhine bilgilerin çok çok kısa sürede dağılması, yine işletmelerin sosyal ve çevresel sorumluluklarını arttırmaktadır (Seçkin, 2009: 26).

Sürdürülebilirlik yaklaşımının popüler hale gelmesi 1987 yılında yayımlanan Brundtland Raporu sayesinde. Ancak bu yaklaşım 1960'lı yıllardan itibaren değerlendirilmeye başlanmıştır. Sürdürülebilirlik faktörü hemen hemen 20 senedir gözde faktör olarak birçok işletmenin, akademisyenin araştırmalarında, faaliyetlerinde yerini almıştır.

Sürdürülebilirlik anlayışın gelişmesinde ve kullanımının yaygınlaşmasında ayrıca uygulanabilirliğinin gerçekleştirilmesinde payı olan çalışmalar Tokgöz ve Önce' nin çalışmasından esinlenerek Tablo 1. 1'de tarih sırasına göre belirtilmiştir (Tokgöz ve Önce, 2009: 259).

Tablo 1.1: Sürdürülebilirliğin Oluşumuna Katkı Sağlayan Çalışmalar

YIL	ÇALIŞMALAR	AÇIKLAMA
1972	Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı	Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenmiş olan konferansta ekonomik ve sosyal ilerlemenin çevre ile ilişkisi değerlendirilmiş (Bozdoğan, 2005: 1015) çevrenin özenle korunması ve geliştirilmesi için insanlara temel olacak ve yol gösterecek ve ilham verecek ortak bir perspektif ve ortak gayeler geliştirilmesi gereksinimi üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede, kaynakların kullanımında nesiller arası eşitlik, sosyal ve ekonomik yönden gelişme ile birlikte çevre ilişkisini irdeleyen ve vurgulayan çeşitli ilkeler ortaya çıkmıştır. Bu ilkeler, gelişmenin sürdürülebilir olması açısından ana mesnetlerine vurgu yapmıştır.
1977	Uluslararası Çalışma Örgütü Çokuluslu Şirketler ve Sosyal Politika ile İlgili İlkeler Üçlü Bildirgesi.	Mart 2000 yılında gözden geçirilmiştir. Ve uluslararası belgede yer alan ilkeler çok uluslu işletmelere, hükümetlere, işçi ve işveren kuruluşlarına, eğitim hayat koşulları istihdam ve işçi-işveren ilişkileri gibi farklı alanlarda geleceğe ışık tutan tavsiyelerde bulunulmuştur.
1987	Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu	DÇGK kurumunun yaptığı çalışmalar neticesinde “Ortak Geleceğimiz Raporu” yayımlanmıştır (Gür, 2012: 89). Bu rapor belirli bir zaman sonra Brundtland Raporu olarak tanıtılmıştır ve raporda gelişmenin sürdürülebilir olması için stratejik hareket planlarının yapılması gerekliliği (Banerje, 2002: 4) ve genel anlamda yaygın olarak bilinen aynı zamanda pek çok atıf alan ve herkes tarafından kabul gören tanımı yer almıştır. Çevre ile birlikte gelişme konuları göz önünde bulundurularak sürdürülebilir gelişme için dünya çapında bir eylem planı yapılması için zemin hazırlamıştır.
1989	CERES ilkeleri	Kirliliğin azaltılması yönünde ve çevrenin korunması ile alakalı etik ilkeleri içermektedir.
1992	Yeryüzü Zirvesi	Bu zirveye 179 ülkenin Devlet ve hükümet başkanları ayrıca binlerce resmi temsilci katılmıştır ve bu zirvede beş önemli uluslararası belge kabul edilmiştir. Bu belgelerden birisi “Gündem 21” ile eşitsizlik yoksulluk ve kıt kaynakların önemi belirtilmiş (Grafton, vd., 2004: 66), gelişim ve çevre hususlarının dünya çapında işbirliği yapılarak çözüm yoluna gidilebileceği ve politikacılara bu durumda büyük sorumluluk düştüğünü belirtmiştir. Stockholm Konferansında çevre konularına sorun hedefli bir yaklaşım benimsenmiştir. Rio’da doğal kaynaklara bağlı sürdürülebilir ekonomik gelişme ile insan kaynaklarının geliştirilmesini benimseyen birbirleri ile ilişkili bir yaklaşım benimsenmiştir. Sürdürülebilir gelişme kavramına detaylı ve kapsamlı bir şekilde değinilmiş ve katılımcı örgütlerin ayrıca süreçlerin Birleşmiş Milletler, hükümetler ve diğer tüm kuruluş ve kurumlarca kabullenilmesini sağlamıştır.
1997	Kyoto Protokolü	Küresel ısınma ve iklim değişikliği ile mücadele etmek için kurulmuş uluslararası bir çerçevedir. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi doğrultusunda imzalanmıştır. Kyoto Protokolünün ana amacı, atmosferdeki sera gazı çokluğunun, iklime için tehlikeli olmayacak düzeyde olması ve dengede kalmasını sağlamaktır.
2000	OECD Uluslararası Yatırımlar ve Çokuluslu İşletmeler Bildirgesi	Bu uluslararası belgede çok uluslu işletmelerin yatırım yaptıkları ülkenin sorumlulukları ayrıca topluma karşı sorumlulukları öne sürülmüştür.

Tablo 1. 1: Sürdürülebilirliğin Oluşumuna Katkı Sağlayan Çalışmalar (Devam)

YIL	ÇALIŞMALAR	AÇIKLAMA
2001	Sürdürülebilir Gelişme Dünya İş Konseyi	İşletmelerin dünyaya sağladığı katkısının ve sebep oldukları çevre ve sosyal maliyetlerini işletmenin hesaplarına eklemeleri gerektiği ortaya koymuştur.
2002	OECD Çevre Parlamento Komisyonu	Gündem 21'in 27 tane ilkesi geliştirilmiştir. Dünyayı daha yaşanılabilir daha iyi hale getirmek amacıyla ekonomik ilerlemede işletmelere bir sorumluluk ve önem yüklemiştir.
2012	Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nda (UNCED)	Birleşmiş Milletler liderliğinde 20-22 Haziran 2012 tarihlerinde , “Rio + 20” UNCED konferansı gerçekleştirilmiştir. Brezilya'nın Rio De Janerio kentinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bundan daha önceki konferanslarda alınan kararların uygulanacağı tekrarlanmıştır. Konferans bitiminde “İstedğimiz Gelecek” adında bir sonuç bildirgesi yayımlanmıştır. Bildiride, sürdürülebilir kalkınmanın gerçeğe uygun hale gelmesi için ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerin uyumlu bir şekilde entegre olması ve toplumun tüm kesimlerinin sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde sorumluluklarının öneminin büyüklüğüne değinilmiştir (Tıraş, 2012: 64).

Kaynak: Tokgöz ve Önce, 2009: 259.

Yukarıda bilgileri verilen sürdürülebilirliğin oluşumunda önemli rolleri olan çalışmaların da etkisiyle günümüze sık kullanılan kavramlar arasına girmiştir.

1.3. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI

İşletmelerin davranışları gün geçtikçe küreselleşme ve teknolojinin hızla ilerlemesi ile değişmiş ve işletmelerin davranışları üzerinde oldukça büyük etkiler yaratmıştır. Küreselleşme geçtiğimiz zamanlara kıyasla daha net ve fark edilir duruma gelmiştir. Bu bağlamda işletmelerin sorumluluk alma hususu değişik kapsamlara bürünmüştür. Bu çerçevede işletmelerin sosyal ve çevresel olmak üzere sebep oldukları problemleri minimum seviyeye indirmek için etkin ve verimli olarak çalışmalarını gerektirmiştir. Çünkü işletmeler kendilerine ekonomik fayda sağlaması ile birlikte hayat standartlarının derecesini yükselten ürün ve hizmet üretimiyle devam ettirdikleri faaliyetlerden dolayı bir takım sorunlara neden olmuşlardır (Hahn ve Scheermesser, 2006: 2). Bahsedilen hususların neticesi olarak sürdürülebilirlik kavramı daha mühim hale gelmiş ve bu yönde devam eden çalışmalar 1987 yılında yayımlanan Brundtland Raporu'nda değerlendirilmiştir. Gelecek nesillerin olası ihtiyaçlarını karşılamalarına mani olmaksızın günümüz ihtiyaçlarını karşılamaya sağlamak olarak tanımlanmıştır (Russell vd., 2007).

Sonraki dönemlerde ise sürdürülebilirlik faktörü artık bir işletmenin varlığını devam ettirebilme yeteneği olarak görülmeye başlanmıştır. Bunda paydaşların çevre ve sosyal baskıları önemli rol oynamıştır. Ve bunların sonucu olarak kurumsal

sürdürülebilirlik kavramı önem görmeye başlamıştır (Hockerts, 2001: 37). Literatüre bakıldığında “Kurumsal Sürdürülebilirlik” kavramının farklı tanımları bulunmaktadır. Bazılarına aşağıda değinilmiştir. Kurumsal Sürdürülebilirlik, işletmelere uzun vadeli fayda sağlamak için ekonomik, çevresel ve sosyal kavramların işletmelerin karar yapılarına uygulanması ve uyarlanması gerekmektedir ve bunlar kurumsal yönetim ilkeleri ile birlikte uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Aynı zamanda bu hususlardan dolayı meydana gelebilecek risklerin etkin bir biçimde yönetilmesidir (Borsa İstanbul, 2015: 2).

Karğın ve diğerlerine (2013)’e göre: Kurumsal Sürdürülebilirlik gelişmekte olan bir yönetim biçimidir ve büyüme ile birlikte kâr maksimizasyonu çalışmasına yön vermede bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır şeklinde tanımlanmıştır.

Wilson (2003)’a göre Kurumsal Sürdürülebilirlik, işletmenin kârlılığı ile birlikte büyümesini benimsemek ve ekonomik büyüme, çevrenin korunması ayrıca sosyal hakkı gözetme gibi ulusal hedefleri benimsemektir.

Dyllick ve Hockerts (2002)’a göre kurumsal sürdürülebilirliği, çevre ve sosyal sürdürülebilirliğin bir birleşimi şeklinde tanımlamıştır. Aynı zamanda, işletmelerin uzun süreli kazançlarına yönelmelerini, kısa süreli kazançları göz ardı etmeleri gerektiğini vurgulamışlardır.

Sancar (2013)’a göre: Kurumsal Sürdürülebilirlik; işletmelerin önüne çıkan fırsatları değerlendirmeleri gerektiğini ve uzun süreli ortaklık kaynağı oluştururken bunu riskleri etkin bir biçimde yöneterek başarmayı sağlayan bir yaklaşımdır. İşletmelerin sürekliliğini sağlarken aynı zamanda kârlılıklarınında daim olmasını sağlamaktır.

Schategger (2006) ve diğerlerine göre: Kurumsal Sürdürülebilirlik, içinde bulunulan sistemde yaşanan problemlerden ileri gelen verimsizlikler, karar verme sürecindeki zayıflık ile alakalı bir takım eksikliklerin giderilmesi yönünde meydana gelen bir yönetim kuramıdır.

Özgüç (2009)’e göre, kurumsal sürdürülebilirlik devlet ve toplumun işbirliği içerisinde olduğu ortak bir çalışmadır ve işletmelerin ekonomik faaliyetlerinin yanı sıra sosyal ve çevre faaliyetlerine de yönelmesi gereken bir çalışmadır.

Roca ve Searcy (2012)'e göre: Kurumsal Sürdürülebilirlik, işletmelerin, ortakların ve paydaşların günümüzde mevcut ihtiyaçlarını karşılması ve işletmelerin gelecek dönemlerde ihtiyaç duyması muhtemel olacak doğal kaynakların korunmasına fırsat veren işletme faaliyetlerinin benimsenmesidir.

Marrewijk (2003)'e göre: Kurumsal Sürdürülebilirlik, işletmelerin sosyal ve çevre konuları ile ilgili işletmenin faaliyetleridir. Bu faaliyetlerini gerçekleştirmesi esnasında paydaşlarının da bir arada olduğu etkileşim sürecidir.

Signitzer ve Prexl (2008) ise kurumsal sürdürülebilirliği, planlı programlı bir yönetim oluşumudur ve bu oluşumda ekonomik, sosyal ve çevresel değerler arasında bir bütünlük sağlamak amaçtır şeklinde tanımlanmıştır.

Literatürde gösterilen tanımlamalardan yola çıkarak Kurumsal Sürdürülebilirliğin gerçekleşmesi için; sürekliliğin sağlanması amaç edinip, ekonomik kâr amacı gütmeyen beraberinde sosyal yaşamın ve çevrenin korunması faaliyetlerine de önem verilmelidir. Günümüzde mevcut ihtiyaçlar karşılanmalı ancak gelecek kuşaklar için ihtiyaç duyulabilecek ve kullanılacak kaynakların şimdiden korunması ve geliştirilmesine fırsat tanıyabilecek faaliyetlerde bulunulmalıdır. Sürdürülebilir işletmeler var olma yolunda ve varlıklarını sürdürme çabası güden sistemlerdir şeklinde tanımlanabilir.

1.4. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN TEORİK ÇERÇEVESİ

Kurumsal sürdürülebilirlik kavramı genel anlamda paydaş teorisi ve meşruluk teorisi birleşiminden oluşmaktadır. Paydaş Teorisi; işletmede hakları gözetilen ve işletmeden fayda sağlayan ya da bu durumların tersini yaşayan kişiler olarak tanımlanabilir. Paydaşlar işletmeler için büyük anlam ifade etmektedir. Paydaş teorisi, işletme ortaklarının menfaatlerinin yanı sıra, işletmenin etkilediği tüm paydaşların çıkarlarının göz önünde bulundurulması ve korunmasını ifade etmektedir. Bu sayede işletmeler rakipleri karşısında rekabet avantajı elde edebilmektedir (Hillman ve Keim, 2001: 127).

Kurumsal sürdürülebilirlik ise, işletmenin imkânlarından taviz vermeden doğrudan veya dolaylı olarak paydaşlarının ihtiyaç duydukları faktörlerin karşılanması olarak ifade edilebilir (Sünnetçioğlu, 2013: 30).

İşletmenin uzun vadeli değer yaratması için sosyal çevre ve ekonomik değerleri etkin bir şekilde kullanılmalı ve paydaşlarının ihtiyaçlarına cevap verebilmelidir. Bu doğrultuda uzun vadede değer yaratabilir (Thomas, 1995: 421).

Bir işletme sosyal algılar, uyulması gereken kurallar ve inançların oluşturduğu bir düzen içerisinde yer almaktadır. Meşruluk kavramı da bir işletmenin istediği faaliyetleri gerçekleştiren ve buna yönelik davranışlarda bulunan genelleme yapılmış algılar olarak tanımlanabilir. Dolayısı ile işletme toplum ile ilişki içerisinde bulunarak faaliyetlerini gerçekleştiriyorsa ve topluma bağlılıkla faaliyetlerini devam ettiriyorsa ve topluma kendisini kabul ettirmiş ise meşruluk işletmenin yaşayan canlı bir varlık olmasının temelini oluşturur (Suchman, 1995: 571).

1.5. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK MODELLERİ

Tez çalışmasının bu bölümünde işletmelerin sürdürülebilir olmasına yardımcı olabilecek kurumsal sürdürülebilirlik modelleri sunulacaktır. İşletmelerin bir parçası oldukları piyasanın durumları, faaliyette buldukları sektörel çeşitlilikler sebebiyle kurumsal sürdürülebilirlik modellerinden bazıları açıklanacaktır.

1.5.1. Stead ve Stead Modeli

İşletmenin önemli bir ögesi de sürdürülebilir kalkınmadır şeklinde vurgu yapan bu model, işletmelerin sürdürülebilirliğini uzun vadede sağlayan bir içerik sunmaktadır. İşletmeler toplumun bir parçasıdır aynı zamanda sürekliliklerinin devamını sağlamak için uymaları gereken bazı kurallar bulunmaktadır ve işletmeler söz konusu kurallara uydukları süre boyunca sürdürülebilirliklerini muhafaza etmeleri mümkün olabilmektedir. Bu durum hem işletmelerin kâr elde etmelerini hem de sorumluluklarını gerçekleştirmelerine fırsat tanır. Temel itibari olarak kurallar aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Welford vd., 1998: 47):

- Bütünlük: İçinde bulunduğumuz gezegende birbirine bağlı ve alt sistemler arasında denge olması durumunda sürdürülebilirliğin sağlanması mümkündür.
- Gelecek Nesil: Gelecek nesillerin önemini kavramak ve karar süreçlerinde onları dikkate almak, iktisadi ve çevre dengesi için oldukça önemlidir.
- Toplum: Toplum, kişiler, işletmeler ya da kuruluşlardan oluşmaktadır. Dengeli bir ekosistemin yolu, toplumu oluşturan öğelere önem vermekten geçer.
- Kalite: Üretilen ürün veya hizmetlerin nasıl olması gerektiğini gösteren bir izlenimdir ve standartlara uygunluk olarak ifade edilebilir.
- Küçük Boyutluluk: İnsanların yaşadığı gezegende nüfus arttıkça ekonomik faaliyetlerde de artış olacaktır böylelikle katlanılan yük de artmış olacaktır ve küçük ölçekli fikirler ile faaliyete geçmek gerekmektedir. Büyük ölçekli fikirler büyük sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenle küçük ölçekli fikirler kullanılmalıdır.

Bu kurallar uygulandığı takdirde işletmeler hem kâr elde edip hem de sorumluluklarını yerine getirmiş olacaklardır.

1.5.2. Shrivastava ve Hart Modeli

İşletmeler bu modele göre açık ve şeffaf bir vizyon ve misyon sahibi olmalıdır ve sürdürülebilirlik işletmenin amacı haline gelmeli faaliyetlerini bu yönde devam ettirmelidir. Bahsi geçen modelde sorunlara kalıcı ve süreklilik arz eden çözüm yolları aramak oldukça önemlidir (Shrivastava ve Hart, 1995: 154).

1.5.3. Gladwin ve Arkadaşları

Gladwin ve arkadaşları işletmeler sosyal sürdürülebilirlik kriterlerine göre yeniden yapılandırılmalıdır. Bu yapılandırmada işletme liderlerine önemli görevler düşmektedir. Sürdürülebilirliğin devamı hususunda, sürdürülebilir bir performans için örgütsel bir planlama, değerlendirme ve ölçme sistemleri gibi uzmanlığın geliştirilmesini ve büyütülmesini öngörmektedirler. Paydaşları teşvik etmek amacı ile ödüllendirme yöntemi kullanılabilir bu yöntemin sürdürülebilir performansın arttıracağı düşünülmektedir (Gladwin, 1995: 42).

1.5.4. Callens ve Tyteca Modeli

Callens ve Tyteca (1998), sürdürülebilirliğin üç seviyede ölçülebileceğini belirtmiştir. Bu seviyeler sırasıyla ürün-üretim süreci, fabrika-firma ve şehir-ülkedir. Bu ölçümde de çevresel, sosyal ve ekonomik olarak bilinen üç boyutlu temel sürdürülebilirlik göstergeleri kullanılacaktır ve bu göstergelere temel sürdürülebilirlik göstergesi de eklenecektir. Bu boyutlarda ve seviyelerde ölçümün yapılması gerektiğini belirten Callens ve Tyteca'nın; ekonomik, sosyal, çevresel ve genel sürdürülebilirlik göstergelerinin yer aldığı model Tablo 1. 3' te belirtilmiştir (Welford vd., 1998: 47).

Tablo 1. 2: Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Göstergeler

	EKONOMİK GÖSTERGE	SOSYAL GÖSTERGE	ÇEVRESEL GÖSTERGE	GENEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK GÖSTERGESİ
SEVİYE 1: ÜRÜN, ÜRETİM SÜRECİ	Katma değer Pazar payı Ekonomik yaşam ömrü	İşgücü yoğunluğu Çalışma koşulları Müşteri memnuniyeti	Yaşam döngüsü değerlendirmesi	
SEVİYE 2: FABRİKA. FİRMA	Katma değer Kârlılık, Pazar payı, Marka imajı, Net üretim, Yıllık ciro, Sevkiyat değeri	Çalışma koşulları, İşgücü yoğunluğu, Verimlilik, İstihdam, Ortalama ücret, İş kazaları, Devamsızlık	Çevresel etki değerlendirmesi, Üretimsel etkinlik, Performans göstergeleri, Bilimsel göstergeler, Çevre muhasebesi	Sürdürülebilir kalkınma kayıtları
SEVİYE 3: ŞEHİR, ÜLKE	Gayrisafi Milli Hasıla	Net ekonomik refah, İşsizlik	Net ulusal hasıla Ulusal çevre hesapları	Sürdürülebilir refah endeksi Zayıf sürdürülebilir göstergeleri

Kaynak: Welford vd, 1998: 47, Callens and Tyteca, 1998: 44.

Tabloda seviyelerle gösterilen faktörleri etkileyen ekonomik, sosyal, çevresel ve genel sürdürülebilirlik göstergeleri bulunmaktadır.

1.5.5. Van Someren Modeli

Bu modelde sürdürülebilirliğin çevre boyutuna önem verilmiştir. Çevre ile ilgili olan maddelerin geri dönüşümü ve yeniden üretimini vurgulanmış bu hususta bir planlama ve program belirlenmesinin önemli olduğu ifade edilmiştir. Bu model, işletmelere çevresel atıkların geri dönüşümü, maliyetlerin minimize edilmesini ve ürün-süreç yeniliklerinin geliştirilmesi gibi çevresel amaçlar belirlemiştir. İşletmelerin kurumsal sürdürülebilirlik çalışmalarına başlama evrelerinde söz konusu modelin ilk olarak planlama aşamasına dâhil edilmesi sonra uygulamaya başlanmasının önemini belirtilmiştir (Someren, 1995: 23).

1.5.6. Welford Modelleri

Welford, kurumsal sürdürülebilirlik alanında iki model oluşturmuştur. Bunlardan ilk modelde; işletmelerin sürdürülebilirliğine bağlı üç boyut üzerinden bir teknik geliştirmiştir. Bu boyutlar kişiler, dünya, üründen oluşmaktadır. Kişiler üzerinden sosyal boyut, dünya üzerinden çevresel boyut, ürünler veya hizmetler üzerinden ise ekonomik boyut ile ilgili değerlendirme yapmıştır. Bu modelde temel amaç problemlerin minimize edilmesi ve kârın maksimum düzeye çıkarılmasıdır. Faliyet sonuçlarını görebilme açısından bu model işletmelere raporlama fırsatı tanımaktadır. Buda işletme için avantajlı bir durumdur. Welford modeline ait üç kapsam üzerinden değerlendirilen hedef ve yöntemler Tablo 1. 4' te belirtilmiştir (Welford vd., 1998: 46).

Tablo 1. 3: Welford'un 3 Boyutlu Kurumsal Sürdürülebilirlik Modeli

BOYUTLAR	HEDEFLER	ARAÇLAR
ÜRÜN (EKONOMİK)	<ul style="list-style-type: none"> • Mallar • Hizmetler • Karlar	<ul style="list-style-type: none"> • Yaşam döngüsü analizi •Fonksiyonellik değerlendirmesi • Finansal göstergeler/hesaplar
KİŞİLER (SOSYAL)	<ul style="list-style-type: none"> • İşçi ve işçi uygulamaları • Diğer paydaşlar	<ul style="list-style-type: none"> • Personel politikaları ve denetlemeler • Paydaş değerlendirmesi ve sosyal denetim
DÜNYA (ÇEVRE)	<ul style="list-style-type: none"> • Çevresel gelişme • Türlerin korunması	<ul style="list-style-type: none"> • Şirket çevre yönetimi araçları • Çevre denetimi • Eğitim ve kampanyalar

Kaynak: Welford vd, 1998: 46.

Welford ikinci modelinde ise kurumsal sürdürülebilirliğin sosyal boyutunu ele almış ve sonuçlarını çevresel boyut ile bir arada değerlendirmiştir. Bu modelin çevre, ekonomi ve eşitlik gibi boyutları da göz önünde bulundurması, her bir faktör için ayrı bir yöntem belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca yöntemlerin uygulanması için de teknik araçlar kullanılmasının önemini belirtmiştir. Teknik araçlar vasıtasıyla

uygun düzeylerin tespit edilerek bir sonraki yıl için programlar ve planlar yapılması amaçlanmaktadır.

Modelde işlevsellik, güçlendirme ve etik faktörler ölçüt olarak kullanılmıştır. Elde edilecek gelirin maksimum düzeye çıkarılması, takım çalışması yapılması ve açık doğru şeffaf ve hesap verilebilir olmak kavramları teknik araç olarak kullanılmıştır. Modelin işlevsellik ölçütüyle beraber tüm işlevlerden elde edilecek getirinin maksimum düzeye çıkarılması hedeflenmektedir ve güçlendirme ölçütüyle ise paydaşların işletme için önemli olduğunun üsünü çizmek ve takım çalışmasının yapılmasını amaçlanmaktadır. Etik ölçütünde de işletmenin açık, doğru, şeffaf ve hesap verebilir olmasının son derece önemli olduğunu ve işletmenin çalışanlarının sürdürülebilirlik konusunda eğitilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.

İşletmelerin sürdürülebilirlik alanında kullanabileceği bu tarz modeller geliştirilerek uygulamalarda daha fazla kullanılması işletmelere sürdürülebilir rekabet avantajı kazandıracaktır aynı zamanda işletmelerin önüne çıkan fırsatları değerlendirerek başarıyı yakalama olasılıklarını önemli ölçüde artıracaktır.

1.6. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞE KATKI SAĞLAYAN GELİŞMELER

İşletmelerin kârlılık endişesi gün geçtikçe artmaktadır ve işletmeler yasal düzenlemeler, paydaşların çıkarları, sosyal ekonomik ve çevre baskıları sebebiyle meydana gelen sorunlara çözüm üretmek maksadıyla yapılanmalarında değişikliğe gitmeye yönelmiştir (Epstein, 2009: 23).

Günümüzde yatırımcılar için önem arzeden iki husustan biri kurumsal yönetim diğeri de yapısı güçlü işletme stratejileridir. Müşteriler ise ürünlerin içeriği nedir, ne tür koşullarda ve kimler tarafından üretildiğini artık merak etmektedir. Devlet ve toplum, işletmelerin çevresel ve sosyal performanslarıyla ilgili raporlamalara eskiye kıyasla daha fazla önem göstermektedir (Keeble vd., 2003: 149).

1.6.1. Kurumsal İtibarın Güçlendirilmesi

İşletmelerin geçmiş dönemlerde yapmış oldukları faaliyetleri ve geleceğe yönelik olumlu beklentilerinin paydaşlarına çekici görünmesi kurumsal itibar olarak

adlandırılabilenmektedir. Kurumsal itibar, paydaşların işletme hakkındaki fikirlerinin düşüncelerinin duygusal bir yansımasıdır. Ve işletme için rekabet avantajı sağlar çünkü işletmenin maddi olmasada varlıkları arasında yer almaktadır (Musteen vd., 2010: 498). Kurumsal itibar bir işletmeni saygınlığını arttırır belirli bir statüye gelmesini sağlar ve olumlu bakış açısı yaratır ve değer katar (David Van, 2013: 215).

İşletmelerin göze çarpan özelliklerinden biri olarak ifade edilebilen itibarın, işletme ile ilgili yeterli bilgisi olmayan ve yatırımcı olması muhtemel olan bireyler veya kurumlar için önemli bir işaret olduğu kabul edilmektedir. Kurumsal itibarın sermaye piyasasında da bir rolü vardır ve bilgi talep edenler ve olası yatırımcılar adına itibar kavramı, yüksek bir kazanç idrak etkisi yaratmaktadır (Fombrun, 1997: 6).

Sözü edilen çalışmalar ile işletme ve paydaşları arasında etkili iletişim kanalı kullanılmıştır ve her daim sürdürülebilir işbirlikleri oluşturmalarına fırsat tanınacaktır. Bu durum vasıtasıyla işletmeler sürdürülebilir rekabet avantajı elde etme yolunda etkin bir sistem olacaktır (Bibri, 2008: 33).

1.6.2. İş Etiği İle İlgili Beklentiler

Kurumsal sürdürülebilirlik çalışmalarının gerçekleştirilmesine fayda sağlayan faktörlerden biri de iş etiği ile alakalı beklentilerdir. Etik faktörü; iş hayatında ne doğru ne yanlış, ne faydalı, ne zararlı bütün bunları araştıran, bireysel davranışlarda ve grup davranışlarında neyin iyi neyin kötü olduğunu aktarmaya gayret eden ahlaki değerler ve normlar bütünü olarak tanımlanmaktadır (Pelit ve Arslantürk, 2011: 165).

Etik değerler doğru davranış şekilleri olarak algılanmaktadır. Ancak hangi davranışın ya da değerın etik olduğunu tespit etmek çoğu zaman oldukça zor olmaktadır (Hartley, 1993: 357). Etik konusu işletmelerin hemen her faaliyetlerini kapsamaktadır ve faaliyetlerinde önemli rol oynamaktadır.

Etik konusuna 1960'lı yıllarda dini boyuttan yaklaşılmaktaydı. Ancak ilerleyen yıllarda sanayileşmenin artması ve teknolojinin ilerlemesi ile birlikte nükleer atıklar sebebiyle ortaya çıkan kirlilikler çevresel problemleri beraberinde getirmiştir. Tüketici beklentilerinin önemli hale gelmesi ile birlikte etik kavramının anlaşılabilir olması hususunda birbirinden farklı görüşler ortaya çıkmıştır. İş adamları 1970'lerde

ise bunlardan farklı sorunlarla karşılaşmışlardır. Bu yıllar iş adamlarının karşılaştıkları çeşitli sorunlar karşısında nasıl davranmaları gerektiğini sorgulamaya ve anlamaya başladığı bir dönem olup bu dönemlerde etik faktörü; işletmelerin yönetim ve pazarlama gibi bölümlerinde kabul görüp desteklenmeye başlanmıştır. İzleyen dönemlerde ortaya çıkan rüşvet, yanıltıcı reklamlar, olağandışı fiyat anlaşmaları, çevresel hususlar ve ürün güvenliği gibi bir grup önemli etik sorunlar göze çarpmaktadır. Devletin ekonomiye müdahale etmediği dönemlerde, işletmelere iş etiği anlayışını yerleştirmek ve benimsenmesini sağlamak için faaliyetlerin arttığı ve uluslararası ölçülerde etik anlayışı çalışmalarının hız kazandığı görülmektedir (Bektaş ve Köseoğlu, 2008: 149).

1990'lı yıllarda Anglo-Amerikan işletmelerinin liderliği altında işletmeleri ile dış çevre arasındaki ilişkiler oldukça önemli hale gelmiştir. Söz konusu yıllarda dünyada iş etiğinin yaygınlaştığı ve benimsendiği görülmektedir.

Günümüzde ise, işletmelerin uluslararası pazarlarda faaliyetleri artmıştır, iş beklentileri değişmiştir, bireylerin ve işletmelerin kültürel değerlerinde farklılaşmalar oluşmuş, örgütsel değerler yeni bir şekle dönüşmüştür. Bu doğrultuda işletmelerin, örgütsel etik ve etik davranış kuralları konusunda çalışmalarını artırma yolunda bir gayret içerisinde oldukları gözlenmektedir (Gök, 2008: 5).

Bu durumlar ve gelişmeler, işletmelerin ekonomik amaçların yanında çevresel ve sosyal beklentilerin de önem kazandığının göstergesidir.

1.6.3. Ekonomik Anlayıştaki Değişmeler

Sürdürülebilir ekonomi, “Gelecek nesilleri önemli çevre sorunlarına ve çevresel kısıtlılara mahkûm etmeden, uzun vadede insanların refah seviyesini yükselterek mal ve hizmetlerin üretilmesi, dağıtılması ve tüketilmesi ilgili ekonomik faaliyetler sistemidir” tanımı Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından yapılmıştır (Çetiner, 2011: 81).

Küreselleşme ile birlikte artan çevre kirliliğinin ekosistemlerde tahribata sebep olması ve önemli sorunlara yol açmasıyla birlikte insanlar kalkınma kavramının farkına varmaya başlamıştır. Bu husus, sıradan bir ekonomik büyüme şeklinin çevreye vermiş olduğu zararın yanı sıra kaynakların düşüncesizce kullanımının düzene sokulması için son derecede önemlidir ve ekonomi, çevre, bilim, toplum ve kaynakları içine alan bir kalkınma şeklinin geliştirilmesinin zorunluluğunu göstermektedir.

1.6.4. Tüketici Beklentilerindeki Değişim

Tüketicilerin satın alma davranışları ve beklentileri gün geçtikçe değişim göstermektedir. Buna sebep olarak işletmelerin çevreye ve topluma karşı daha hassas ve duyarlı ürün veya hizmetleri sunması gösterilebilmektedir. Tüketicilerin beklentilerini ve düşüncelerini tespit etmek amaçlı birçok araştırma yapılmıştır. Örneğin 2010 yılında National Geographic bir araştırmada yapmış olup bu araştırma 17 ülkede ve 17000 tüketicinin katılımıyla; enerji kullanımı, ulaşım yöntemleri, besin kaynağı ile ilgili tercihler, çevresel problemler ile çevre ve sürdürülebilirlik hususundaki davranışlar ve tepkileri incelenmiştir. Araştırma sonucunda; 10 ülkede tüketicilerin sürdürülebilir tutum ve davranışlarında yükseliş tespit edilmiş ancak Amerikalı tüketicilerin diğer ülke tüketicilerine göre konuya daha az duyarlı yaklaştıkları tespit edilmiştir. Amerikalı tüketicileri Fransız ve Kanadalı tüketiciler takip etse bile 2008 ve 2010 yılları itibarıyla Hindistan, Amerika ve Rusyalı tüketicilerin sürdürülebilir tüketici hareketlerinde artış gözlenmiştir (Coscone vd., 2010: 50).

Yapılan araştırmalar neticesinde sürdürülebilirlik kavramının yerel ve uluslararası piyasalarda rekabet avantajı olarak kullanılabileceği hususunda kuvvetli deliller sunmaktadır (Bell, 2002: 7).

1.6.5. Devlet Otoritelerinin Değişen İşlevi

Sürdürülebilirlik faaliyetlerinde devletin rolünü ve fonksiyonunu tanımlamak oldukça zor bir husustur. Endüstrileşmenin hızla yoğunlaştığı 20. Yüzyıldan günümüze kadar süre gelen kirlilik sorunları devleti çevresel ve tüketici haklarının korunması doğrultusunda yeni ayarlamalar ve düzenlemeler yapmaya zorlamıştır.

Dünya çapında, sürdürülebilirliğin yüz yüze geldiği bu sıkıntıları alt etmede gereken çözüm faaliyetlerini yürütebilecek yetkiye sahip olan devlet, sürdürülebilirliği sağlamak için yeni düzenlemeleri ve vergilendirmeyi bir teknik gibi kullanmaktadır.

İktisadi koşullar sebebiyle ortaya çıkan sonuç ile doğru orantılı olarak meydana gelen teknolojik değişimler ve hızlı gelişmeler de çevre ile ilgili anlayışın farklılaşmasına neden olmaktadır. Devlet tarafından yapılması gereken düzenlemelerin ise değişen ve gelişen şartlara bağlı olarak daha esnek hale getirilmesi gerekmektedir.

Aynı zamanda, devlet otoritelerinin kurumsal düzenlemelerin çevresinde yoğunlaşarak, bu düzenlemeleri, amaçları planları ve stratejileri geliştirmeleri oldukça önem taşımaktadır (Çevik, 2002: 42).

Devlet, farklılaşan şartlara göre düzenlemeleri daha esnek hale getirmek maksadıyla raporlama faaliyetlerinden yararlanmaktadır. İlgili düzenlemelerle politikalar, yasalar ve yönetmeliklere bağlı hareketler ve yasalara uyulması hususunda gereken bilgilere ulaşabilmektedir. Elde edilen bilgiler sorumluluklara yanıt vermektedir ve piyasanın gidişatına yararlı olmak için belli başlı konularda kamuyu aydınlatma amaçlı kullanılmaktadır. Sözü edilen düzenlemeler yoluyla işletmelerin kurumsal itibarlarını koruma ve risk yönetimi gibi hususlarda gereken önlemleri almalarına da fayda sağlamaktadır (Shields ve Solar, 2007: 397).

Devletin etkin ve aynı zamanda esnek politikalar benimsemesine yol açan faktörlerden birisi işletmelerin başına gelen işletme skandalları olmuştur. İşletmeleri sorumluluk çerçevesinde her yönden kapsayan ve hareketlerine yön verecek olan düzenlemeler, yasalar, yönetmelikler ve politikalar sürdürülebilirlik açısından oldukça önemli bir yardımcı kuvvet olmuştur (Albareda vd., 2007: 391).

Bu doğrultuda devletin yasal ilişkilerini tekrardan düzenlemeye başlama sebepleri arasında işletmeler ve sivil toplum kuruluşları ile sürdürülebilirlik çalışmalarını geliştirmek ve ilerletmek gösterilebilir (Beare vd., 2013: 338).

Doğada yaşayan her canlının yaşam süresi olduğu gibi işletmelerinde belirli bir süre sonra sona eren yaşam süresi bulunmaktadır. İşletmeler yönünden bakıldığında bu

süreyi uzatmak ve ya kısaltmak işletmelerin bağlı bulunduğu süreçlere ve bu süreçte meydana gelebilecek olasılıklarla yakından ilgilidir. Bu süreçte sürdürülebilirlik kavramı devreye girmektedir. Sürdürülebilirlik kavramı hayatın hemen hemen her alanında etkisini göstermeye başlamıştır. Sürdürülebilirlik kavramı için birçok farklı tanım mevcuttur ancak özetleyecek olursak; Mevcut bulunan ihtiyaçlar karşılanırken gelecek kuşaklara yarar sağlayacak ekonomik, sosyal ve çevre ile ilgili kaynakların hassasiyetle ve özenle kullanılmasıdır. İşletmelerin yalnızca kâr amaçlı yönetim stratejilerinin uzun dönemde sürdürülebilirlik açısından başarısızlıkla sonuçlanabileceği görülmektedir. Bu nedenle sürdürülebilirliğini devam ettirmek gayesinde olan işletmeler yalnızca kâr amacı güden kuruluşlar kimliğinden sıyrılmalı, çevreye topluma sorumlu yapılara dönüşmelidir.

Günümüzde işletmelerin birçoğu sürdürülebilirlik raporu yayımlamakta ve kamuoyuyla paylaşmaktadır. Çünkü işletmenin çevre, sosyal ve ekonomik faaliyetlerini takip eden karar vericiler artık sınırlı sayıda değil oldukça fazladır. İşletmeye yatırım yapacak birey kurum veya kuruluşlar, işletmenin ürettiği ürün veya hizmete ihtiyaç duyan tüketiciler, işletmelerin paydaşları karar vericilerden bazılarını oluşturmaktadır. Bu nedenle işletmelerin faaliyetlerini paylaşmaları işletmelere avantaj sağlamaktadır. İşletmeler bu vasıta ile hem üzerine düşen sorumluluklarını yerine getirmekte hem de kazançlarını arttırmaktadırlar.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL SORUMLULUK İLE İLGİLİ GENEL AÇIKLAMALAR

Tez çalışmasının bu bölümünde Sosyal Sorumluluk kavramının özellikleri üzerinde durulmuştur.

2.1. SOSYAL SORUMLULUĞUK KAVRAMI İLE İLGİLİ TEMEL AÇIKLAMALAR

Aşağıda sosyal sorumluluk kavramının tanımı, tarihçesi, amaçları ve hedefleri gibi özellikler sıralanmıştır.

2.1.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı

Sorumluluk, bireyin kendi insiyatif alanına giren davranışlarının, söylemlerinin sonuçlarına katlanıp onu üstlenmesidir. Sorumluluk duygusu bireysel bir histir ve toplumla birleştiğinde anlamlı hale dönüşür. Kültür sonucu oluşan faktöre duygu, toplumların yaşam tarzlarını ve yaşamlarını anlamlandıran önemli unsura da kültür denir. Toplumdaki ilişkilerden meydana gelen kültür, o toplumda yaşamlarını sürdüren bireylerin birbirlerine karşı olan görevlerini, ilişki türlerini belirler ve aynı zamanda ona uygun bir şekilde davranma sorumluluğunu kazandırır. İnsanların sorumluluk duygusuna sahip olmaları, kültürlü olmaları arasında son derece güçlü bir ilişki vardır ve doğru orantılıdır. Yani sorumluluk, eğitim ve kültürün birleşmesi sonucu kazanılır. Eğitim ve kültür arttıkça sorumluluk da paralel olarak olumlu yönde gelişir (Dalay, 2015: 3).

Kişi her şeyden önce kendisine karşı sorumludur. Bireyin sahip olduğu maddi ve manevi değerlerini zamanında ve yerinde doğru bir şekilde kullanmasını sağlayan

faktör kendisine karşı olan sorumluluğudur. Kişisel sorumluluk iki değişik biçimde ortaya çıkar. Bunlar (Torlak, 2003: 18):

1. İç sorumluluk,
2. Dış sorumluluk, olarak belirtilebilir.

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramını önemseyip ciddiye alan her kurum önemli ölçüde büyük getiriler sağlamaktadır. Kurumsal bilgi edinme, öğrenme ve yaratıcılık potansiyeli artış göstermektedir. Ayrıca sosyal sorumluluk faaliyetleri ile ilgilenen kurumların marka değerleri ve piyasa değerleri doğru oranda artmaktadır (Argüden, 2007: 40). Sosyal sorumluluk kurumların saygınlık kazanmasına katkı sağlamaktadır. Toplum nezninde saygın olan bir işletmenin çalışanları yaptıkları işe bağlılık gösterip, motive olmaktadır.

İşletmeler sosyal problemlere karşı, bu problemler ortaya çıkmadan önce önlem aldıklarında hem toplum tarafından gelecek olan bir tepki ile karşılanmamakta hem de sorunlara çözüm üretilmekte hem de sorunların ortadan kaldırılması güçlük yaşanmamaktadır. Sosyal sorumluluğa tepki gösterip olumsuz yaklaşmak yerine gelebilecek önlerine çıkabilecek sorunlara karşı önlem almak işletme için daha tutarlı ve en önemlisi daha az maliyetli olmaktadır (Eren, 2000: 103). Böylece işletmeler için maliyet olarak görünen bir takım sorun ve çözümleri, işletmelere kâr şeklinde geri dönmektedir. Sosyal faaliyetlere gönüllü olarak katılan işletme, hem ekonomik hem sosyal taraftan ömrünü uzatmaktadır. Toplumun desteğini alan işletme daha da güçlü hale gelmekte ve rekabet gücü de artmaktadır (Aydınalp, 2013: 42). İşletmenin marka imajı bu gönüllü davranış vasıtasıyla toplum, çalışanlar, tüketiciler ve müşterilerden destek görmesi sayesinde oluşmaktadır. Müşteriler markaya sadakat duygusu ile yaklaşmaktadır. Aynı zamanda bu destek yardımıyla hem marka farkındalığı hem de marka bilinirliği artmaktadır.

Sosyal sorumluluk, işletmelerin diğer paydaşlarına da önemli katkılar sağlamaktadır. Sonucu başarılı etkinlikler sayesinde işletmenin faaliyetlerine olan yatırımlar artmaktadır. Bu vasıta ile sosyal sorumluluk projeleri için fon temin edilmesini kolaylaşmaktadır ve işletmenin hisselerinde artış görülmektedir (Aktan ve Börü, 2007: 30). Böylece paydaşlar işletmeye karşı daha hassas yaklaşmakta aynı zamanda işletmeye karşı güven duygusu da daha fazla güçlenmektedir, işletmenin itibarı artmaktadır. Bu avantajlar da işletmenin paydaşlarından biri olan hissedarlara önemli

yararlar sağlamaktadır. İşletmelerin sorumluluk bilincini tedarikçilere yansıtması sonucunda tedarikçileri de sorumlu ticaret yapmaya teşvik etmektedir (Aydınalp, 2013: 42).

Kurumsal sosyal sorumluluk işletmelere sağladığı bu faydalarının yanı sıra kimi zaman zarara da sebep olmaktadır. İşletmeler yarar ve zararları kıyas edip ve kendisi için daha faydalı olanı tercih etmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluğun dezavantajlarından biri, yapılan faaliyetlerin ürünlerin maliyetlerine eklenmesi nedeniyle fiyatların artması durumunda yaşanmaktadır (Şimşek vd., 2003: 394). Bu gibi ve benzeri bir durum pazar kaybına sebep olmaktadır. Müşteriler daha uygun fiyatlarda olan markalara yönelip onları tercih edebilmektedir.

Sosyal kontrol ve hesap verme sistemlerinin eksik olması, karmaşık ve tatmin edilmesi güç sosyal beklentiler yaratmaktadır. Bu durum, işletme bakımından yüksek maliyetlere neden olmaktadır (Özüpek, 2004: 96). İşletme yöneticileri ve ortakları sosyal konularda olması gerekenden fazla duyarlı davrandığı durumda işletmenin önceden belirlemiş olduğu amaçlarından sapma ve uzaklaşma durumu yaşanmaktadır (Şimşek vd., 2003: 394). Söz konusu hassasiyetin çok olması durumunda işletmenin verimliliğinde azalma yaşanabilmektedir. Aynı zamanda sorumluluk sadece kurum yöneticilerine ait değildir ve sadece onlara yüklenmemesi gerekmektedir. Sorunlar diğer paydaşları olduğu kadar toplumu da ilgilendirmektedir. Sosyal sorumluluk faaliyetleri esnasında işletmelerin tutarlı ve dengeli davranmaları gerekmektedir. İşletme, faaliyetlerini gerçekleştirirken hem iktisadi kazanç elde etmeli aynı zamanda topluma faydalı olması gerekmektedir.

Sosyal sorumluluk bölgeleri ülkelerin gelişmişlik düzeyi ve maddi imkânları ile çok yakından ilgilidir. Genel anlamda hem ekonomik hem de sosyal açıdan gelişmiş ülkelerdeki işletmelerin sosyal sorumluluk bölgeleri daha fazladır ve içinde yaşadıkları toplumla birlikte ortak hareket ederler. Gelişmiş ülkelerdeki işletme yöneticileri genel anlamda sosyal sorumluluktan yana davranış sergilerler (Dalay, 2015: 4).

2.1.2. Sosyal Sorumluluğun Tarihçesi

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının ortaya çıkması ve yıllar bazında gelişimi incelendiğinde ilk olarak 1953 yılında H.Bowen'in yazmış olduğu "İşadamlarının Sosyal Sorumlulukları" isimli kitapta kullanıldığı görülmektedir. Bowen, kitabında iş adamlarının, toplumun değerleri, amaçları ve hedefleriyle uyumlu olan sosyal sorumluluk faaliyetleriyle ilgilenmeleri gerektiğini savunmuştur.

Sanayi devriminin ardından gelişen süreç içerisinde üretim teknikleri geliştirilmiş ve küreselleşme artmıştır. Bu gelişmelerin artması ile birlikte elde etikleri kârlılık artmış ve kârlılık işletmeler en önemli faktör haline gelmiştir. Bu gelişmeler neticesinde hem Avrupa'da hem de Amerika'da sosyal sorumluluk ve sosyal bilinç kavramları meydana gelmiştir. Büyük işletmelerin sahaya girmesi ile birlikte sosyal bilinç ve sosyal sorumluluk kavramları daha da netleşmiştir. Amerika'da bir takım işletmeler haksız rekabet ile suçlanmış ve bu suçlamalarının ispatlanmaları ile bu kavramlar daha da belirginleşmiştir (Aydede, 2007: 23).

1960'lı yıllarda çalışan hakları, asgari ücret, çevreye duyarlı üretim, tüketici hakları, sigortalı çalışma, ırk ayrımı, kadın hakları gibi birçok konu gündeme gelmiştir. 1960 yıllarında sivil toplum kuruluşları önem kazanmasıyla birlikte çalışan hakları, asgari ücret, çevreye karşı duyarlı üretim sigortalı işçi çalıştırma gibi konular önem kazanmaya başlamıştır. Bu döneme ait olan en önemli sosyal sorumluluk gelişmeleri, 1964'te "İnsan Hakları Sözleşmesi", 1969'da "Ulusal Çevre Politikası Sözleşmesi" ve 1972'de "Tüketici Ürünleri Güvenirlik Sözleşmesi" dir şeklinde belirtilebilir.

İşletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk bilinci ile davranış sergilemelerinin sebeplerinin tamamını işletmenin gönüllü olmasına bağlamamak gerekmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin artmasında toplum baskısının çok büyük bir etkisi vardır. 1980'li yıllarda borsanın dünya çapında önem seviyesinin artması ile birlikte işletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetleri ve raporlamaları azalmıştır ve 1990'lı yıllarla birlikte özelleştirme akımı ve küreselleşme ile işletmelerin, uluslararası birimlerin, kuruluşların kaliteye ve karşılıklı kazanca önem vermeleri sebebiyle, sosyal sorumluluklar tekrar önem kazanmaya başlamıştır.

2.1.3. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Ortaya Çıkmasına Neden olan Faktörler

Sosyal sorumluluğun ortaya çıkmasında gelişiminde ve değişiminde rol oynayan faktörleri; sosyal, ekonomik ve siyasi olarak ifade etmek mümkündür.

2.1.3.1. Sosyal Faktörler

Dünyada bireylerin ve toplumların birbirleriyle olan iletişiminin ve etkileşiminin artmasıyla beraber, bireylerin toplum içerisinde örgütlü hareket etmeye başlamışlardır. 1930'lu yıllardan sonra işçilerin daha iyi çalışma koşulları talep ettiği sosyal dönüşüm içerisine girilmiştir. Bu dönemlerde bireylerin kişisel yarar ahlak felsefesinin yerini sosyal ahlak kavramı almıştır. Bu ve benzeri toplumsal dönüşümler işletmelerin davranış ve hareketlerini etkilemiş toplumla daha iyi iletişim kurmaya gereksinim duymalarına neden olmuştur (Aktan, 2007: 26).

2.1.3.2. Ekonomik Faktörler

Sanayi devrimiyle etkisini gösteren liberal görüş İngiltere'de ortaya çıkmıştır. O dönemlerde birçok alanı etkilediği gibi ekonomiyi de etkisi altına almıştır. Dış ticaret özgürlüğünü, gümrüklerin işlevsiz kalmasını ve devletin ekonomiye müdahalesine karşı bir tutum sergilemiştir. Tüm dünyada ekonomik bir bunalıma sebep olduğu gibi toplumsal değişime, iş hayatına ve ekonomik hayata da yön vermiştir. İşletme faaliyetlerinde ve üretimde devletin rolü önem kazanmıştır (Pusak, 2014).

Sosyal sorumluluk kavramı 1900'lü yıllarda ABD de, tekelci uygulamalarda bulunmakla ve rekabeti engelleyici davranışlar sergilemekle suçlanmıştır ve bu suçlanmalar karşısında anti tröst yasalar, tüketici hakları benzeri uygulamalar geliştirmeye başlamışlardır (Pusak, 2014).

2.1.3.3. Siyasi Faktörler

20. yüzyılda II. Dünya savaşının ardından dünya iki kutuplu bir yapı haline dönüşmüştür. Dünya demokratikleşme eğilimleri artmaya başlamıştır. İnsan hakları bireyler yönünde gelişmeler göstermiştir. Bireyin birbirinden farklı rolleri (işçi, tüketici, yatırımcı vb.) ile toplum içinde önemi artmıştır (Aktan, 2007: 26).

2.1.4. İşletmelerde Sosyal Sorumluluk Fikrini Etkileyen Yaklaşımlar

İşletmelerin içinde buldukları toplum için faydalı faaliyetler yürütüp katkı yapması ile motivasyonunu arttıran sosyal sorumluluk faktörüne ilişkin çeşitli görüşler mevcuttur. Sosyal Sorumluluk kavramına dair beyan edilen fikirler, bu kavrama onay veren ya da vermeyen bakış açılarını iktisadi temelli olarak biçimlendirmektedir. Sosyal sorumluluğun tarihsel sürecine bakıldığında iki farklı görüş ortaya çıkmaktadır. Klasik Görüş (Ekonomik Görüş) ve Sosyo-Ekonomik görüş.

Klasik görüş, ekonomik kaynaklıdır ve işletmenin sadece kârlarını maksimize etme sorumluluğunu belirtmektedir. İşletmelerin sosyal konulara önem vermesi durumunda rekabet güçlerinin zayıflayacağını savunmaktadır. Bir işletmenin ana amacının üretim olduğunu belirtmektedir. Milton Friedman işletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk faaliyetleri ile ilgili isteklerini eleştirmiş, sosyal sorumluluk doktrinini bireylerin güvenini sarsan yıkıcı bir doktrin olarak tanımlamıştır. Benzer bir biçimde Adam Smith'de işletmenin en temel hedefinin kâr olduğunu benimsemektedir ve bireysel çıkar ile toplum çıkarı arasında bir farklılık görmemektedir. Olası getirileri ve kazancını mümkün olduğu kadar arttırmaya ve zararını minimize etmeye çalışan üretici ya da tüketici toplumun refahı ile neticelenen genel bir adalete farkında olmadan katkı sağlamaktadır. Kısaca bu görüşe göre sosyal sorumluluk faktörünün önüne geçebilecek kuvvetli dayanaklardan biri kâr değeri rekabet kavramlarıdır (Eren, 2002: 97).

Geleneksel yönetim düşüncesinden modern yönetim düşüncesi yönlü bir transferle birlikte işletmeler, artık kapalı sistemler kimliğini atıp açık sistemlere dönüşme gayretine girmiştir. Kapalı tanımının bu tarz sistemlerde açık olanla hiçbir etkilenme durumu söz konusu değildir. Kapalı bir sistemde başarıya ulaşmanın yolu iç yapıyla görevlerin birbirine uyumlu bir şekilde düzenlenmesidir şeklinde varsayılır. Açık sistemde ise çevre unsuru göz önünde bulundurulur ve çevreden alınan bir takım girdilerin mal veya hizmet biçiminde yeniden çevreye gelmesi durumu hedeflenir. Açık sistemin toplumla karşılıklı bir ilişkinin farkında olması ile birlikte bir takım sorumlulukları da beraberinde getirir (Karancı, 1997: 44).

Sosyo-Ekonomik görüşe göre; yaşam standartlarının yükseltilmesi, doğal kaynakların koruma altına alınması, kâr ve sosyal kazanç arasında bir denge

kurulması, kararların toplum tarafından kontrol edilebilir olması ve kararların pazarlara göre verildiği bir bakış açısını benimsemektedir. İşletmeler doğada var olan her bir canlı varlık gibi çevresiyle etkileşim durumundadır. Toplum ile iç içe olan işletmeler yalnızca üretim yapan klasik birimler değil buna ek olarak topluma karşı da sorumluluğu olan birimlerdir. İşletmeler temel hedefleri ve amaçları kârlılık etkinli ve verimliliklidir. Ancak işletme bu kavramları hedeflerken ve düşünürken çevreye uyumlu ve çevreye karşı hassas olma ilkesini de göz önünde bulundurmaları zorundadırlar (Koyuncu, 2009: 4).

Günümüzde işletmeleri ilgilendiren karmaşık ve gün geçtikçe farklılaşan problemler mevcuttur. İşletmeler sosyal problemlere kendi rızaları ile yaklaştıkları ölçüde tedbirlerini önceden alacak ve ardından oluşabilecek bir müdahaleyi de engellemiş olacaklardır. Bu müdahale kimi zaman devlet tarafından da gerçekleştirilebilir (Koyuncu, 2009: 5).

2.1.4.1. Ekonomik Güç Kuramı

Sosyal sorumluluk kavramının tersini savunan görüşler sosyal sorumluluğun işletmeye ekstra maliyet yüklediğini ve işletmenin temel amacı olan kârdan uzaklaşmasına neden olduğunu savunur. Kavramı destekleyen nitelikteki görüşler ise işletmenin sorumluluklarının topluma karşı yerine getirilmesi gereken bir mecburiyet olduğu konusunda oldukça nettir. Son dönemlerde popüler bir unsura dönüşen Sosyal Sorumluluk kavramının işletmelerin ahlaki stratejilerini, faaliyetleri ile finansal başarıları arasındaki ilişkinin paralel yönde olduğu hususunda bir fikir birliği vardır. Hızla dönen ve koşulların durmaksızın değiştiği dünyada korunan “yardımlaşma ve dayanışma” tanımları merhameti olmayan dünya düzeninin itibar elde etme ve korumayı sağlayan ve ya sığınılan limanları haline dönüşmüştür (Koyuncu, 2009: 5).

Ahlak kavramı insanın var olmasıyla doğru orantılıdır. Ancak değişen ve gelişen çağın ve toplumun özellikleri ahlak kavramını farklılaştırmış, ona yön vermiştir. Toplumların iyi ile kötü olanın netlik kazanmasına yönelik davranışları ayırmak için bir takım ahlak ölçütleri kullanılmaktadır. İyi insandan kötü insanı, erdemli bireylerden erdemsiz bireyleri ayırırken de bu ölçütler kullanılmaktadır. Bu bağlamda tarih süresince iyi ve kötünden herkes farklı şeyler anlamış olsa bile genel

anlamda bütün toplumlarda “İyi” olmanın sonucu ödül; “Kötü” ise olmanın sonucu ise cezadır şeklindeki algılar ilişkilendirilmiştir (Karancı, 1997: 47).

Kaliteli insan gücü ve bunun yönetilmesi toplumları zengin ve mutlu eder ve kaliteli insan gücü toplumu doğal kaynaklardan daha çok etkiler. Bir toplumdaki iş ahlakı, o toplumun iş gücünün kalitesinin önemli bir işaretidir. Sadece teknik bilgi zenginlik ve mutluluk yaratmaya yetmez üstelik herkesin çalışmadan para kazanıp kolay yollardan zengin olmayı hayal ettiği, kısa ve haksız yoldan para kazanmanın her türlüünün doğru davranış olarak kabul edildiği yönetim kademesindeki rüşvet ve yolsuzlukların var olduğu ve süregeldiği bir toplumda iş ahlakı oluşup yerleşmeden yeni yatırımlar yapmak ve iş kaynaklarında artış beklemek mantıklı ve yerinde bir davranış olmaz. Bir işletmenin temel amacı her ne kadar topluma hizmet, toplum yararına çalışmak, sosyal sorumluluk, istihdam sağlamak gibi gözükse de esas amaç kazanç sağlamaktır. Bu sebeple işletmeler kârını maksimize edecek yollara başvurmak isteyeceklerdir. Çalışanların ücretini düşük vermek işletmenin maliyetleri açısından doğru bir karar olsa da ahlaki açıdan kesinlikle doğru değildir. İşletmelerin sigortasız işçiler çalıştırması, çalışma ortamının uygun şartlarda olmaması ve devlet tarafından belirlenen asgari ücretin altında maaş vermesi işletmelerin ahlaki olmayan davranışlardandır (Karancı, 1997: 47).

2.1.4.2. Küresel Değişim

Günümüzde küreselleşmeyle beraber toplumsal yaşamın örgütlü bir biçime dönüştürme çabası tüm dünyada hâkim bir anlayışa dönüşmüştür. Toplumlar; okullar, hastaneler, vakıflar, yardımlaşma dernekleri, iş dünyası ve devlet kurumları gibi yapılar küresel standartlar doğrultusunda resmi ve teşkilatlı örgütlenmelere ihtiyaç duymaya başlamışlardır. Bu bağlamda örgütler; bağımsızlık faktörüyle; sınırlı, doğru, şeffaf ve hedefleri olan dönüştürülmüş yapılar olarak daha farklı bir anlama bürünmüşlerdir.

Örgütler küreselleşmeden etkilenmekle kalmamış ayrıca bütün etkinlikleriyle küreselleşmeyi desteklemiş, tetikleyip, kolaylaştırmıştır. Bunlar da küreselleşmenin durmaksızın devam etmesine ve tüm dünyada yayılmasına katkı sağlamıştır. Rekabet artmış, teknolojideki değişimler ve kaynakların daha etkin kontrol edilmesine ihtiyaç artmıştır ve artan gereksinimler gibi ortaya çıkan bazı etkenler işletmeleri karmaşık

toplumsal birimler olarak değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Bir de küresel çevrenin çok hızlı bir şekilde değişmesi işletmeleri endişelendiren diğer bir güçlüktür. Çevrede meydana gelen değişimleri anlamak ve uyumlu tepkide bulunmak bir başarı etkeni olarak sayılmaktadır. Bu değişimleri en kısa yoldan anlayıp uygulamak işletmelerin hız becerisiyle alakalıdır. Giderek artan küreselleşmenin işletmeler üzerinde birçok etkisi vardır. Dünya çapında ortaya çıkan durumların ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik, ticari ve diğer etkilerinin, geleneksel kültürler, iklim, zaman, mekân gibi standardı belli sınırları rahat bir yolla geçebildiği artık tek bir dünyaya doğru yaklaşıldığı hissi gün geçtikçe artış göstermektedir. Bu sınırların çözümlenmesi, daha önceden kesinmiş gibi görünen farklılıkları belirsizleştirmektedir. Bu belirsizlikle birlikte işletmelerin kontrol edilmesi de güçleşmektedir (Mucuk, 2001: 27).

Hızla artan küreselleşme ile rekabet artık yerel olma rolünden çıkmıştır. Bugün hem insanların hem de örgütlerin yaşadıkları en büyük problem küresel ikilem arasında kalmaktır. Bu değişen yeni koşullara ayak uydurup uyum sağlayabilmek ciddi manada hayati önem taşımaktadır.

2.1.4.3. İş Hayatı ve Toplum Başarısının Özdeşliği

İnsan faktörü hem toplumlar, hem işletmeler için başarının altın anahtarı olarak tanımlanabilir. Bu nedenle insan faktörünü ihmal ederek kalıcı başarılar elde etmek mümkün değildir. Özellikle de insanın manevi niteliklerini, ruh ve duygu dünyasını göz ardı ederek istikrarlı başarılar elde etmenin imkânı bulunmamaktadır. Bu durumda dengeli ve sağlıklı bir iktisadi yapıya ve refah seviyesi yüksek bir topluma sahip olmak da düşünülemez. Bu bağlamda uzun vadeli, istikrarlı başarılar ancak erdemli insanların çabaları doğrultusunda elde edilebilir.

Erdemli insan tanımlarken “başarı” kriterlerinin ne olması gerektiği de yeniden değerlendirilmelidir. Kapitalist toplum için başarı, kişisel fayda maksimizasyonu ve ekonomik kâr şeklinde sınırlanmıştır. Tüketim toplumunda insanların ihtiyaç, istek ve arzuları sürekli olarak özendirilmekte ve kışkırtılmaktadır. Daima artan bir baskı altında kalan insanlar, iş hayatında gece gündüz her daim çalışmakta ancak hep daha fazlasını talep etmekte hep fazlası için koşuşturmakta ve doymak nedir bilmeyen

iştahını tatmin etmenin yolunu aramakta ancak bulamamaktadır. Bu durumda ahlaki değerler tahribata uğramakta, üretici-tüketici, işçi-işveren, satıcı-müşteri, iş hayatının bütün paydaşları yönünden kişileri ve işletmeleri başarısızlığa ve doyumsuzluğa itmektedir. 2008 yılından süregelen sürekli yaşanmakta olan küresel ekonomik krizler ahlaki değerlerin ihmal edilmesinin yol açtığı problemleri bir kere daha gündeme getirmiştir. Ve dünya çapında, kapitalist sistemin tartışılmasına neden olmuştur (Sağlam, 2006: 68).

2.1.4.5. Sürdürülebilir Kalkınma

Kalkınma; geri kalmış ülkelerin bir takım düzenlemeler yaparak gelişmiş ülkeler standardını yakalama gayretidir. Düzenleme yapması gereken konular arasında sosyo-kültürel, ekonomik hususlar gösterilebilir. Tüm bu çabalar içerisine milli gelirin ve üretimin artırılması, halkın değer yargılarının dünya standartlarında geliştirilmesi gibi değişmeler de dâhil edilir.

Kalkınmanın temel amacı ekonomik büyüme değildir. Temel itibari ile insan hayat kalitesinin yükseltilmesi anlamına gelmektedir. Altyapıda geliştirmeler, tarımsal ve endüstriyel kalkınma, çevreyi koruma altına alma, doğal kaynakları geliştirme, sosyal faaliyetler, ekonomik büyümeye yarar sağlayanlarda dâhil olmak üzere, tüm faaliyetler sürdürülebilir bir biçimde insanın yaşam kalitesine yapılan katkıları değerlendirmektir (Torunoğlu, 2011).

Kalkınmanın odak noktasında insan vardır ve sürdürülebilir kalkınma insanın yönetiminde şekillenmektedir.

Kalkınma yalnızca büyüme ile eş anlamlı bir kavram değildir. Beslenme, barınma olanakları, sağlık ve eğitim hizmetleri, insan hakları gibi işaretlerde kalkınma kavramına dâhil olarak düşünölmektedir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma yalnızca ekonomik veriler çerçevesinde incelenmemeli, sosyal ve siyasal boyutlarla birlikte analiz edilmelidir. Mevcutta var olan kaynakların verimli ve etkin kullanılmaya çalışılması, ekonomi ve çevre koşullarının birlikte değerlendirilmesinin daha yararlı olacağı inancının yanında, teknolojik gelişmelerde sürdürülebilir kalkınmaya olumlu katkılar sağlayacağı inancı hâkim olmuştur (Gür, 2012: 89).

2.1.5. Sosyal Sorumluluk İlkeleri

Sosyal sorumluluğun bölümlerini ve boyutlarını mutlak bir şekilde belirlemek zordur. Ancak çoğu zaman işletmeler için sosyal sorumluluğun kapsamını ve sınırlarını belirlemek için kullanılan ölçütler aşağıdaki gibi ifade edilmektedir (Özgener, 2000: 137):

- Bir işletme sosyal gücü neyse onunla paralel sosyal sorumluluklara sahiptir,
- Sosyal sorumluluk işletmelerin niteliklerine göre değişkenlik gösterir. İşletmeler büyüklük, hacim, ürünler, rekabetçi stratejiler, üretim aşamaları, pazarlama yöntemleri ve yöneticilerin fikirleriyle alakalı olarak farklılık göstermektedir,
- Bireysel olarak bir işletme yalnızca en iyi biçimde yönetebileceği sosyal sorumlulukları seçmelidir. Geleneksel olarak işletme, sorumluluğun en düşük seviyede katılımın sağlanması durumunda etkin bir şekilde başarılacağı inancını taşır,
- 1962 yılında Friedman'a göre işletmenin sorumluluğu sadece ortaklarına ve sahiplerine karşıdır. Ancak bu görüş değişime uğramış ve kapsamı genişletilmiştir.

Paydaş teorisi, işletmenin sorumlu olması gereken grupların belirlenmesi ve bu grupların kimler olacağını belirlenmesi temeline dayanmaktadır (Kağnıcıoğlu, 2007: 87).

Tablo 2.1: Tipik Modern Bir Organizasyonun Paydaşları ve Yönetimin Onlara Karşı Sosyal Sorumluluklarından Bazı Örnekler

Paydaşlar	Sosyal Sorumluluklar
<ul style="list-style-type: none"> • İşletme Sahipleri • İşçiler ve Sendikalar • Hükümet Kuruluşları • Tüketiciler • Tedarikçiler • Rakipler • Toplum	<ul style="list-style-type: none"> • İşletmenin Değerini Yükseltmek • Güvenilir bir çalışma ortamı sağlamak ve sendika temsilcileriyle adil bir pazarlık etmek • Yasalara uymak • Güvenilir ürünler sağlamak • Adil ticaret yapmak • Adaletli rekabet koşullarına uymak • Çevreye zarar verecek faaliyetlerden kaçınmak

Kaynak: Kağnıcıoğlu, 2007: 112.

Tabloda belirtildiği üzere işletme yönetimi işletmenin paydaşlarından biri olan işletme sahibine karşı işletmenin değerini arttırmakla sorumludur, işçilere güvenilir

bir çalışma otamı sağlamakla sendikalarla adil bir pazarlık stratejisiyle hareket etmekle sorumludur. Rakiplere karşı ise rekabet koşullarına uymakla yükümlüdür. Tedarikçilere karşı güvenli ürünleri sağlamakla yükümlüdür. Belki de en önemlisi topluma karşı çevreye zararlı faaliyetlerden kaçınmakla yükümlüdür şeklinde özetlenebilir. İşletmenin birbirinden farklı amaçları olabilir. Genel anlamda kabul gören belirli amaçları şu şekilde sıralanabilir; kâr elde etme, satıştan elde edile geliri arttırma, varlığını sürdürme ve gelişme. Sosyal Sorumluluk, işletmenin sosyal sorumluluğu modern işletmecilikte gün geçtikçe değer kazanan hedeflerden biridir (Mucuk, 2001: 27).

Genellikle işletmenin amaçları ortakları tarafından belirlendiği için, eğer yönetici bu amaçlara uygun olmayan bir işlemi yaparsa, bir bakıma ortaklara karşı sorumsuz davranması manasına gelmektedir. Bu durumda kâr amacı ile hareket eden bir işletmenin ortakların müsadese olmaksızın sosyal sorumluluğunun gereği olan işlere katılması doğru mudur sorusunu iki şekilde yanıtlamak mümkündür (Mucuk, 2001: 30):

1. İşletmeler, sadece kendisine sermaye sağlayan kişilerin desteğiyle kişilik kazanmaz. Devlet, işletmeye hukuki statü sağlar, bu statü işletmenin tanınması ve iş görme yetkisini içerir. İşletmeler üzerinde yaşadığımız coğrafyada kurulur, o coğrafyada faaliyet gösterir. Bu coğrafyada yaşayan toplum, o işletmenin yaşamasını sağlamak için alış-veriş yapar; işçi, üretmek için çalışır. Üzerinde yaşanan coğrafyanın birçok avantajından; yolundan, limanından, denizinden, karasından fayda sağlar. Bu durumda bir işletmenin yaşamını sürdürmek için sadece sermaye gereklidir düşüncesi yanlıştır. Üzerinde hissedarların sahiplik hakkı varsa bile bu onu sınırsız olarak kullanabileceği anlamına gelmez.
2. Bir işletmenin iktisat bilimi açısından etkin ve verimli olması ve serbest piyasa koşullarında hayatta kalması ve rekabet edebilmesi için gelir-gider dengesini göz önünde bulundurarak kârını maksimize etmeyi hedeflemesi zorunludur. Sosyal kampanyalar iktisadın alanına girmez siyasetin alanına girer. Bir işletme serbest piyasa koşullarında adaletli bir gelir ve vergi düzeninde her işletme gibi vergi borcunu ödeyerek dolaylı yoldan sosyal görevlerini ifa etmelidir. Aksi durumda rekabet etmesi son derece güçtür ve belli bir süre sonra faaliyetlerini sonlandırmak zorunda kalabilir.

İşletmelerin amaçlarının türü ne olursa olsun bu amaçların gerçekleşmesi işletmenin yaşamını sürdürmesine ve gelişmesine bağlıdır. Bu sebeple işletmelerin amaçları arasında denge kurulması oldukça önemlidir. Hangi amacın öncelik taşıyacağı bazı durumlara göre farklılık gösterir. Bu etkenler (Eren, 2002: 97);

1. İşletmenin geçmişte ve şimdi gerçekleşen etkinlik sonuçları,
2. Mevcutta sahip olduğu kaynak tutarı,
3. İşletme yöneticileri ve ortaklarının kişisel değerlerinin sıralanması,
4. İşletmenin çevresinden gelen sosyal baskılar,
5. İçinde bulunulan rekabet ortamının koşulları ve ekonomide elde edilen fırsatlar veya şanslar,

Olmak üzere beş madde şeklinde sıralanmaktadır.

2.2. SOSYAL SORUMLULUK ALANINDAKİ ULUSLARARASI STANDARTLAR VE SOSYAL SORUMLULUK MODELLERİ

Küreselleşme ve rekabetin artmasıyla birlikte sosyal sorumluluk kavramına olan önem artmıştır. Bu doğrultuda sosyal sorumluluk alanındaki uluslararası standartlar ve sosyal sorumluluk modelleri aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

2.2.1. Sosyal Sorumluluk Alanındaki Uluslararası Standartlar

Sosyal sorumluluk alanında geliştirilen başlıca standartlar SA 8000 Sosyal Sorumluluk Standardı, Caux Prensipleri, Çevreye Duyarlı Ekonomiler Birliği (CERES İlkeleri), Birleşmiş Milletler Küresel Sözleşmesi ve Keidanren Sözleşmesi şeklinde sıralanabilir.

2.2.1.1. Caux Prensipleri

Bu standart İsviçre de Caux şehrindeki yöneticilerden oluşan The Caux Round Table (Caux Yuvarlak Masa) adlı bir girişim ekibi tarafından geliştirilmiştir. Canon'un yönetim kurulu başkanı Ryuzaburo Kaku' nun teşvikiyle Yuvarlak Masa; dünya barışı, etik değerlere saygı, adil ticaret, dayanışma, sosyal istikrar gibi amaçlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda uluslararası işbirliğinin önemi üzerinde duran bir girişimdir (Aktan ve Vural, 2007: 13).

2.2.1.2. Birleşmiş Milletler Küresel Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler, Sosyal sorumluluk alanında gelişen yaklaşımlara öncülük etmek ve bu konudaki gayretleri teşvik etmek amacıyla 1994 yılında Küresel Sözleşmesi'ni yayınlamıştır. Sözleşmesi, yaklaşık 80 ülkeden oluşan dünyanın en geniş ve en şeffaf vatandaşlık girişimidir. İnsan hakları, çevrenin korunması, çalışma standartları gibi ilkeleri içermekte ve işletmelerin bu ilkeleri kabul edip uygulamaya başlamalarını talep etmektedir (Aktan ve Vural, 2007: 13).

2.2.1.3. SA 8000 Sosyal Sorumluluk Standartı

İlk kez 1997 yılında çalışanların haklarını garantiye almak amacıyla yayınlanan SA 8000 Sosyal Sorumluluk Standartı, gönüllülük esasına dayalı dışarıdan denetlenebilir bir standart geliştirme, uygulama ve inceleme amacıyla kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur (Tütüncü, 2008: 176). Zamanla sivil toplum örgütlerinin güçlenmesiyle birlikte işçilerine uygun sağlıklı çalışma ortamı sunmayan, maliyetini düşürmek için işçi ücretlerinde indirgemeye giden işletmeler karşı yapılan protestolar SA 8000 Sosyal Sorumluluk Standartının oluşmasında önemli bir rol oynamıştır (Tütüncü, 2008: 174).

2.2.1.4. CERES İlkeleri

7 Eylül 1989 yılında kurulan bu kuruluş, çevreci grupları, sosyal yatırımcıları içermektedir. Üzerinde yaşanan coğrafyanın biyolojik sisteminin ve kaynaklarının korunması için gereken tedbirleri almak için ilkeleri bulunan ayrıca sürdürülebilir kalkınma açısından önemli bir konu olan küresel iklim değişiklikleri konularında çalışmalar yapan ve faaliyetler gösteren bir sivil toplum kuruluşudur.

2.2.1.5. Keidanren Sözleşmesi

Japon Ekonomik Organizasyonlar Federasyonu Keidanren tarafından hazırlanan İyi Kurum Davranışları Sözleşmesi ülkenin önde gelen binden fazla kuruluşu ve yüzün üzerinde endüstri grubunu kapsayan ulusal bir kuruluştur. Yalnızca kâr amaçlı kurulmuş ekonomik işletmelerin toplum için faydalı faaliyetlerde bulunmalarını tavsiye eder (Zoroğlu, 200: 18).

2.2.2. Sosyal Sorumluluk Modelleri

İşletmelerin hem kâr elde edip hem sosyal sorumluluklarını yerine getirmelerine destek amaçlı modeller bulunmaktadır. Bu modellerin temel amacı işletmelerin sadece kendisini değil toplumun huzurunu ve refah seviyesini yükselten önlemleri nasıl ve neden aldıklarını ve nelerden sorumlu olduklarını açıklayan varsayımları bir arada toplamaktır. Bu varsayımlar işletmelerin sosyal sorumluluk seviyelerinin tespitini gerçekleştirmek olarak ifade edilebilir.

2.2.2.1. Ackerman'ın Sosyal Duyarlılık Modeli

Robert W. Ackerman, işletmelerin öncelikli amaçlarının duyarlılık olması gerekliliğini ve duyarlılık neticesinde yükümlülüklerinin benimsenebileceğini belirtmiş ve üç kademedен oluşan sosyal duyarlılık modelini geliştirmiştir (Şimşek, 2003: 96):

- Sosyal Sorumlulukların Politika Aşaması: Bu aşama Ackerman'ın sosyal duyarlılık modelinin ilk adımıdır. İşletme, bu aşamada karar düzeneğini yönetmektedir. Toplumun temel öncelikleri ile işletme faaliyetlerini etkileşim kurarak ve ilişkilendirerek bir sıralama yapmaktadır ve sosyal sorunlara için faaliyetlerine bir yön vermektedir. Yön vermeyle birlikte sürecin ilerlemesi, görevlerin dağılımı, yapılan faaliyetlerin farkındalığı gibi diğer bileşenler de göz önünde bulundurmakta ve bu yönde hareket edilmektedir,
- Sosyal Sorumlulukların Öğrenme Aşaması: Bu aşamada toplumun ihtiyaçları ve beklentileri tespit edilmiş, öncelik sıralaması yapılmış, bir yön çizilmiştir. Fakat bu faaliyetlerin bir uzman kontrolünde yapılması ve kararların o şekilde alınması gerekmektedir. Bu amaçla da işletme içinden ya da dışından yardım alınarak bir yönetici, uzman atanmaktadır,
- Sosyal Sorumlulukların Örgütsel Yükümlülük Aşaması: Ackerman'ın sosyal duyarlılık modelinin son aşamasıdır ve işletme artık faaliyete geçmeye hazır bir durumdadır. Bu aşamada verilen kararlar ve bilgiler bağlamında sosyal duyarlılık faaliyetleri örgüt bilinci ve görev dağılımı içerisinde hayata geçirilmektedir.

Sosyal Duyarlılık Modeli'ne göre, işletme yönetiminin amacı yalnızca işletme politikalarını belirlemek ve onları uygulamak değildir. İşletme yöneticilerinin aynı zamanda işletmenin hizmet ve mal üretimini ne için yaptığını etkin ve doğru şekilde

karar vermesi gerekmektedir. Ancak bazı durumlarda sadece karar vermek yeterli değildir. Bundan dolayı, işletmenin sosyal ihtiyaçlara vereceği tepkinin veya geri bildirim niteliği, önemli bir husus olarak karşımıza çıkar (Tek ve Özgül, 2005: 83). İşletmenin bütün yaşamı boyunca meydana gelen düzenlemeler ve tasarladığı hareket kalıpları, bu tepkilerin niteliğini ortaya koymada önemli anektotlardır. İşletmenin sosyal sorunlarla ilgili olarak kendi içinde yarattığı davranış ve tepki biçimleri “içsel duyarlılık” olarak ifade edilmektedir (Ural, 2013: 79).

Özetle bu model üç kademelidir. Bu kademeler; sosyal sorumlulukların yönetim aşaması, öğrenme aşaması ve örgütsel sorumluluk aşamasıdır. Politika aşamasında, toplumun içinde bulunduğu sosyal problem ile ilgili olarak işletmenin izleyeceği yolları yer alır. Öğrenme aşamasında; sosyal sorunun nasıl çözüleceği, nasıl bir yol belirleneceği ve nasıl bir çalışma yapılacağı hususunda sosyal sorumlu işletme davranışını öğrenmeye ve içselleştirmeye çalışılmaktadır. Son aşama olan örgütsel yükümlülük aşamasında ise, sosyal sorumlulukların işletmelerde harekete geçirilmesi şeklinde ele alınır (Özüpek, 2005: 87).

Ackerman, yöneticilerin problemleri "bir yaşam döngüsü" içerisinde ele alarak yüksek düzeyde yönetsel etkinlik sağlayabileceklerini ve böylece sosyal hassasiyet artışına işletme sadakatine ve performans beklentilerini değiştirme bağlamında çözüm yolları aramanın oldukça önemli olduğu vurgulamaktadır.

2.2.2.2. Davis'in Sosyal Sorumluluk Modeli

Davis, işletmelerin sosyal sorumluluğuyla alakalı geliştirmiş olduğu modeli hem toplumun huzurunu, hem de işletme çıkarlarını gözeten ve önlemleri, işletmelerin neden aldıkları, nasıl aldıkları ve neden bağlı kalmak zorunda olduklarını beş temel faktör ile açıklamaya çalışmıştır. Davis'in sosyal sorumluluk modelinin varsayımları aşağıdaki şekildedir (Şimşek, 2003: 98);

- **Toplumsal Faaliyetlere Açık Olması (Açık iletişim)** : İşletmeler, toplumdan girdi alan ve toplum ile ilgili faaliyetleri nedeniyle faaliyetleri hususunda topluma bilgi sağlayan iki ucu açık yönlü bir sistem olarak faaliyet gösterirler. Bu sebeple işletmeler, toplumsal refahın devam ettirilmesi veya iyileştirilmesi yönünde yapılan faaliyetlerle ilgili toplumdaki çevre

temsilcilerini dinlemeye her zaman açık ve istekli olmalıdır. Toplumun sosyal ihtiyaç ve gereksinimlerine yanıt verebilecek kuvvette olan işletmeler, sosyal sorunlara hassasiyetle değinmelidirler,

- **Sosyal Sorumlulukların Oluşturacağı Maliyetler:** İşletmeler yaptıkları faaliyetlerin sonucu olarak ürettikleri ürün veya hizmetin kendilerine getirileri ile birlikte, meydana gelebilecek sosyal problemlerinde maliyetlerini de her yönden hesaplayarak, gelecekleri ile alakalı uygulayacakları sosyal sorumluluk projeleri hakkında karar vermelidirler. İşletmeler sosyal sorumluluk davranışlarını gerçekleştirmeden evvel detaylı bir maliyet/fayda analizini yapmalıdır. Ve devam edecek faaliyetleriyle buna karar vermelidirler. Sosyal sorumluluk projeleri için karar verip-gerçekleştirme süreci, sosyal maliyeti de yanında getirecektir. Buradaki temel sorun, oluşan maliyetlerin sosyal faydadan daha ağır olup olmayacağı hususudur,
- **Sosyal Sorumlulukların Kullanıcılar Tarafından Karşılanması:** Bu görüş işletmenin yürüttüğü faaliyetler dolayısıyla meydana gelecek sosyal maliyetlerin, ürün veya hizmetle alakalı olarak direkt müşterilere yansıtılması fikrini savunmaktadır. İşletmeler sosyal fayda getiren bir teşkilat olarak, ekstra bir iktisadi yarar sağlamayacağını değerlendirdiği sosyal sorumluluk faaliyetlerini bütün olarak finanse etmesinin de gerek olmadığını ifade etmektedir. Bu nedenle işletmelere, toplumsal yönden fayda getirecek faaliyetlerin maliyetini, bu uygun faaliyetlerle ilişkili olan ürün veya hizmetin fiyatına, yani müşterilere yansıtılmasını öne sürmektedir,
- **Tüzel Bir Kişilik Olarak İşletmenin Sosyal Sorumlulukları:** İşletmeler, kendileri olmayan bir sosyal problemi çözmek için gerekli uzmanlara sahise, o sosyal problemi çözmek için topluma destek olmalıdır. Tüzel kişilik olarak işletmelerin sıradan faaliyet alanlarının dışında kalan, bir takım sosyal sorunlarla ilgilenme sorumluluğunun da bulunduğu ayrıca belirtilmektedir. Bu vasıta ile işletmeler, genel anlamda sosyal huzuru yüksek toplumun bireyi olduğu için artan derecede yarar elde etmiş olacaktır.

Davis sosyal sorumluluğun, işletmelerin çevresindeki menfaat gruplarıyla arasındaki çalışmaların birbirini etkilemesi sonucunda meydana gelen hususlardan ortaya çıktığı düşüncesindedir. Küçük ve orta boyutlardaki işletmelerde sosyal sorumluluk, işletmenin ekonomik ve hukuki koşullara, iş ahlakına, örgüt içi ve dışı birey ve grupların isteklerine uyumlu bir faaliyet stratejisi gütmesidir. Sosyal sorumluluk;

işletmenin kendine belirlediği hedeflerini gerçekleştirme sırasında, ahlaki değerlere bağlı kalması ve kaynakların toplumu geliştirmek için kullanması olarak tanımlanabilir (Bayrak, 2001: 83).

İşletmenin sosyal sorumluluğu, gerçekleştirilmesi zorunlu faaliyetler ve toplumsal sosyal sorumluluk, toplumun refah seviyesini yükseltmek, en azından tahrip etmeme sorumluluğu olarak sayılabilir (Öztürk, 2003: 101).

2.2.2.3. Sethi'nin Sosyal Sorumluluk Modeli

Sethi, pazar hususlarıyla temellendirilmiş alternatif bir sosyal sorumluluk modeli geliştirmiştir. Sethi sosyal sorumluluk faaliyetlerine yönelik varsayımlarını üç aşamalı bir model ile tanımlamaya çalışmıştır. Aşamalar (Top ve Akın, 2008: 107):

- **Sosyal Zorunluluk:** Hukuksal düzenlemeler ile birlikte gerçekleştirilmesi mecburi olan sosyal sorumluluk yükümlülükleridir,
- **Sosyal Sorumluluk:** Toplumsal, kültürel ve işletme değerleri yönünde meydana gelen sosyal sorumluluk faaliyetleridir,
- **Sosyal Yanıtlayıcılık:** Gelecekte meydana gelmesi muhtemel problemlerin belirlenerek çözüm bulma yolundaki faaliyetlerdir.

Şeklinde sıralanmaktadır.

2.2.2.4. Carroll'un Dört Boyutlu Sosyal Sorumluluk Modeli

Carroll tarafından geliştirilmiş dört boyutlu sosyal sorumluluk modelinin varsayımları (Top ve Akın, 2008: 107):

- **Sosyal Sorumluluk İçin Reaksiyon Göstermek:** İşletmelerin tutumları toplumsal gereksinim ve talepleri doğrultusunda değişmektedir. Engelli vatandaşların bilincinde olunması gerekmektedir ve engellilere uygun bir çalışma ortamının oluşturulması bir sosyal sorumluluk hareketidir.
- **Sosyal Sorumluluk İçin Savunmada Kalmak:** Toplumsal bir problem ile karşılaşıldığında işletme ilk olarak beklemeye geçmeli ancak savunmayı güçlü tutmalıdır. Toplum tarafından eleştirilere ya da baskılara maruz kaldığı zaman harekete geçmelidir.
- **Sosyal Sorumlulukları Çözmek:** Toplumsal bir problemde bekleme kısmının ardından çözüm üretme hedefi ile aksiyon alınmalıdır.

- **Geleceğe Yönelik Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri:** İşletme bu bahsedilen aşamaların sonuna geldiğinde tahminleri doğrultusunda gelecekte karşılaşılması olası toplumsal problemleri tespit ederek büyük bir sorun haline dönüşmeden çözüm üretmelidir.

Şeklinde sıralanmaktadır.

2.2.2.5. Wartrick ve Cochran Sosyal Performans Modeli

Wartick ve Cochran, Carroll'un dört boyutlu sosyal sorumluluk modelini ilerleterek sosyal performans modelini oluşturmuşlardır. Modele göre;

- Rekabet koşullarının artmasıyla işletmelerin birbirleri arasındaki farklılıklar önemli ölçüde kaybolmuştur. Fakat işletmeler sosyal hassasiyetlerine ve yükümlülüklerine göre değişiklik göstermektedir.
- İşletmelerin yasal normlar çerçevesinde kamuya karşı bir takım sorumlulukları vardır ve bunları yerine getirmekle sorumludur. Sosyal sorumlulukların ise herhangi bir yasal sorumluluğu bulunmamaktadır ve işletmelerin kendi ilkeleri ile alakalıdır. Bu nedenle kamusal sorumluluk ve sosyal sorumluluk birbirinden ayrı faktörlerdir.
- Sosyal sorumluluk ve sosyal gereksinimlere yanıtlamak birbirinden değişik uygulamalar olması sebebiyle, bu gereksinimlere ve problemlere yanıt verme süreci esas alınarak ölçümlene yapılmaktan kaçınılmalıdır.
- Sosyal problemleri yanıtlama sürecinin bir sonucu olarak geliştirilen politikalar olarak değerlendirilmelidir.

İşletme ve toplum arasındaki ilişkiye yönelik gerçekleştirilen analiz ile yukarıda sıralanan sonuçlar elde edilmiştir (Bayrak, 2001: 87).

2.2.2.6. Wood Kurumsal Sosyal Performans Modeli

Donna J. Wood geliştirdiği modelinde sonuçlara ve performansa önemli bir vurgu yapmasından dolayı büyük katkılar sağlamıştır. Wood, özellikle Carroll ve Wartick ve Cochran geliştirdiği modeli temel alarak sosyal performans modelini geliştirmiştir. Bu modele doğrultusunda işletmelerin dış çevresi ile alakalı faaliyetler sosyal performans şeklinde üç husustan oluşmaktadır (Bayrak, 2001: 88);

- Motive eden ilkeler,

- Davranışsal süreçler,
- Yönetimsel faaliyetlerin gözlenebilir olması.

Wood'un 1991 yılında geliştirdiği kurumsal sosyal performans modeli uygulama amaçlı olduğundan dolayı kurumsal sosyal performans teorisi için ayrıca değerli bir yeri bulunmaktadır. Wood'un modeli; sosyal meşruluk, toplumsal sorumluluk, yönetimsel sağduyu ilkelerini, kurumsal hassasiyet süreci ve kurumsal sosyal davranış neticeleri ile birlikte ele almaktadır (Bayrak, 2001: 88).

2.2.2.7. Swanson Kurumsal Performans Modeli

Swanson'un kurumsal performans modeli doğrultusunda;

- Motive Edici Faktör: İşletmeler kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini motive edici bir husus olarak görmektedirler.
- Negatif Görev: İşletmeler, kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini sadece paydaşlarına göre doğru olan durumlar ve paydaşlarının benimsediği değerleri etrafında yürütebilmektedir.
- Pozitif Görev: İşletmeler, toplumsal baskıdan öte işletmenin içselleştirdiği vizyon ve misyon doğrultusunda kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini yürütmektedir.

İşletmeler yukarıda sıralanan üç faktör bağlamında yaşamlarını sürdürmekte faaliyetlerini devam ettirmekte ve sosyal sorumluluklarını yerine getirmektedir.

Sosyal sorumluluk sürdürülebilirliğin önemli bir boyutudur. İşletmelerin sosyal sorumluluklarını yerine getirmeleri durumunda bilgi edinme öğrenme ve yaratıcılık potansiyelleri artış göstermektedir. Sosyal sorumluluk faaliyetlerini ciddiye alan işletmelerin marka değeri ve piyasa değeri de aynı oranda artmakta ve toplumun desteğiyle birlikte saygınlık kazanmaktadırlar. Bazı durumda işletmeler sosyal sorumluluk faaliyetlerini ek maliyet olarak görmektedirler ancak bilinmelidir ki sosyal sorumluluk işletmelerin karşısına çıkabilecek olumsuz durumlara karşı önlem almayı da gerektiren bir husustur. Bu bağlamda işletmeler karşılaşılabilecekleri sorunlara önceden önlem aldığı için problemin önem derecesine göre daha az maliyetle sorunun üstesinden gelmektedirler Dolayısıyla işletmeler sosyal sorumluluğu maliyet olarak değil kazanç olarak düşünmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL PERFORMANS

Tez çalışmasının bu bölümde finansal performans kavramı tanımlanmış ve özellikleri, amaçları, ölçümü, göstergeleri gibi özelliklere yer verilmiştir.

3.1. PERFORMANS KAVRAMI

Performans, hedef doğrultusunda planlanmış faaliyetler sonucunda çıktıyı nicel ve nitel olarak belirleyen bir kavramdır. Performans kavramının iki boyutu bulunmaktadır. Bunlardan bir olan verimlilik, girdi biçiminde kullanılan kaynaklar ile sağlanan çıktılar arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Etkililik ise, örgütlerin daha önceden belirlediği amaçlarını ve hedeflerini gerçekleştirmek gayesiyle yapmış olduğu faaliyetlerin neticesinde, bu amaçlara ve hedeflere ulaşma ölçüsünü tespit eden bir performans boyutudur (Kubalı, 1999: 31).

Performans belirlenmiş olan hedefe ulaşım seviyesinin ölçümüdür. Bir işletmenin ya da bir üretim biriminin üretim miktarı ya da gerçekleştirdiği üretimin belirlenen hedefe oranıdır (Akal, 1992: 6). Başka bir tanımla performans, “Bir iş görenin belirli bir zaman kesiti içerisinde kendisine verilen görevi yerine getirmek suretiyle elde ettiği sonuçlardır” (Bingöl, 2003: 273). Bir diğer yandan performans; bir hedefin gerçekleştirilmesi ve bir görevin yerine getirilmesi doğrultusunda ortaya konan mal, hizmet ya da düşüncedir (Helvacı, 2002: 156).

Önceki yıllarda, performans kelimesi bugün kullanılan anlamının haricinde askeri alanda görevleri ve emirleri yerine getirmek anlamında kullanılmaktaydı (Lawson, 1995: 3).

Günümüzde ise performans, önceden belirlenmiş belirli bir amaçlar doğrultusunda yapılan planlar ve sonucunda ulaşılan nokta olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifade ile performans, elde edilenleri nitelik ve nicelik olarak belirleyen bir kavramdır (Songur, 1995: 1).

3.2. PERFORMANS ÖLÇÜMÜNÜN AMAÇLARI

Performans ölçümü; bir bireyin, grubun veya kurumun amaçladığı işi ne kadar gerçekleştirebildiğinin nicelik ve nitelik olarak ifadesidir. Performansın ölçümü, bir dönem süresince bir işletme tarafından sürdürülen faaliyetlerin rakamlarla ifade edilmesidir. Verimli bir performans ölçümü, hedeflenen faaliyetlerinin gerçekleşmesi istenilen sonuçları ne ölçüde gerçekleştirdiği hakkında bir değerlendirme yapmaya fırsat tanır (Aral, 2001: 9).

Hedeflenen performans ve gerçekleşen performans karşılaştırılıp, ulaşılan performans ile belirlenen hedefler arasındaki farkları tespit etmek ve bu farkların bertaraf edilmesi için gereken tüm önlemleri almak, yönetimin denetim fonksiyonunu yerine getirmesinin gereğidir. Gerçekleşen performans ile belirlenen hedeflerin karşılaştırılması neticesinde, performans yeterli seviyeye ulaşmışsa gelecek dönemde de benzer veya daha yüksek performansın gösterilmesi için çaba sarfedilir. Eğer performans yeterli seviyede görülmezse problemin sebepleri üzerine gidilir ve sorun çözüme ulaştırılarak performansın yükseltilmesine çalışılır (Ali, 2006: 28).

Günümüzde organizasyonların en iyiye ulaşma çabaları tüm hızıyla devam etmekte, organizasyon yapıları ve yönetim metotlarında hızlı değişimler gözlemlenmektedir. Performans ölçümleri, faaliyetlerin amaçlar ve hedefler aracılığıyla izlenmesi, bunların ölçülmesi ve gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini ortaya konulması bakımından gereklidir (Aral, 2001: 10).

Performans değerlendirmede kârlılık boyutunu kullanan bir işletme gelecek dönemde de aynı kârlılık düzeyini hedefleyebilir. Bazı durumlarda da işletmeler performans düzeyini iyileştirmeyi isteyebilirler.

Performans ölçümünün ve değerlendirmesinin işletmeler açısından diğer amaçları ise şunlardır (Uragun, 1993: 710):

- Yönetim kademesindeki kişilere yüklenen sorumluluğun ne ölçüde yerine getirildiği belirlenebilir. Böylelikle üst yönetimin performans başarı düzeyi hakkında bir yargıya varılır.
- İşletmelerde hedef olarak performans planlarında ortaya konan performans standartlarıyla, dönem sonunda yapılan ölçümler neticesinde belirlenen fiili performans arasındaki sapmalar belirlenebilir. Böylelikle ortaya çıkan sapmaların nedenlerini ortaya koymak ve düzeltici önlemler geliştirmek mümkün olur.
- Kontrole alınamayan durumların düzeltilmesi için gerekli olan önlemlerin alınmasında bir takım esaslar bulunabilir. İşletmelerin kontrol dışı kalan durumlarının belirlenmesi ve kontrol altına alınması performans hedeflerini geliştirilmesini sağlayacağı gibi bu hedefleri başarı oranını da artırır.
- İşletmenin değişik bölümleri ve faaliyetleri arasında karşılaştırma yapabilmek için baz oluşturulabilir. Böylelikle bölümlerin ve faaliyetlerin toplam örgütsel performansa etkisi belirlenebilir.
- Performansı geliştiren fert ve gruplara parasal veya parasal olmayan teşvikler sağlanarak işletmenin diğer çalışanları bu yolla motive edilir.
- Performans ölçüm ve değerlendirmesi performans yönetiminin kontrolünü geliştirir. Yöneticiler performans kontrolünü yaparken katı, otorite, tutucu bir anlayış yerine, örgütü geliştirme ve değişen koşullara uyumlandırma yoluna gidebilmektedirler.
- Diğer bir amaç yönetimin planlama yeteneğini artırmakla ilgilidir. Ölçümler yönetimin planlama işlevi için veriler sağlar. Kaynakların hangi öncelikli faaliyetlere tahsis edilmesi gerektiğini ortaya çıkarır. İşletmenin mevcut ve potansiyel sonuçlarını ortaya çıkaran performans ölçüm ve değerlendirmeleri yönetimin üzerinde durması gereken alanlara işaret eder.

3.3. FİNANSAL PERFORMANS ÖLÇÜMÜ

Finansal olmayan performansla birlikte işletme performansını oluşturan ve ifade eden finansal performans, tek başına işletme performansını açıklama noktasında yeterli olmamakla beraber başlıca bileşen olma özelliğini günümüzde de sürdürmektedir. İşletmenin finansal olarak hangi noktada olduğunun belirlenmesi ve ileriye yönelik finansal yönetime dair kararların alınabilmesi için performansının ölçülmesi şarttır. İşletmelerde yönetimin araçlarından biri olan finansal göstergeler; finans fonksiyonunun etkin ve etkili bir şekilde yürütülmesi açısından kaynakların işletmenin genel amaçlarını destekleyecek şekilde tedarik edilmesine ve kullanılmasına yardım etmektedir. Finansal göstergeler işletmenin başlıca amaçları arasında yer alan hedeflenen finansal performans düzeyine ulaşıp ulaşılmadığı hakkında bilgi verirken, girdi ve çıktıları finansal terimlerle ifade ederek denetim mekanizmasını da çalıştırır (Otley, 2002: 3).

Finansal performans ölçümü; finansal performans göstergeleri aracılığıyla kârlılık, fiyatlandırma, bütçeleme, maliyet yönetimi, duran varlık alımı ve stratejik planlamaya ilişkin karar alma süreçlerinde karar vericilere bilgi sağlar.

Finansal performans göstergelerini sağladığı veri türüne göre muhasebe bazlı, değer bazlı ve piyasa bazlı şeklinde üç gruba ayırmak mümkündür.

3.3.1. Muhasebe Temelli Finansal Performans Göstergeleri

Muhasebe temelli finansal performans göstergeleri ağırlıklı olarak bilanço ve gelir tablosu başta olmak üzere finansal tablolardaki kalemlerin birbirine oranlanması ile hesaplanır. İki kalem arasındaki ilişkiyi matematiksel olarak ifade eden oranların hesaplanması, tek başına bir amaç olmamakla beraber asıl amaç finansal analiz aracı niteliğindeki oranların işletmenin amaçları ile bütünleştirilerek değerlendirilmesi ve yorumlanmasıdır. İşletme içinde hesaplanan oranlar işletmenin geçmiş dönemlerine ait oranlarla, genel kabul görmüş oranlarla veya işletmenin içinde bulunduğu sektör için geliştirilen oranlarla karşılaştırılarak değerlendirmelerde bulunulur. Değerlendirmelerde bulunulurken ekonominin genel durumu ve varsa enflasyon da dikkate alınmalıdır. Sektörün standart oranları, sektörde faaliyette bulunan çok sayıda işletmenin finansal oranlarının ortalamasına göre hesaplanmaktadır. Standart

oranların hesaplanmasında ele alınan işletmelerin yapısal yönden homojen olmasına ve oranlarında karşılaştırmayı bozacak düzeyde sapmalar olmamasına dikkat edilir. Muhasebe temelli finansal performans göstergeleri olarak kullanılan kârlılık oranları ile yapılan analizlerde geçmiş ve hedeflenen kâr oranı arasında farklılık var mı ve rakip işletmelere ve sektör ortalamalarına göre kâr oranı hangi düzeyde gibi sorulara cevap aranır. Varlıkların ve kaynakların defter değerlerini dikkate alan kârlılık oranları işletmenin tüm faaliyetlerinde kârlı çalışıp çalışmadığının, geçmişteki kazanç gücü ve faaliyetlerinin etkinlik derecesinin ve elde ettiği kârın ölçülü olup olmadığının tespitinde kullanılır (Akdoğan ve Tenker, 2007: 640). İşletmeler finansal performans göstergesi olarak kullanılan çok sayıda kârlılık oranı alternatifine sahiptir.

3.3.1.1. Aktif Kârlılık Oranı

Varlıkların getiri oranı olarak da bilinen aktif kârlılık oranı işletmenin üretim ve pazarlama alanlarındaki başarısına bağlı olmakla birlikte net kâr ve net varlık tutarları kullanılarak hesaplanır.

$$\text{Aktif Kârlılık Oranı} = \text{Net Kâr} / \text{Net Varlıklar}$$

Varlıkların hangi oranda etkin kullanıldığını gösteren aktif kârlılık oranı, işletmenin net kâr marjı ile varlık devir hızının çarpımı ile de hesaplanabilmektedir. Göreceli düşük aktif kârlılık oranı, net kâr marjının veya varlıkların devir hızının ya da her iki oranın düşük olmasından kaynaklanır (Yükçü ve Atağan, 2010: 29). Aktif kârlılık oranını; verimli kullanılmayan varlıkların kârı düşürmeyecek şekilde elden çıkarılması, belirli satış geliri için giderlerin azaltılması veya müşteri talebini ve kârı azaltmayacak şekilde satış fiyatlarının yükseltilmesi yoluyla artırmak mümkündür.

$$\text{Aktif Kârlılık Oranı} = \text{Net Kâr} / \text{Net Satışlar} \times \text{Net Satışlar} / \text{Net Varlıklar}$$

Net kâr, faizler ve vergiler indirildikten sonraki tutarı gösterdiğinden vergi sonrası net kârın kullanıldığı durumda ilgili oran işletmenin sermaye yapısına göre değişebilmektedir. Varlıklarını ağırlıklı olarak yabancı kaynaklar (borçlar) ile finanse eden bir işletme, varlıklarının büyük bir bölümünü özkaynaklar ile finanse eden diğer bir işletmeden daha fazla faiz ödeyeceğinden kaynakları daha verimli kullanmasına rağmen daha az kârlı görünebilecektir. Bu durumda sermaye yapısından bağımsız olarak varlıkların getiri oranının hesaplanmasında net kâr yerine faiz ve vergi öncesi

kârın (FVÖK) kullanılması daha anlamlı olacaktır. Ekonomik rantabilite oranı olarak da adlandırılan bu oran, işletmenin kaynaklarını ne ölçüde kârlı kullandığını göstermektedir (Akgüç, 1998: 67).

$$\text{Aktif Kârlılık Oranı} = \text{FVÖK} / \text{Net Varlıklar}$$

Faiz ve vergi öncesi kârın vergi sonrası tutarı da aktif kârlılık oranının hesaplanmasında dikkate alınabilmektedir (Damodaran, 2007: 13).

$$\text{Aktif Kârlılık Oranı} = \text{FVÖK} \times (1 - \text{Vergi Oranı}) / \text{Net Varlıklar}$$

Net kâra vergi sonrası faiz giderlerinin eklenmesi ile de ulaşılabilen vergiden arındırılmış faiz ve vergi öncesi kârın kullanımı, ilgili oranı daha hassas hale getirir (Damodaran, 2007: 13).

$$\text{Aktif Kârlılık Oranı} = \text{Net Kâr} + \text{Faiz Giderleri} \times (1 - \text{Vergi Oranı}) / \text{Net Varlıklar}$$

Analizlerde daha çok işletmenin asıl faaliyetlerine ilişkin gelir ve giderler dikkate alındığından, faiz ve vergi öncesi kâr yerine faaliyet kârı da yaygın olarak kullanılmakta ve bu durumda oranın payında vergi sonrası faaliyet kârı yer almaktadır (Brealey vd., 2012: 87).

$$\text{Aktif Kârlılık Oranı} = \text{Faaliyet Kârı} \times (1 - \text{Vergi Oranı}) / \text{Net Varlıklar}$$

Net kâr/net varlıklar oranının paydasında yabancı kaynaklar ve özkaynaklarla finanse edilmiş varlıklar yer alırken, payında sadece özkaynak yatırımcıları için sağlanan vergi sonrası net kârın yer alması tutarsızlık ortaya çıkarmaktadır. Net kâr yerine özkaynak yatırımcıları ve kreditorler için sağlanan kârı temsil eden, kreditorlerin koydukları sermaye karşılığında kazandıkları gelirleri de (faiz giderlerini) kapsayan vergi sonrası faaliyet kârının kullanımıyla bu sorun ortadan kaldırılır (Brealey vd., 2012: 87).

3.3.1.2. Özkaynak Kârlılık Oranı

Mali rantabilite olarak da adlandırılan özkaynak kârlılık oranı, elde edilen kârla işletme sahiplerinin sağladıkları özkaynaklar arasındaki ilişkiyi ortaya koyar (Çelik ve Aslanertik, 2011: 73). Net değer kârlılık oranı olarak da bilinen özkaynak kârlılık oranı; özkaynak yatırımcılarının başka bir ifadeyle ortakların sağladıkları sermaye karşılığında ortaya konulan kâra odaklandığından, kreditorlerin getirileri

olan borç maliyetleri düşüldükten sonra ortaklara kalan kârı dikkate alır. Burada net kâr, ortaklar tarafından finanse edilen varlıkların kullanımından elde ettikleri kârdır.

$$\text{Özkaynak Kârlılık Oranı} = \text{Net Kâr} / \text{Özkaynaklar}$$

Özkaynak kârlılık oranı hesaplanırken net kâr, nominal veya ödenmiş sermayeye de oranlanabilmektedir. Fakat nominal sermayenin tamamının ödenmemiş olabilmesine ek olarak yedek akçelerin varlığı veya ilgili dönemde ve geçmiş dönemlerde ortaya çıkan zararlar nedeniyle ödenmiş sermaye ile özkaynaklar arasında önemli tutar farklılıkları ortaya çıkabildiğinden; oranda nominal veya ödenmiş sermaye kullanımı yanıltıcı olabilmektedir. Oran hesaplanırken işletmenin dönem sonundaki özkaynakları veya hesap dönemindeki ortalama özkaynaklar tutarı dikkate alınabilir. İşletmenin dönem başı ve dönem sonu özkaynakları arasında ihmal edilebilir bir farklılık varsa dönem başı, dönem sonu veya ortalama özkaynaklar tutarları kullanılabilir. Fakat özellikle hızlı şekilde büyüyen işletmelerde ortalama tutarı kullanmak daha uygun olacaktır. Oran, net kâr marjı ve özkaynaklar devir hızının çarpımı ile de hesaplanabilmektedir. Özkaynak kârlılık oranı; diğer koşullar aynı kalmak şartıyla net kâr marjının artması, özkaynaklar devrinin hızlanması veya her iki oranın da artması ile olumlu olarak değiştirilebilir (Akgüç, 1998: 63).

$$\text{Özkaynak Kârlılık Oranı} = \text{Net Kâr} / \text{Net Satışlar} \times \text{Net Satışlar} / \text{Özkaynaklar}$$

Özkaynak kârlılık oranı; net kâr marjının, varlıkların devir hızı ve özkaynak çarpanı ile çarpılmasıyla da elde edilebilmektedir.

$$\text{Özkaynak Kârlılık Oranı} = \text{Net Kâr} / \text{Net Satışlar} \times \text{Net Satışlar} / \text{Özkaynaklar} \times \text{Net Varlıklar} / \text{Özkaynaklar}$$

Aktif kârlılık oranı işletmenin üretim ve pazarlamaya ilişkin faaliyetlerindeki etkinliğine bağlı olduğundan, özkaynak kârlılık oranı özellikle (1+yabancı kaynaklar/özkaynaklar) şeklinde sadeleştirilebilen (net varlıklar/özkaynaklar) oranının ifade ettiği sermaye yapısından etkilenmektedir. Yabancı kaynakların özkaynaklara oranı, işletmenin varlıklarının yüzde kaçının yabancı kaynaklarla finanse edildiği hakkında bilgi verir. İşletmeye kredi verenler bu oranın göreceli düşük olmasını isteme eğilimindedirler çünkü işletmenin iflası durumunda özkaynakların belirli bir düzeyde olması halinde alacaklarını tahsil etme olanağı bulurlar. Diğer taraftan işletme ortakları ise genellikle oranın belli bir düzeye kadar

artması taraftarıdır. Bu durum finansal kaldıraçın etkisiyle işletmenin kârlılığını artırıp ortaklara daha fazla kâr payı dağıtılmasına olanak sağlar. Varlıkların getiri oranı yabancı kaynak maliyetinden yüksek olduğu sürece, FVÖK/FVÖK-faiz ile ifade edilen finansal kaldıraç derecesi yabancı kaynak kullanıldıkça artar ve faiz ve vergi öncesi kârda ortaya çıkan artış finansal kaldıraç derecesine bağlı olarak özkaynak kârlılığını da artırır. Fakat işletme sınırsız bir şekilde finansal kaldıraç olumlu etkisinden yararlanamaz. Belirli bir noktaya kadar yabancı kaynak maliyeti özkaynak maliyetinden düşük olsa da, yabancı kaynak kullanımı riski de giderek artırdığından yabancı kaynak maliyeti ve işletmenin toplam riskinin artması neticesinde özkaynak maliyeti de giderek artar. Bu nedenle finansal kaldıraç olumlu etkisinden yararlanabilmek için yabancı kaynaklar ve özkaynaklar arasında optimal dengenin sağlanması gerekir (Akdoğan ve Tenker, 2007: 653).

3.3.1.3. Yatırılan Sermayenin Kârlılık Oranı

Yatırılan sermayenin kârlılık oranı (YSKO) işletmeye uzun vadeli kaynak sağlayan yatırımcıların ve işletme ortaklarının yatırdıkları sermayenin kârlılığını ortaya koyan bir finansal performans göstergesidir. Oran, temelde bilançonun pasifinde yer alan kalemlerin tümünü ifade eden finansal yapıdan daha dar kapsamlı olarak faiz yükü taşıyan uzun vadeli borçları (uzun vadeli yabancı kaynaklar) ve özkaynakları kapsayan sermaye yapısını dikkate alır. Yatırılan sermayenin kârlılık oranı, en yalın haliyle vergi sonrası faaliyet kârının faiz yükü taşıyan uzun vadeli borçlar ve özkaynaklar toplamından oluşan yatırılan sermayeye oranlanması ile bulunmakla beraber bu hesaplama şekli uygulamada sık kullanılmaz (Brealey vd., 2012: 86).

$$\text{YSKO} = \frac{\text{Faaliyet Kârı} \times (1 - \text{Vergi Oranı})}{\text{Faiz Yükü Taşıyan Uzun Vadeli Borçlar} / \text{Özkaynaklar}}$$

Faiz yükü taşıyan uzun vadeli borçlara, faiz yükü taşıyan kısa vadeli borçların (kısa vadeli yabancı kaynaklar) eklenmesiyle hesaplanan oran uygulamada yoğun olarak kullanılmaktadır.

$$\text{YSKO} = \frac{\text{Faaliyet Kârı} \times (1 - \text{Vergi Oranı})}{\text{Faiz Yükü Taşıyan Borçlar} / \text{Özkaynaklar}}$$

Oranın paydasında yer alan yatırılan sermaye, sermaye bazlı hesaplamanın yanında kaynakların tahsis edildiği uzun ve kısa vadeli yatırımları dikkate alarak varlık bazlı olarak da ifade edilebildiğinden dolayı dönen varlıklar ve duran varlıklar

toplamından faiz yükü taşımayan borçların çıkarılması ile de hesaplanır (Hoqu vd., 2004: 11).

$$\text{YSKO} = \frac{\text{Faaliyet Kârı} \times (1 - \text{Vergi Oranı})}{\text{Dönen Varlıklar} + \text{Duran Varlıklar} - \text{Faiz Yükü Taşımayan Borçlar}}$$

Yatırılan sermayenin kârlılık oranı; işletmenin yaptığı yatırımlara tahsis edilen kaynakları dikkate aldığından, yatırımlarda kullanılmayan kasadaki nakit mevcudu yatırılan sermayeden indirilerek de hesaplanabilmektedir (Damodaran, 2007: 44).

$$\text{YSKO} = \frac{\text{Faaliyet Kârı} \times (1 - \text{Vergi Oranı})}{\text{Faiz Yükü Taşıyan Borçlar} + \text{Özkaynaklar} - \text{Nakit}}$$

Vergi sonrası faaliyet kârı/net satışlar ve net satışlar/yatırılan sermaye oranlarının çarpımıyla da elde edilebilen yatırılan sermayenin kârlılık oranı; belirli bir satış geliri için satışların maliyetinin, araştırma ve geliştirme giderlerinin, pazarlama satış ve dağıtım giderlerinin ve genel yönetim giderlerinin azaltılması veya belirli bir satış gelirin daha az sermaye yatırılarak kazanılması ile artırılabilir (Hill ve Jones, 2008).

Tek başına anlam ifade etmeyen yatırılan sermayenin kârlılık oranı kullanılarak yapılan analizlerde, ilgili oran işletmenin ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti ile karşılaştırılarak yorumlanır. Oran; özkaynak yatırımcısı konumundaki ortakların işletmenin yatırımlarından bekledikleri minimum getiri oranı olan ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinden yüksek ise işletme artı değer yaratıyor, düşük ise ortakların işletme üzerinde sahip oldukları değer azalıyor şeklinde yorumlanır. Yatırılan sermayenin kârlılık oranı ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinden yüksek olduğu sürece, işletmenin karşılaştığı olası negatif nakit akışı her zaman olumsuz bir durum olarak algılanmaz. Vergi sonrası faaliyet kârının pozitif fakat nakit akışının negatif olması, işletmenin kârlı olmasına ek olarak kârın büyümeyi sağlayabilecek sabit varlıklara yatırıldığına diğer bir ifadeyle kârlı büyümenin göstergesi olabilir (Brigham ve Ehrhardt, 2010: 66).

Yatırılan sermayenin kârlılık oranı, buldukları sektörlerde belirli bir süre yüksek getiri oranlarıyla faaliyet gösteren işletmelerin rekabetçi üstünlük dönemlerinin süresini belirleyen başlıca faktördür. Yüksek yatırılan sermayenin kârlılık oranlarıyla faaliyetlerini sürdüren işletmeler genellikle göreceli uzun rekabetçi üstünlük

dönemine sahip olur. Sürekli ve hızlı değişimlerin yaşandığı sektörlerde sektöre giren ve çıkan işletme sayısının fazla olması rekabeti artırırken rekabetçi üstünlük dönemi sürelerini kısaltır ve işletmelerde yatırılan sermayenin kârlılık oranları zamanla düşer. Bir işletmenin yüksek marka değerine, güçlü iş modeline, ölçek ekonomisi avantajına, fiyatlandırma gücüne ve etkin dağıtım kanallarına sahip olması sektöre yeni işletmelerin girmesini zorlaştırırken diğer taraftan yüksek yatırılan sermayenin kârlılık oranlarının devamlılığını sağlar. Fakat bir işletme uzun süre aynı sektörde yüksek kârlılık oranlarıyla faaliyet gösteremez; rekabet, yatırılan sermayenin kârlılık oranını zaman içinde ağırlıklı ortalama sermaye maliyetine yaklaştırır (Chan, 2001: 16).

Yatırılan sermayenin kârlılık oranı; işletmenin yatırımlarında kullandığı yabancı kaynakların ve özkaynakların maliyetini açıklayan ağırlıklı ortalama sermaye maliyetiyle karşılaştırılarak yaratılan değere odaklandığından, aktif kârlılık oranına ve özkaynak kârlılık oranına göre daha tutarlı, daha hassas ve daha doğru sonuçlar verir. Büyümenin her zaman olumlu olmadığını ve yüksek net kâr marjının yüksek kârlılık anlamına gelmediğini de açıklayan oran, özkaynak kârlılık oranlarının eksikliklerini de ortaya koyar. Bu durumlar aşağıdaki örnekler yardımıyla daha iyi açıklanabilir (Chan, 2001: 18).

- **Büyüme her zaman olumlu değildir**

Tablo 3.1: Örnek 1

	İşletme A		İşletme B	
	Yıl 1	Yıl 2	Yıl 1	Yıl 2
Yatırılan Sermaye	10.000	11.000	10.000	20.000
Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti	% 10	% 10	% 10	% 10
Vergi Sonrası Faaliyet Kârı	1.000	1.250	1.000	1.500
YSKO	% 10	% 11	% 10	% 7,5

İşletme B yatırılan sermayesini 10.000'den 20.000'e çıkartarak %100, vergi sonrası faaliyet kârını ise 1.000'den 1.500'e çıkartarak %50 artırmasına rağmen %7,5'lik yatırılan sermayesinin kârlılık oranı %10'luk ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinin altında kaldığı için işletme ortakları açısından değer azalışı yaşanmıştır. Diğer taraftan İşletme A, kârını (%25) ve sermayesini (%10) daha düşük oranlarda artırmakla birlikte kârlılık oranı sermaye maliyetini aştığından değer yaratmıştır. Büyüme işletme açısından finansal anlamda her zaman olumlu olmamakla beraber rasyonel finansal gelişim için önemli olan değer yaratan büyümedir.

- Yüksek net kârmarjı yüksek kârlılık anlamına gelmez

Tablo 3.2: Örnek 2

	İşletme A	İşletme B
Net Satışlar	10.000	10.000
Net Kâr	1.000	4.000
Net Kâr Marjı	%10	%40
Varlıklar	10.000	40.000
Varlık Devir Hızı	1	0,25
Aktif Kârlılık Oranı	%10	%10

İşletme B, İşletme A'dan daha yüksek net kâr marjına sahip olmasına rağmen varlık devir hızının daha yavaş olması nedeniyle diğer işletmeyle aynı aktif kârlılık oranına sahiptir. Yatırılan sermayenin kârlılık oranı (vergi sonrası faaliyet kârı/net satışlar) x (net satışlar/yatırılan sermaye) şeklinde de ifade edilebildiğinden düşük kâr marjları düşük değer yaratımı anlamına gelmemekte, yatırılan sermaye devir hızı yüksek olduğu sürece diğer bir ifadeyle belirli bir satış geliri düzeyine göreceli daha az yatırılan sermaye ile ulaşıldığı sürece işletme değer yaratma gücünü korumaya devam eder.

3.3.1.4. Hisse Başına Kâr

Hisse başına kâr (HBK), dolaşımda bulunan adi hisse senedi başına işletmenin ürettiği kârı ifade eder. Adi HBK, HBK ve sulandırılmış HBK olmak üzere iki şekilde hesaplanır (GrantThornton, 2012: 28). HBK, adi hisse senedi sahiplerine atfedilebilir kârın dolaşımdaki hisse senetlerinin ağırlıklı ortalama sayısına bölünmesi ile hesaplanır. Öncelikli hisse senedi çıkarılmışsa, net kârdan bu hisse senedi sahiplerine dağıtılacak kâr indirilir (Ernst ve Young, 2012: 4).

$$\text{HBK} = \frac{\text{Net Kâr} - \text{Öncelikli Hisse Senedi Sahiplerine Dağıtılacak Kâr}}{\text{Dolaşımdaki Adi Hisse Senetlerinin Ağırlıklı Ortalama Sayısı}}$$

Uluslararası Muhasebe Standartları'na göre hisse başına kârın hesaplanmasında dolaşımdaki adi hisse senetlerinin ağırlıklı ortalama sayısı bulunurken, dönem içinde nakit karşılığı çıkarılan hisse senetleri ve kasa hisse senedi olarak işletmede muhafaza edilmek üzere hissedarlardan geri satın alınan hisse senetleri sayısı dikkate alınır. Ağırlıklı ortalama hesaplamasında dönem başındaki hisse sayısına dönem boyunca ihraç edilen hisse sayısı eklenirken ve dönem başındaki hisse sayısından dönem boyunca geri satın alınan hisse sayısı çıkarılırken, hisselerin mevcut olduğu

gün sayısı (veya ay sayısı) dönemdeki toplam gün sayısına (veya ay sayısına) bölünür ve bulunan sayı ile hisse sayısı çarpılır. Örneğin 1 Ocak 2016 itibariyle 4.000.000 dolaşımdaki adi hisse senedine sahip olan işletme; nakit karşılığı 15 Ocak'ta 150.000 ve 1 Mart'ta 300.000 hisse senedi ihraç etmiş, 16 Mart'ta ise 200.000 hisse senedini geri satın almıştır. Üç aylık dönem sonunda dolaşımdaki adi hisse senetlerinin ağırlıklı ortalama sayısı, $4.000.000 + 125.000 (150.000 \times [75/90]) + 100.000 (300.000 \times [30/90]) - 33.333 (200.000 \times [15/90]) = 4.191.667$ şeklinde hesaplanır ve elde edilen sonuç adi hisse senedi sahiplerine düşen kâra bölünerek hisse başına kâr bulunur. Aynı işletme 16 Mart'tan sonra yıl sonuna dek sadece 30 Haziran'da nakit karşılığı 500.000 hisse senedi ihraç etmiş olsaydı, 31 Aralık itibariyle dolaşımdaki adi hisse senetlerinin ağırlıklı ortalama sayısı $4.000.000 + 143.836 (150.000 \times [350/365]) + 250.685 (300.000 \times [305/365]) - 158.904 (200.000 \times [290/365]) + 252.055 (500.000 \times [184/365]) = 4.487.672$ olarak hesaplanacaktı (denetimnet).

3.3.2. Değer Bazlı Finansal Performans Göstergeleri

'İşletmenin asıl amacı nedir' sorusunun cevabı uzun yıllar boyunca kârı maksimize etmek olarak kabul edilmiş ve kârın artırılması başarı göstergesi olarak görülmüştür. Fakat kârı maksimize etme amacı özellikle 1970'lerden itibaren yoğun olarak tartışılmaya başlanmıştır. Bugünkü anlamıyla gerçek finansal performansı bulma yolculuğu; 1950'lerin sonunda Nobel ödüllü finansal ekonomistler Modigliani ve Miller'in, Markowitz'in Modern Portföy Kuramı'nı tamamlayan ve işletmenin değer kaynağı olarak nakit akışlarını ön plana çıkardıkları ve değer bir ölçüsü olarak Net Bugünkü Değer tekniğini tanımlamaları ile başlamıştır. Daha sonraki yıllarda ise temsilcilik maliyetlerine ilişkin çalışmalar, mevcut yönetim yaklaşımlarının işletme ortakları ile yöneticiler arasında çıkar çatışmasına neden olduğunu ve yeni finansal performans değerlendirme tekniklerine ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymuştur. Bu alanda yapılan çalışmalarla birlikte işletme amacının kârı maksimize etmek yerine değer odaklı yönetim anlayışı çerçevesinde hissedarların servetini/işletme değerini artırmak olması gerektiğine odaklanan ve değer yaratımı, değer ölçümü ve değer yönetimi olmak üzere başlıca üç bileşenden oluşan anlayış yerleşmeye başlamıştır (The Chartered Institute of Management Accountants, 2004: 2). Kârı maksimize etme amacına getirilen eleştirilerin temelinde sadece kâra odaklanan, sermayenin

ağırlıklı ortalama maliyetini, nakit akışlarını ve tek başlarına değer yaratımını dikkate almayan muhasebe temelli finansal performans göstergelerinin taşıdığı eksiklikler yatmaktadır. Muhasebe temelli finansal performans göstergeleri kolaylıkla manipüle edilebilmekte ve paydaşlar arasında özellikle de yöneticiler ve hissedarlar arasında çıkar çatışmalarına yol açabilmektedir (Ertuğrul, 2009: 43). Günümüzde sermaye piyasası faaliyetlerinin her geçen gün yoğunlaşması, finansal piyasaların uluslararası hale gelmesi, sermaye hareketlerinin artması ve yöneticilerin daha rekabetçi iş ortamlarında karar almak zorunda kalmaları; işletme kaynaklarının etkin kullanılmasının önemini artırmakta, halen yoğun olarak kullanılan ve işletme değerine ilişkin sorulara cevap veremeyen muhasebe temelli finansal performans göstergelerinin sorgulanmasına neden olmakta ve değer artırılmasını amaçlayan uygulamaların yaygınlaşmasını sağlamaktadır (Yılığör, 2005: 226).

İşletmeye yatırım yapan yatırımcılar, bu yatırımlarının karşılığında yaratılan değer olarak da ifade edilen getiri elde etmeyi beklerler. İşletme faaliyetleri sonucunda değer yaratılması, işletme ortaklarının özkaynak değerlerinin artması anlamına gelir. İşletme değerinin artması değer yaratımına bağlıdır ve işletme değeri temelde üç şekilde artırılabilir: büyüme fırsatlarını ortadan kaldırmadan ve işletme riskini artırmadan varlıklardan daha yüksek nakit girişleri elde etmek, varlıkların riskini artırmadan yüksek getirili projeleri tercih etmek ve büyümeden vazgeçmeden sermaye maliyetini azaltmak. İşletme değeri bağlamında işletme faaliyet sonuçlarının, içsel finansal performansın değerlendirilmesi ve işletmeye yatırım yapanların servetlerinin ne kadar arttığının tespit edilebilmesi için bir dönem içinde yaratılan değer gerçeğe uygun bir şekilde ve eksiksiz olarak hesaplanması gerekir. Belirli bir dönemde yaratılan veya gelecekte yaratılması beklenen katma değerlere odaklanan değer bazlı finansal performans göstergelerinin bir kısmı sadece muhasebe verilerini kullanmaktayken bir kısmı da muhasebe verilerinin yanında piyasa verilerinden de yararlanmaktadır (Çelik, 2002: 1).

3.3.2.1. Ekonomik Katma Değer

Finansal performans göstergesi olarak kullanılan ekonomik katma değer (EKD), işletmelerde değere dayalı yönetim anlayışının en önemli uygulama araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. EKD, işletmedeki tüm karar ve faaliyetlerin değer yaratımına odaklanması gerektiğini ifade eden değere dayalı yönetim anlayışı

bağlamında bir bütün olarak işletmede ortaya konulan gerçek değeribelirlemeye yönelik kullanılır (Çelik, 2002: 3). Muhasebe kârlılığı yerine ekonomik kârlılığı ölçen ve işletme hedeflerinin saptanmasından stratejik planlamaya, bütçeleden insan kaynaklarına, teşvik sistemlerinden kontrol mekanizmalarına dek uzanan alanlarda kullanılan EKD; hemen hemen tüm işletme kararlarına yön verebilmektedir. Joel Stern ve Bennet Stewart'ın kurduğu Stern ve Stewart Finansal Danışmanlık Şirketi adına ticari bir marka olarak 1980'lerde geliştirilen EKD yöntemi, 1990'lı yıllardan itibaren bazı yönleriyle eleştirilse de yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Önal ve Karadeniz, 2004: 144). EKD temelde ilk olarak 1890 yılında Alfred Marshall tarafından ifade edilen ekonomik kâr kavramına dayanmaktadır. Marshall'a göre ekonomik kâr diğer bir ifadeyle katma değer, giderler ve yatırılan sermayenin maliyeti düşüldükten sonra kalan gerçek kârdır (Yıldız ve Karaca, 2011). Marshall'ın da ifade ettiği gibi ekonomik kâr ile muhasebe kârı arasında önemli farklılıklar bulunur. Ekonomik kâr diğer bir ifadeyle katma değer, gelirleri kullanılan kaynakların alternatif maliyeti ile ilişkilendirip gelirlerden sermayenin maliyeti de dahil tüm maliyetleri düşerken; muhasebe kârı gelirlerin giderleri aşan kısmı olarak tanımlanır. EKD, ekonomik kârı bulmak için kullanılan artık kâr hesabının geliştirilmiş ve düzeltilmiş şekilde ifade edilmesidir. Artık kâr; dönem sonundaki vergi sonrası faaliyet kârından, dönem başında yatırılan sermayenin, ağırlıklı ortalama sermaye maliyetiyle (AOSM) çarpılmasıyla elde edilen tutarın düşülmesi ile bulunur. İlk olarak 1970'lerde ifade edilen artık kâr kavramı muhasebe temelli finansal performans göstergelerinin bazı eksikliklerini tamamlamasına rağmen yaygın bir şekilde kullanılmamıştır (Yıldız ve Karaca, 2011).

$$\text{Artık Kâr} = \text{Vergi Sonrası Faaliyet Kârı} - (\text{Yatırılan Sermaye} \times \text{AOSM})$$

3.3.2.2. Piyasa Katma Değeri

Belirli bir dönemde yaratılan katma değeri açıklayan EKD, gelecek yıllarda finansal performansa ilişkin beklentileri karşılamaktan uzaktır. Piyasa katma değeri (PKD) değer maksimizasyonu boyutunda işletmenin bugün yarattığı ve gelecekte yaratması beklenen değeri en iyi şekilde ortaya koyan finansal performans göstergesi olarak kabul edilmektedir (Alp vd., 2005: 60). PKD' nin işletmenin piyasa değerinin

düzeltilmiş yatırılan sermayeyi aşması durumunda pozitif olması; işletmenin ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinin üzerinde getiri elde edeceklerine inanan yatırımcıların işletme değerine, düzeltilmiş yatırılan sermayeden daha yüksek değer atfettiklerini gösterir. PKD nin negatif olması durumunda, işletmenin bekledikleri getiri oranını sağlayamayacağını düşünen yatırımcıların olumsuz beklentileri işletmenin piyasa değerinin düzeltilmiş yatırılan sermayeden düşük kalmasına neden olmaktadır (Alp vd., 2009: 61). PKD nin piyasa değerine bağlı olması bazı sonuçlara neden olur. Halka açık olmayan başka bir ifadeyle hisseleri borsada işlem görmeyen işletmelerin piyasa değerleri tam olarak belirlenmediğinden, piyasa katma değerinin bu işletmelerde kullanımı sınırlıdır. PKD hisse senedi fiyatlarına bağlı olduğundan içsel performans göstergesi olarak kullanılmaz. Bu nedenle Stern ve Stewart Finansal Danışmanlık Şirketi içsel gösterge olarak EKD, dışsal gösterge olarak da PKD eş zamanlı ortaya koymuştur. Yine PKD piyasa değerine bağlı olarak hesaplandığından ve alt düzeylere ilişkin ayrı ayrı piyasa verisi elde edilemediğinden bu düzeylerde performans yönetimi ve motivasyon aracı olarak kullanılamaz (Ertuğrul, 2009: 32).

İşletme, piyasa katma değerini artırmak için belirli bir tutardaki yatırılan sermaye ile daha yüksek piyasa değerine ulaşmak zorunda olduğundan temelde sabit bir yatırılan sermaye karşılığında hisse senedi fiyatının artması paralelinde halka açık piyasa değerinin artması, piyasa katma değerinin de artması anlamına gelir. Fakat işletmenin hisse senedi fiyatının artması tamamen kendi performansına ve iç dinamiklerine bağlı değildir. Hisse senedi fiyatları hem iç hem de dış dinamiklerden yoğun olarak etkilenir. Hisse senedinin fiyatını belirleyen en önemli faktör arz ve talep dengesidir. Devlet politikaları ve düzenlemeleri, ekonominin genel seyri, işletmenin ve bulunduğu sektörün performansı ve işletmeden gelecekte beklenen finansal performans hisse senedi yatırımcılarının birincil ve ikincil piyasalardaki davranışlarını etkiler (Oseni, 2009: 2).

3.3.2.3. Arındırılmış Ekonomik Katma Değer

Arındırılmış ekonomik katma değer (AEKD), EKD' den farklı olarak dönem başı düzeltilmiş yatırılan sermaye yerine dönem başı işletmenin piyasa değerini dikkate alır. AEKD, dönem sonu düzeltilmiş vergi sonrası faaliyet kârından dönem başı piyasa değeri düşülerek hesaplanır. AEKD, EKD' den oldukça farklı sonuçlar verebilmektedir. Örneğin borcu bulunmayan ve varlıklarının tamamını özkaynaklarla

finanse eden X işletmesinin bir hisse senedinin defter değeri 40 TL, dolaşımdaki hisse senedi sayısı 100'dür ve hisseleri dönem başında 50 TL'den işlem görmektedir. Yatırımcılar ilgili yılda %10 oranında getiri beklemektedirler ve piyasa aktörlerinin beklentisi de bu yöndedir. İşletmenin dönem sonunda 450 TL düzeltilmiş vergi sonrası faaliyet karı elde edeceği varsayımıyla işletmenin EKD $450 - (%10 \times 4.000) = 50$ TL olarak hesaplanırken, arındırılmış EKD ise $450 - (%10 \times 5.000) = -50$ TL olarak hesaplanır. EKD hesabına göre işletme değer yaratırken, AEKD hesabına göre de faaliyetleri sonucu ortakların mevcut servetini azaltmaktadır. Kuşkusuz işletme finansal performansını hangi açıdan ortaya koymak istiyorsa, farklı sonuçlar veren ve farklı yorumlamalar ve tedbirlere neden olabilecek farklı finansal performans göstergeleri kullanabilecektir. Bununla birlikte AEKD' in özellikle üst yönetimin amaçları için daha kullanışlı olduğu kabul edilmektedir (Çelik ve Aslanertik, 2011: 71).

3.3.2.4. Yatırımın Nakit Akış Kârlılık Oranı

İlk olarak HOLT Value Associates Danışmanlık Şirketi tarafından kullanılan ve getiri oranı olmasına rağmen değer bazlı finansal performans göstergesi olarak sınıflandırılan yatırımın nakit akış kârlılık oranı, reel nakit akışlarını reel yatırım tutarı ile karşılaştırır. Yatırımın nakit akış kârlılık oranı hesaplanırken brüt yatırımlar, varlıklardan kaynaklanan brüt nakit girişleri, amortismanına tabi varlıkların beklenen faydalı ömürleri ve amortize edilmeyen varlıkların beklenen artık değerleri dikkate alınır. Varlıkların birikmiş amortismanlarının net defter değerlerine eklenmesiyle ve elde edilen tutara ilişkin enflasyon düzeltmelerinin yapılması ile bulunan brüt yatırımların tutarı cari fiyatlarla ifade edilir. Brüt yatırımlara ilişkin yapılan enflasyon düzeltmesi ile varlıkların tarihi maliyetlerinin reel olarak korunması sağlanır. Brüt nakit girişleri bulunurken de vergi sonrası faaliyet kârına nakit çıkışı gerektirmeyen amortisman benzeri giderler eklenir. Hesaplama varlıklardan elde edilen nakit girişlerinin reel olduğu ve zaman içinde artmayacağı kabul edilir (Damodaran, 2002: 23). Oran bulunurken reel nakit çıkışları ve reel nakit girişleri kullanıldığından, ilgili oran enflasyondan arındırılmış reel ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti ile karşılaştırılır ve reel sermaye maliyetini aştığı sürece işletme değer yaratıyor şeklinde yorumlanır. Yatırımın nakit akış kârlılık oranı; gelecekteki brüt

nakit girişlerini, cari fiyatlarla ifade edilen brüt yatırım tutarına indirgeyen iç verim oranıdır (The Chartered Institute of Management Accountants, 2004: 13).

Bu noktada yatırımın nakit akış kârlılık oranının hesaplanmasına dair bir örneğin verilmesi yerinde olacaktır. X işletmesinin sahip olduğu sabit yatırım niteliğindeki 5 yaşındaki varlıklarının net defter değeri 100 TL, birikmiş amortismanları 50 TL ve faydalı ömürleri 15 yıldır. Son 5 yılda yıllık ortalama enflasyon oranı %2 olarak gerçekleşmiş olmakla beraber varlıklar her yıl sonunda 15 TL reel nakit girişi sağlamakta ve 10 yıl sonunda artık değerlerin 50 TL olması beklenmektedir. Brüt yatırım tutarı, net defter değerine birikmiş amortismanlar eklenerek 150 TL bulunur. Bu tutar enflasyon düzeltmesine tabi tutularak (150×1.025), enflasyon düzeltmesi sonrası brüt yatırım tutarı olan 168,61 TL'ye ulaşılır. Her dönem ortaya çıkan nakit çıkışı gerektirmeyen 5 TL'lik gider, vergi sonrası faaliyet kârına eklenerek yıllık reel nakit girişleri 20 TL olarak güncellenir. Yatırımın nakit akış kârlılık oranı 0 zaman noktasındaki 165,61 TL'yi her yıl sonundaki 20 TL'ye ve 15. Yılın sonundaki 50 TL'ye eşitleyen iç verim oranıdır ve %9,85 olarak hesaplanır. Eğer nominal sermaye maliyeti %10 ve beklenen enflasyon oranı %2 kabul edilirse, yatırımın nakit akış kârlılık oranı %9,85 reel sermaye maliyeti %7,84'ü aştığından işletmenin yürütmekte olduğu projelerin sağladığı reel nakit girişlerinin işletmeye değer kattığı söylenebilir. Oran iç verim oranı gibi hesaplanmasına rağmen tek bir projeyi değerlendirmede kullanılan iç verim oranı gibi yorumlanmaz ve aralarında önemli farklar vardır. Yatırımın nakit akış kârlılık oranı; değişmeyeceği varsayılan reel nakit girişlerine odaklanırken, iç verim oranı gelecekte beklenen ve kesinlik taşımayan nakit girişlerini dikkate almakla beraber nominal değerlerle de hesaplanabilmektedir. Yatırımın nakit akış kârlılık oranı yeni varlık edinilmediği sürece değişmezken, iç verim oranı yatırımdan beklenen net nakit girişlerinin değişmesine bağlı olarak farklı değerler alabilmektedir (Damodaran, 2002: 1255).

3.3.2.5. Nakit Katma Değer

Boston Consulting Group Danışmanlık Şirketi tarafından geliştirilen nakit katma değer; EKD ve piyasa katma değerinden farklı olarak nakit akışlarını ve yatırılan sermayenin yerine de brüt yatırımları dikkate alır. Yatırımın nakit akış kârlılık oranı ile aynı mantığa göre hesaplanan nakit katma değer, ilgili orandan farklı olarak yaratılan katma değeri ifade eder (Kaviani vd., 2012: 13).

Nakit katma değer amortisman yaklaşımlarından ve enflasyondan etkilenmemesi ve muhasebe verilerinde düzeltme gerektirmemesi nedenlerinden dolayı EKD' ye ve piyasa katma değerine göre üstünlük sağlamakla birlikte hem hesaplanışının göreceli zor olması ve geleceğe yönelik yatırımcı beklentilerini karşılayamaması hem de nakit akışlarının reel değerinin zaman içinde değişmeyeceği varsayımı, nakit katma değeri bir finansal performans göstergesi olarak kullanımını maliyetli ve uygulamasını tartışmalı hale getirmektedir. Aynı eleştiriler yatırımın nakit akış kârlılık oranı için de geçerlidir (The Chartered Institute of Management Accountants, 2004: 14).

3.3.2.6. Hissedar Katma Değeri

Hissedar katma değeri 1980' lerde Alfred Rappaport tarafından geliştirilen ve hissedarların işletmedeki haklarının değerini ortaya koyan bir finansal performans göstergesidir (Rappaport, 1998: 32). Hissedar katma değeri yaklaşımına göre yedi tane değer yaratıcı unsur bulunmaktadır (The Chartered Institute of Management Accountants, 2004: 11):

- Satışların yıllık büyüme hızı
- Faaliyet kâr marjı
- Nakit vergi oranı
- Sabit varlık yatırım oranı
- Çalışma sermayesi yatırım oranı
- Planlama dönemi
- Ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti

Hissedar katma değeri; gelecekte beklenen serbest nakit girişlerinin, iskonto oranı olarak uygun sermaye maliyeti başka bir ifadeyle ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti kullanılarak bulunan bugünkü değerine menkul kıymetlere yapılan yatırımın eklenmesiyle bulunan tutardan borçların çıkarılması ile hesaplanır (The Chartered Institute of Management Accountants, 2004: 11).

3.3.3. Piyasa Bazlı Finansal Performans Göstergeleri

Hisseleri borsada işlem gören işletmelerde hesaplanabilen ve kullanılan piyasa bazlı finansal performans göstergeleri, birçok finansal performans göstergesinden farklı olarak kâra ilişkin veriler yerine işletmenin piyasa değeri verilerine odaklanır. Bu

göstergeler piyasa değerine odaklanmakla beraber piyasa değeri ile karşılaştırılabilir diğer verileri de kullandığından dolayı sadece piyasa değeri ve fiyat değişimleri esas alınarak yapılan analizleri tamamlar. Finansal performans analizlerinde sıklıkla kullanılan muhasebe temelli finansal performans göstergeleri işletmenin geçmiş ve mevcut performansı hakkında bilgi vermekteyken, piyasa bazlı finansal performans göstergeleri ise işletme içi ve işletme dışı etkenleri göz önünde bulundurarak mevcut durumun açıklanmasına ve gelecek dönemlerde finansal performansa ilişkin beklentilerin değerlendirilmesine yardımcı olur. Piyasa değeri/defter değeri oranı ve Tobin's q en çok kullanılan piyasa bazlı finansal performans göstergeleridir (Düzakın ve İskenderoğlu, 2005: 26)

3.3.3.1. Piyasa Değeri/Defter Değeri Oranı

Piyasa değeri/defter değeri oranı adi hisse senedinin piyasa değerinin defter değerine bölünmesi ile hesaplanır. Öncelikli hisse senedine sahip olmayan bir işletmenin adi hisse senedinin defter değeri; özkaynaklarının defter değerinin, dolaşımdaki adi hisse senetlerinin ağırlıklı ortalama sayısına bölünmesi ile bulunur. Piyasa değeri/defter değeri oranı, bir işletmenin sabit bir oranda büyüyeceği varsayımından hareket edilerek de ortaya konabilmektedir (Agrawal vd., 1996: 334).

3.3.3.2. Tobin's Q Oranı

Hisseleri borsada işlem gören işletmelerin finansal performanslarını ölçmek için kullanılan göstergelerden biri de Tobin's q'dur. James Tobin'in çalışmasında q olarak adlandırılması nedeniyle Tobin's q şeklinde kullanılan oranın teorisinden ilk olarak, ilgili çalışmadan bir yıl önce Tobin ve Brainard tarafından bahsedilmiştir. Tobin ve Brainard'a göre yatırımların piyasa değerinin yatırımların yenileme maliyetleri ile karşılaştırılması, yeni yatırım kararlarının alınmasında etkili olan başlıca faktördür. Tobin kendi çalışmasında ise yatırım oranının, ek yatırımların piyasa değerinin bu yeni yatırımların yenileme maliyetlerine oranlanması ile bulunan q oranının bir fonksiyonu olduğunu ifade etmiştir. Bu oran marjinal q olarak adlandırılmakla birlikte hesaplanması zor olduğundan uygulamada ortalama q olarak bilinen oran daha sık kullanılmaktadır (Ang ve Beck, 2000: 28).

3.4. FİNANSAL PERFORMANS ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Tez çalışmasında işletmenin finansal performansı aşağıda bilgileri verilen analiz yöntemleri ile elde edilmiştir.

3.4.1. Rasyo (Oran) Analizi

Oran bir sayının bir başka sayıya bölünmesiyle oluşur. Rasyo analizi ile işletmenin finansal gücü, likiditesinin durumu, devir hızları ve kârlılığı ile ilgili sağlıklı kararlar alınabilir. Finansal tablolarda bulunan mutlak rakamlar ve çeşitli kalemler arasındaki ilişkilerin incelenmesi, işletmenin likiditesini, verimliliğini, finansal gücünü ve işletmenin kârlılığını daha iyi ortaya koyabilmekte yardımcı olmaktadır (Usta, 2011: 108).

Rasyolar, işletmenin bilançosunun kâr zarar hesaplarının yatay ve dikey olarak incelenmesin, sağlayan ve bilanço kalemleri arasında ilişkiler kurulmasına yardımcı olan finansal analiz işlemlerinde kullanılan oranlardır. Herhangi bir işletmenin; kârlılık oranları, faaliyet oranları, mali yapı oranları, likidite oranları rasyo ilişkilerinden faydalanılarak analiz edilebilir (Sarıkamış, 2007: 44).

3.4.1.1. Likidite Oranları

İşletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü ölçmek ve işletme bu borçlarını ödemede sermayesinin yeterli olup olmadığını tespit etmek için kullanılmaktadır (Usta, 2011: 111). Likidite oranları cari oran, asit-test oranı, nakit oranı olmak üzere üç başlık altında incelenebilmektedir.

3.4.1.1.1. Cari Oran

İşletmenin kısa vadeli borçlarını ödemek için gücünü göstermektedir. Diğer bir ifadeyle işletmenin likidite durumunu ölçmektedir.

$$\text{Cari Oran} = \frac{\text{Dönen Varlıklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Cari oran, dönen varlıkların kısa vadeli borçlara oranıdır. Cari oranın 1,5-2 arasında bir değer alması istenmektedir.

3.4.1.1.2. Asit-Test Oranı

Dönen varlıkların stoklar olmaksızın kısa vadeli borçlara oranlanmasıdır. Asit-test oranı; işletmenin her 1 TL için ne kadar hızla paraya çevrilebilen likit dönen varlığı olduğunu belirtmektedir (Akdoğan ve Tenker, 2010: 647).

$$\text{Asit Test Oranı} = (\text{Dönen Varlıklar} - \text{Stoklar}) / \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}$$

Oranın genellikle 1 olması istenmektedir.

3.4.1.1.3. Nakit Oranı

İşletmenin borçlarını tahsil edememesi durumunda borçlarını ödeyebilme gücünü göstermektedir. Hazır değerlerin kısa vadeli borçlara oranıdır.

$$\text{Nakit Oranı} = (\text{Hazır Değerler} + \text{Menkul Kıymetler}) / \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}$$

Oranın 0,20' den düşük olmaması istenmektedir.

3.4.1.2. Faaliyet Oranları

İşletme varlıklarının ne kadar etkin kullanıldığını gösteren oranlardır. Bu oranlardan bazılarını aşağıda kısaca değinilmiştir.

3.4.1.2.1. Alacak Devir Hızı

Ticari alacakların bir hesap dönemi içerisinde kaç kere tahsil edilebildiğini göstermektedir.

$$\text{Alacak Devir Hızı} = \text{Kredili Net Satışlar} / \text{Ticari Alacaklar}$$

Alacak devir hızı oranı, işletmenin müşterilerine gereken süreyi tanıyıp tanımadığını, yapılan satışların büyük çoğunluğunun müşteriler üzerinde kalıp kalmadığını, işletmenin likidite yetersizliğinin alacakların tahsil yetersizliği sebebiyle meydana gelip gelmediğini göstermektedir (Usta, 2011: 118).

3.4.1.2.2. Stok Devir Hızı

Stokların bir hesap dönemi içinde kaç kere satıldığını yani alacaklara dönüşüm hızını göstermektedir.

$$\text{Stok Devir Hızı} = \text{Satışların Maliyeti} / \text{Ortalama Stok}$$

Stok devir hızının yüksek olması işletmelerin stok yönetiminin etkin olduğunu gösterir. Oranın düşük olması ise stokların yavaş hareket ettiğini ya da bazı malların demode olduğunu göstermektedir (Berk, 1999: 44).

3.4.1.2.3. Aktif Devir Hızı

İşletmenin yaptığı satışlarının aktiflerin kaç katı olduğunu göstermektedir. Oranın yüksek çıkması işletme varlıklarının etkin kullanıldığını, işletmede atıl kapasite olmadığını, özkaynak karlılığının yüksek çıkabileceğini, risklerin minimize olduğunu ifade etmektedir.

$$\text{Aktif Devir Hızı} = \text{Net Satışlar} / \text{Aktif Toplamı}$$

Oranın düşük çıkması ise işletme varlıklarının etkin kullanılmadığını, üretilen mallara yeteri kadar talep olmadığını, kapasite boşluğu ve risklerin maksimum olduğunu ifade etmektedir (Usta, 2011: 120).

3.4.1.2.4. Özkaynak Devir Hızı

Özkaynakların ne derecede etkin kullanılıp kullanılmadığını göstermektedir. Oranın yüksek olması işletme özkaynaklarının verimli kullanıldığını ifade etmektedir. Oranın düşük olması ise özkaynakların iş hacmine oranla daha fazla olduğunu ve verimli kullanılmadığını göstermektedir.

$$\text{Özkaynak Devir Hızı} = \text{Net Satışlar} / \text{Özkaynaklar}$$

Oranın standart bir değeri bulunmamaktadır. Geçmiş yıllarla kıyaslandığında veya diğer işletmelerin oranları ile kıyaslandığında oranın yeterliliği veya yetersizliği hakkında bir yargıya varılabilmektedir (Akdoğan ve Tenker, 2010: 668).

3.4.1.2.5. Net İşletme Sermayesi Devir Hızı

İşletmenin yaptığı satışları ile çalışma sermayesi arasında doğrusal bir ilişki mevcuttur. Satışların artması durumunda bunu karşılamak için daha çok dönen varlık gerekmektedir.

$$\text{Net İşletme Sermayesi} = \text{Net Satışlar} / \text{Net İşletme Sermayesi}$$

Bu oranın yeterliliği hakkında herhangi bir standart bulunmamaktadır. Geçmiş yıllarla kıyaslandığında veya benzer olan işletmelerin oranları ile kıyaslandığında oranın yeterliliği veya yetersiz olduğu yargısına varılabilmektedir (Akdoğan ve Tenker, 2010: 668).

3.4.1.3. Mali Yapı Oranları

İşletmenin hangi ölçüde borç ile finanse edildiğini ve borç ile finansmanın işletme için ne derece yararlı olduğunu ölçmeyi sağlayan oranlardır (Düzer, 2008: 16). Bu oranlardan bazılarını aşağıda kısaca değinilmiştir.

3.4.1.3.1. Yabancı Kaynak Oranı

İşletmenin borca ne derece bağlı olduğunu gösteren orandır. Bu oranın işletmeye kredi sağlayanlar bakımından küçük olması beklenmektedir.

$$\text{Yabancı Kaynak Oranı} = \text{Toplam Borç} / \text{Toplam Aktifler}$$

İşletme ortakları bakımından ise oranın yüksek olması istenmektedir. Çünkü oranın yüksek olması özkaynakların toplam borca oranla daha yüksek olduğunu göstermektedir (Akdoğan ve Tenker, 2010: 653).

3.4.1.3.2. Özkaynak Oranı

İşletmenin özkaynaklarının toplam pasiflerinin yüzde kaçını gösterir.

$$\text{Özkaynak Oranı} = \text{Özkaynak} / \text{Toplam Pasifler}$$

3.4.1.3.3. Yabancı Kaynakların Özkaynaklara Oranı

Toplam borcun özkaynaklara oranıdır. İşletmenin yabancı kaynaklarının özkaynaklarının yüzde kaçını gösterir.

$$\text{Toplam Borç} / \text{Özkaynak}$$

3.4.1.3.4. Duran Varlıklar Özkaynak Oranı

Duran varlıkların ne derecede devamlı sermaye ile finanse edildiğini göstermektedir.

Duran Varlık / Özkaynak

3.4.1.4. Kârlılık Oranları

İşletmenin faaliyet döneminde kâr sağlama açısından verimli olup olmadığını ve kâr sağlama gücünü ortaya koyan oranlardır (Okka, 2010: 121). Bu oranlardan bazılarını aşağıda kısaca değinilmiştir.

3.4.1.4.1. Faaliyet Karı Oranı

Satışlara oranla faaliyet kârı durumunu ve seviyesini göstermektedir. Oranın yüksek olması işletmenin lehine şeklinde yorumlanmaktadır.

Faaliyet Kârı Oranı = Faaliyet Kârı/Net Satışlar

Oranın yeterli olup olmadığının tespiti için işletmenin geçmiş yıllara kıyaslanması ve benzer işletmelerin oranları ile kıyaslamak gerekmektedir (Akdoğan ve Tenker, 2010: 669).

3.4.1.4.2. Net Kâr Oranı

Satılan her bir liralık malın yüzde kaçının vergiden sonraki net kâr olduğunu belirtmektedir (Okka, 2010: 122).

Net Kâr Oranı = Dönem Net Kârı/Net Satışlar

3.4.1.4.3. Özkaynak Kârlılık Oranı

Özkaynakların ne kadar etkin kullanılıp kullanılmadığını göstermektedir.

Özkaynak Kârlılık Oranı= Dönem Net Kârı / Özkaynak

3.4.1.4.4. Aktif Kârlılık Oranı

İşletmenin aktiflerinin ne kadar kârlı kullanılıp kullanılmadığını göstermektedir.

$$\text{Aktif Kârlılık Oranı} = \frac{\text{Dönem Net Kârı}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

İşletmelerin finansal performansı dönem içerisinde gerçekleştirmiş oldukları faaliyetlerle ilgili veriler bazında ölçülmektedir. Bu verileri doğru, şeffaf, tarafsız ve adil bir şekilde sunmak işletmenin sosyal sorumluluğu olarak belirtilmektedir. İşletmelerin sunduğu bu verilere dayanarak bilgi kullanıcılarının alacakları rasyonel kararlar işletmelerin sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır.

3.5. LİTERATÜR TARAMASI

Literatüre bakıldığında kurumsal sosyal sorumluluğun finansal performans üzerine etkisini inceleyen birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan ülkemizde ve yurtdışında yapılmış olanlar özetlenmiştir.

Ülkemizde konu ile ilgili yapılan ilk çalışma Aras ve diğerleri (2010)'a aittir. Aras ve diğerleri (2010) "Kurumsal Performansın Yönetilmesi: Gelişen Piyasalardaki Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Finansal Performans Arasındaki İlişkinin Araştırılması" adlı çalışmalarında İMKB-100 endeksinde yer alan işletmelerin sosyal sorumluluk politikaları ile finansal göstergeleri arasındaki ilişkiyi 2005-2007 yılları bazında incelemiştir. Yapılan çalışma sonrası KSS ile firma büyüklüğü arasında bir ilişki tespit edilmiş ancak finansal performans ya da kârlılık arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir.

Tonus ve Tez (2013) tarafından yapılan "Farklı Paydaşların Kurumsal İtibarı Değerlendirmelerindeki Farklılığın Sosyal Ve Finansal Performans Algılarıyla İlişkisi" çalışmada ise işletmenin kurumsal itibarını değerlendirme çerçevesinde farklı paydaşların, sosyal ve finansal performans algılarının birbirinden farklı olup olmadığı araştırılmıştır. Analiz sonucunda paydaşların nezninde işletmenin kurumsal itibarının değerlendirilmesinde, sosyal performans ve finansal performans algılama seviyesi arasında farklılık olduğu ortaya çıkmıştır.

Arsoy ve diğerleri (2012) nin "Corporate Social Responsibility and Financial Performance Relationship" adlı araştırmalarında İMKB' de yer alan 28 işletmenin verilerini kullanmıştır. KSS için değişken olarak kurumsal yönetim kullanılmıştır.

Finansal performans için değişken olarak aktif kârlılığı, satışların kârlılığı, toplam borçlar/toplam varlıklar, toplam satışlar ve özkaynaklar kullanılmıştır. Ve yapılan araştırma neticesinde, kurumsal sosyal sorumluluk ve işletme performansı arasında pozitif bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Başar (2014) “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması ve Finansal Performans Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul’da İşlem Gören Kimya-Petrol-Plastik Sektörü Şirketleri Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmasında BİST Kimya, Petrol, Plastik Endeksinde yer alan şirketlerin Global Reporting Initiative(GRI)- Küresel Raporlama Girişimi tarafından belirlenmiş olan sosyal sorumluluk ölçütlerine göre raporlama düzeyi ile finansal performans göstergeleri arasındaki ilişkiyi 2010-2012 yılları arasında incelemiştir. Netice; şirketlerin sosyal sorumluluk açıklamaları ile hisse başına kazanç tutarları arasında ters yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. İşletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetlerinin şirketlere maliyetli olduğunu ve kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri gerçekleştirmeyen işletmelere göre iktisadi açıdan sıkıntıya neden olduğunu belirtmektedir.

Alparşlan ve Aygün (2013)’ ün “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Ve Firma Performansı” adlı çalışmasında 117 işletmenin verilerini dikkate alarak kurumsal sosyal sorumluluk ile firma performansı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmada finansal performans değişkeni olarak biri muhasebe diğeri ise piyasa odaklı iki bağımlı değişken kullanılmıştır. Kurumsal sosyal sorumluluk olarak işletmenin bağış ve yardımları bağımsız değişken olarak alınmıştır. Çalışmanın sonucu kurumsal sosyal sorumluluk ile şirket finansal performans göstergeleri arasında pozitif bir ilişkinin olduğu belirtilmiştir.

Tsoutsoura (2004) nın “Corporate Social Responsibility And Financial Performance” 1996-2000 yıllarını kapsayan araştırmada finansal performans ve kurumsal sosyal sorumluluk arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Margolis ve Walsh (2002) in “Misery Loves Companies: Whither Social Initiatives by Business?” adlı çalışmada 1971 ve 2001 yılları arasında kurumsal sosyal sorumluluk ile finansal performans arasındaki ilişkiyi inceleyen 122 adet çalışmanın varlığından bahsetmektedir. 2001 yılı sonrasında da birçok çalışmaya konu olan kurumsal sosyal sorumluluk-finansal performans ilişkisi ilk kez Bragdon ve Marlin

tarafından 1972 yılında araştırılmıştır. Mevcut çalışmada çevresel performansı kirlilik düzeyi, finansal performansı ise özkaynakların kârlılığı temsil etmekte olup çevresel performansla finansal performans arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İŞLETMELERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARININ FİNANSAL PERFORMANS GÖSTERGELERİ ÜZERİNE ETKİSİ: BİST SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİNDE BİR ARAŞTIRMA

Borsa İstanbul'da Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan işletmeler araştırmanın inceleme konusunu oluşturmaktadır. Söz konusu işletmelerin 2011-2016 yılları arasında yayımladıkları Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet Raporları incelenmiş ve bu işletmelerin ilgili yıllardaki finansal oranları hesaplanmış ve işletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetlerinin finansal performanslarına etkisi araştırma konusunu oluşturmaktadır. Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın amacı, kapsamı ve yönteminin ne olduğu, araştırma bulgularının neler olduğu gibi hususlarda bilgiler verilecektir.

4.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde bulunan 35 işletmenin, faaliyet raporlarında yer alan kurumsal sosyal sorumluluk açıklamalarını ve finansal performansı etkileyip etkilemediğini test etmektir. Ek olarak işletmelerin kurumsal sosyal sorumlulukla ilgili faaliyetlerinin yatırımcılar veya işletmenin çevresindekileri etkileyip etkilemediğini dikkate alınarak; söz konusu işletmelerin finansal performans ile kurumsal sosyal sorumluluk arasındaki ilişki tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin işletmenin yatırımcılarının iç ve dış çevresinin düşüncelerinde ne yönde ve nasıl bir değişime neden olduğu açıklanmaya çalışılacaktır.

4.2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Çalışmada, BİST-Sürdürülebilirlik endeksinde yer alan 35 işletme incelenmiştir. BİST Sürdürülebilirlik Endeksindeki işletmelerin 2011-2016 yılları arasında sürdürülebilirlik raporları ve faaliyet raporları açıklamaları bağımsız değişken ve işletmelerin 2011-2016 yılları arasındaki finansal raporları bağımlı değişken olarak belirlenmiş ve analizleri gerçekleştirilmiştir.

4.3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde, 2011-2016 yılları arasında BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan işletmelerinin Faaliyet Raporları ve Sürdürülebilirlik Raporlarında açıklamış oldukları kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri ve 2011-2016 tarihleri arasındaki finansal raporları incelenmiştir.

İlk aşamada işletmelerin faaliyet raporlarında yer alan; çalışan, müşteri, çevre, toplum, paydaş, sürdürülebilirlik, risk yönetimi, yenilik açıklamaları içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiş ve hangi kelimenin kaç kere kullanıldığı hesaplanmıştır.

İkinci aşamada işletmelerin 2011-2016 yılları arasında işletmelerin finansal performanslarının değerlendirilmesi için oran analizi kullanılmıştır. Araştırma için seçilen finansal oranlar; kârlılık, faaliyet yapısı, mali yapısı ve likidite oranlarıdır. Oranlar BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan 35 işletme için finansal tablolardan faydalanılarak hesaplanmıştır. Finansal oranlar için veriler FİNNET 2000 web sayfasından elde edilmiştir (<http://www.finnet2000.com/F2000Plus>).

Son aşamada ise içerik analiz sonuçları ve finansal oran sonuçları istatistiksel olarak değerlendirmek için temel bileşenler yöntemi ve panel en küçük kareler yöntemi kullanılmıştır. İşletmelerin finansal performanslarını tespit etmek için kullanılan finansal oranları bağımlı değişken, kurumsal sosyal sorumluluk kelimeleri ise bağımsız değişken olarak belirlenmiştir.

4.3.1. İçerik Analizi

İçerik analizi yazılı, sözlü ve diğer belgelerin bağımsız, tarafsız ve sistematik bir biçimde incelenmesini sağlayan bilimsel bir bakış biçimidir (Tavşancıl ve Aslan, 2001).

Çalışma bir küme içerisindeki metinlerden oluşan belirli kelimelerin veya nesnelerin var olup olmadığının tespiti için yapılır (Büyüköztürk vd., 2008). İçerik analizi vasıtasıyla verileri açıklama ve verilerin içinde bulunan saklı gerçeklerin meydana çıkarılması hedeflenmektedir (Gülbahar ve Alper, 2009).

İçerik analizi çözümlene, örneklem, veri toplama, birimleştirme, kayıtlama yönergesi, metnin yazılması ve çıkarsama yapmak şeklinde altı temel faktörden oluşmaktadır. (Aziz, 2010: 124). Bu altı faktöre kısaca aşağıda değinilmiştir:

4.3.1.1. Veri Toplama

Veri toplama tekniği ile her türlü yazılı ortamdan veriler toplanabilir. Bu çalışmada verilerimizi sayısal ve rakam olarak işletmelerin faaliyet raporlarında ve sürdürülebilirlik raporlarında yer alan çalışan, müşteri, çevre, toplum, paydaş, sürdürülebilirlik, risk yönetimi ve yenilik bağımsız değişkenlerine ait tanımlayıcı faktörler seçilmiştir. Finansal tablolarında yer alan kârlılık, faaliyet yapı mal yapı ve likidite değişkenine ilişkin tanımlayıcı altı yıl bazında (2011 -2016) seçtiğimiz 35 işletmenin verileri FİNNET 2000 sitesinden alınmıştır.

4.3.1.2. Birimleştirme

Birimlerin açıklanması, sınırlamaların yapılması ve sonraki çözümlene için nitelik kazandırılması ile alakalıdır. Diğer bir ibareyle, içerik birimleştirme sadece konu olarak değil, birbiri ile ilişkili, birbirini izleyen araştırmalar sonucu meydana çıkmaktadır.

4.3.1.3. Örneklem

Örneklem seçimi hususu yapılan araştırmanın güvenilir olması ve geçerliliği açısından hayati bir önem taşımaktadır. Güvenirlilik, birbirinden farklı gözlemcinin, aynı gereç üzerinde aynı durumu gözlemleyebilmelerini ifade etmektedir. Bir diğer

yandan geçerlilik kavramı ise bir ölçme aracının ölçmek istediği özelliği diğer özelliklerle karıştırmadan ölçebilmesini ifade etmektedir. Örnekleme seçmek üç aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak, iletişim kaynakları seçilir, ardından metin seçilir ve son olarak metinlerin içinden hangisinin ve ya hangilerinin örnekleme alınacağını seçilir ve örnekleme seçimi sonlanır.

Çalışmamızda, BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan 35 işletme örnekleme olarak seçildi.

4.3.1.4. Kayıtlama Yönergesi

Hedefe yönelik sorulara kayıtlama yönergesinde yer verilmektedir (Aziz, 2010: 132).

4.3.1.5. Çözümleme

Kodlama yönergesine göre yapılacak çözümleme “kodlama kağıdı” ile yapılır. Elde edilen veriler ardından istatistik programları ve bilgisayar yardımı ile bulgulara dönüştürülür (Aziz, 2010: 132)

4.3.1.6. Çıkarılma Yapmak Ve Metnin Yazılması

Başta birleştirilmelerin yapılmasında, yazımlama yönergesinin hazırlanması esnasında ortaya atılan durumların elde edilen verilerle kanıtlanıp, kanıtlanmadığının belirlenmesine çıkarılma yapmak denir (Aziz, 2010: 133). Metnin yazılması da son işlem olarak yapılır.

4.3.2. Temel Bileşenler Yöntemi

Temel Bileşenler Yönteminde (PCA) amaç, bireyler veya objelerin ve ölçüm alınan noktaların sayısı arttıkça meydana gelen kompleks populasyonların yapısının anlaşılmasıyla ilgili genel bir probleme etkili bir çözüm sağlamaktır. Veri karmaşasını gidermek için bireyler veya objeler arasındaki değişimin kritik modlarını tanımlayabilmek için bir boyut indirgeme tekniği olan PCA kullanımı önerilebilir. Genel anlamda PCA sistemde olması beklenen ve aynı zamanda da önceden fark edilmeyen ilişkileri ortaya çıkarır. Bu nedenlerden dolayı PCA bir anahtar tekniktir.

Başka bir bakış açısıyla, klasik çok değişkenli analizde varyans–kovaryans ve korelasyon matrislerinin olduğu gibi, fonksiyonel veri analizinde de varyans,

kovaryans ve korelasyon fonksiyonlarının yorumlanması kimi zaman zor olmakla birlikte gözlemlenen verilerdeki değişkenlik durumu ile alakalı tamamen anlaşılır bir sonuç vermeyebilir. PCA varyans–kovaryans yapısına daha aydınlatıcı anlaşılabilir bir şekilde bakmayı sağlar (Ramsay ve Silverman, 1997: 85) ve temel düşüncesi varyans–kovaryans yapısını orijinal değişkenlerin maksimum varyansa sahip doğrusal kombinasyonu vasıtasıyla ile açıklamaya çalışarak veri setinin boyutunu indirgemektir.

Klasik Temel Bileşenler Analizinde $\sum$, varyans-kovaryans matrisi

$$\text{ve } \Gamma^T \sum \Gamma = \Psi \text{ olmak üzere,} \quad (1.1)$$

$\underline{x}$ şans vektörünün j.inci temel bileşeni,

$$Y_j = \underline{\gamma}_j^T (\underline{x} - \underline{\mu}) \quad (j=1,2,\dots,p) \quad (1.2)$$

Olarak tanımlanabilir. $\underline{\gamma}_j$, sütunları Ψ_j şeklindeki özdeğerlerine karşılık gelen özvektörlerden oluşan Γ ortogonal matrisinin j.inci sütunudur ve temel bileşen yükleri j.inci vektörü olarak adlandırılabilir. $k=1,2, \dots, p$ olmak üzere γ_{jk} ' nın büyüklüğü j.inci temel bileşen için k.inci değişkenin önemini ölçer.

Temel Bileşenler Analizinde j.inci doğrusal bileşenin varyansı olan $V(Y_j)$,

$$V(Y_j) = \underline{\gamma}_j^T \sum \underline{\gamma}_j = \psi_j \quad (1.3)$$

şeklinde,

$$1) (\underline{\gamma}_j, \underline{\gamma}_m) = \underline{\gamma}_j^T \underline{\gamma}_m = 1 \quad (j=m \text{ ise ; } j,m= 1,2,\dots,p) \quad (1.4)$$

$$2) (\underline{\gamma}_j, \underline{\gamma}_m) = \underline{\gamma}_j^T \underline{\gamma}_m = 0 \quad (j \neq m \text{ ise ; } j,m= 1,2,\dots,p) \quad (1.5)$$

kısıtları altında maksimum varyansa sahiptir ve $\text{Cov}(Y_j, Y_m) = \underline{\gamma}_j^T \sum \underline{\gamma}_m = 0$ olur. İlk adımda hesaplanan maksimize edilen $V(Y_j)$ değişkenlerdeki değişimin güçlü ve en önemli modudur.

Fonksiyonel PCA' da asıl amaç çok değişkenli veriler için uygulanan PCA ile aynı olup verilerdeki değişimi etkili bir biçimde tanımlayan birkaç ortogonal fonksiyon elde etmektir. Aralarındaki temel fark $\underline{\gamma}_j$ biçiminde belirtilen ortogonal fonksiyonlar olan temel bileşen ağırlıkları (bunlar genelde harmonik olarak da adlandırılır) şimdi zamanın veya ilgili başka bir değişkenin fonksiyonlarıdır.

Fonksiyonel PCA' da çok değişkenli analizdeki değişken değerleri fonksiyon değerleri $x_i(t)$ ile, kesikli indeks j sürekli indeks t ile, γ_{jk} biçimindeki ağırlıklar $\gamma_j(t)$

fonksiyon değerleri ile ve son olarak da vektör uzayındaki skaler çarpım fonksiyon uzayındaki skaler çarpımlarla yer değiştirir. Aynı zamanda toplam indisi integrale dönüşür.

Fonksiyonel kavramda her bir temel bileşen bir fonksiyonel veri ile aynı t aralığında tanımlı, verilerin temel “Değişim Modlarını” tanımlayan bir temel bileşen ağırlık fonksiyonu ($\gamma(t)$) ile belirtilir ve doğrusal kombinasyon,

$$Y_j = (\gamma_j, x - E(x)) = \int \gamma_j(t) \{ x(t) - E x(t) \} dt \quad (1.6)$$

şeklinde tanımlanabilir.

Bundan sonra artık γ_j ile belirtilen ağırlıklar $\gamma(t)$ değerlerine sahip bir ağırlık fonksiyonu halini alır. Burada Y_j , her bir $x(t)$ için γ_j üzerine $\{ x(t) - E x(t) \}$ düşüm (projection) miktarıdır (Castro vd., 1986).

Fonksiyonel PCA’ da ise Y_j şeklindeki doğrusal bileşenin varyansı $V(Y_j)$,

$$\text{Var}(Y_j) = \text{Var}(\gamma_j, x - E(x)) = \iint \gamma_j(s) \text{Cov}(s, t) \gamma_j(t) ds dt = \psi_j \quad (1.7)$$

şeklinde,

$$1) (\gamma_j, \gamma_m) = \int \gamma_j(t) \gamma_m(t) dt = 1 \quad (j=m \text{ ise}; j, m= 1, 2, \dots, n) \quad (1.8)$$

$$2) (\gamma_j, \gamma_m) = \int \gamma_j(t) \gamma_m(t) dt = 0 \quad (j \neq m \text{ ise}; j, m= 1, 2, \dots, n) \quad (1.9)$$

kısıtları altında, maksimum varyansa sahiptir. (1.7) numaralı denklemin sağ tarafı klasik çok değişkenli analizde şans vektörlerinin doğrusal kombinasyonlarının varyansını gösteren kuadratik forma karşılık gelir (Ramsay ve Silverman, 1997: 91). Görüldüğü üzere ψ_j biçimindeki özdeğerler, her bir bileşene yüklenebilir varyans miktarını göstermektedir.

Her bir ağırlık fonksiyonunun eğrilerdeki değişimin en önemli modunu tanımlama görevi vardır ve burada (1.9) numaralı kısıtta da gösterildiği gibi her bir modun önceki adımlarda tanımlanan modlara ortogonal olması gerekir (Ramsay ve Silverman, 1997: 88). Ağırlık fonksiyonları her aşamada maksimum değişimi açıklayabilecek biçimde oluşturulan ortogonal baz fonksiyonlar setidir.

$\text{Var}(Y_j)$ ifadesinde yer alan $\text{Cov}(s, t)$,

$$\text{Cov}(s, t) = N^{-1} \{ \sum_{i=1}^N X_i(s) X_i(t) \} \quad (1.10)$$

şeklinindedir. Bu kovaryans ifadesinde $x_i(t)$ her bir birimden ortalama fonksiyon değerinin çıkarılmış halidir. Payı ortalamalar tahminlendiğinden dolayı N yerine $N-$

1'e bölmek tavsiye edilebilir, ancak Fonksiyonel PCA için aralarında önemli bir fark yoktur (Ramsay ve Silverman, 1997: 91). Burada amaç kovaryans fonksiyonunun ortogonal ayrışımını sağlayarak fonksiyonel değişimin dominant bileşenlerini ayırmaktır.

Klasik PCA'da araştırmanın amacına bağlı olarak genellikle her bir gözlemden ortalamayı çıkardıktan sonra verilerdeki değişimin dominant modlarını bulmak üzere kullanılır. Fonksiyonel PCA' da (1.10) ile ilgili açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, kendi ortalamasından ayrılan fonksiyonel veri setlerini açıklar, bir diğer deyişle her bir fonksiyonel verinin ortalamadan sapmasını ölçer. Bu sebeple, uygulamadan önce her bir değişken için karşılık gelen ortalama çıkartılır. Bu yapıldığında temel bileşen skorunun ortalama karesini maksimize etmek kendi varyansını maksimize etmeye karşılık gelir. Doğrusal bileşenin varyansının maksimum yapılması problemi Klasik PCA' da,

$$\sum \gamma_j = \psi \gamma_j \quad (1.11)$$

şeklindeki özdeğer-özvektör ayrışımını gerektirir.

Fonksiyonel PCA' da ise doğrusal bileşenin varyansının maksimum yapılması problemi klasik tanıma paralel olarak,

$$\int \text{Cov}(s,t) \gamma(t) dt = \psi \gamma(s) \quad (1.12)$$

şeklindeki özdeğer-özfonksiyon eşitliğinin çözümünü gerektirir. Özetle fonksiyonel açıdan ele alındığında özdenklemini sağlayan artık farklı özdeğer özvektör değil özdeğer- özfonksiyon çiftleri vardır.

Klasik PCA' da hesaplanacak temel bileşen sayısı için üst limit değişken sayısı olan p'dir. Fonksiyon durumunda ise, "değişkenler" t' nin değerlerine karşılık gelir ve bunun için bir limit yoktur. Bunun yerine temel bileşen sayısı için üst limit gözlem sayısı N ve eğer fonksiyonel gözlemler merkezlenmiş ise N-1 dir (Ramsay: 2005).

Klasik PCA' da temel bileşenler, veri setinde yer alan değişkenlerin ölçüm birimlerinin farklı olduğu ve değişkenliklerinin farklı olduğu durumlarda standardize veri matrisinden ya da korelasyon matrisinden hesaplanmalıdır (Keser, 2008: 921).

Fonksiyonel PCA' da ise kovaryans fonksiyonu yerine korelasyon fonksiyonunun kullanılması için daha az neden vardır. Bunun nedeni fonksiyon değerlerinin hepsinin aynı birim veya ölçekte olmasıdır.

4.3.3. Panel Veri

Ülkeler, faaliyet gösterilen sektörler, bireyler ve hane halkları gibi farklı faktörlere ait yatay kesit verileri ile, günlük, aylık ve yıllık gibi farklı dönemlere ait zaman serisi verilerinin bir araya getirilmesi yoluyla panel veri seti oluşturulur (Tatoğlu, 2012: 2).

Ekonomik analizlerde farklı nedenlerden dolayı sıklıkla ya yatay olan kesit verileri ya da dikey olan zaman serisi verileri kullanılmaktadır. Ancak bazı ekonomik analizlerde bu veri serilerinin tek başına yeterli olmadığı durumlarda mevcuttur. Bunun nedeni yatay kesit verilerinin farklı birimler için sadece bir dönem boyunca bilgi vermesi, aynı şekilde zaman serisi verilerinde sadece tek bir birimin farklı dönemleri süresince bilgi vermesidir. Bu yüzden bazı ekonomik araştırmaların yapılabilmesi için farklı dönemlere ait zaman serisi verileri ile farklı birimlere ait yatay kesit verilerinin birleştirilmesi yoluyla elde edilen panel veri setlerinin kullanılması uygun olmaktadır (Tatoğlu, 2012: 3).

4.3.3.1. Panel Veri Kaynakları

Günümüzde panel veri setleri ve panel veri analizine olan ilgi zaman geçtikçe artmakta olup hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Panel veri konusunda iki önemli örnekten biri Amerika Birleşik Devletleri Michigan Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Enstitüsü tarafından toplanan Gelir Dinamikleri Panel Veri Çalışması diğeri ise Bureau of Labour Statistic'in sponsorluğundaki toplanan İşgücü Piyasaları Deneyimlerinin Ulusal Uzunlamasına Araştırmaları'dır (Hsiao, 2003: 1).

Panel veriler gelişmekte olan ülkelerde gün geçtikçe daha kullanışlı hale gelmiştir. Ancak bu ülkeler uzun süreli istatistiksel veri toplama yetisine sahip olmadıkları için birtakım önemli probleme anlamlı bir şekilde cevap vermek için gereken veri setlerine sahip değildirler. Uluslararası kuruluşların çoğu, ülkelerin panel veri çalışmalarını oluşturmaları için sponsor olmuşlardır. Çin Devlet Konseyi Kırsal Kalkınma Araştırma Merkezi Dünya Bankası ile işbirliği içerisinde girerek 200 büyük İlçe ve köy işletmeleri için 1984 - 1990 yılları arasında yıllık panel araştırması yapmıştır (Hsiao, 2005: 145).

Yukarıda ifade edilen mikro panellerin haricinde Satın Alma Gücü Paritesi ve büyüme yakınsaması gibi makro paneller üzerine yapılan çalışmalar da mevcuttur. Makro panellere bir örnek olarak; ticari verilerin yönü ve uluslararası finansal istatistiklerin bulunduğu Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) yer aldığı makro panel veri setleridir (Baltagi, 2005: 3).

İkinci örnek olarak; büyük makro panel veri kaynağı ise, Dünya Bankası' nın uluslar arası kaynaklardan derlediği Dünya Gelişim Göstergeleridir. Küresel kalkınmada en şeffaf ve en güncel verileri, ulusal ve bölgesel bazda tahminleri ihtiyaç sahiplerine sunmaktadırlar (worldbank).

Bunların dışında kalan diğer makro panel veri setleri ise; OECD panel verileri, Merkezi Haber Alma Ajansının sağladığı makro paneller ve Avrupa Merkez Bankasının kendi üyeleri için sağladığı makro paneller sıralanabilir (Uğur, 2009: 37).

4.3.3.2. Panel Veri Regresyon Modellerinin Tahmini

Panel kelimesinin kökeni Flemenkçe'den gelmektedir ve dikdörtgen şeklinde bir tahta anlamına gelmektedir (Kunst, 2011: 1). Ekonomik araştırmaların yapılma esnasında birbirinden farklı veri türlerinden yararlanılmaktadır. Her bir veri türü sadece o veri türüne uygun modeller için kullanılmaktadır. Örneğin zaman serisi verileri ile değişik, yatay kesit verileri ile değişik analizler yapılmaktadır (Pazarlıoğlu ve Güler, 2007: 3). Söz konusu iki veri dışında kalan ve günümüzde de yoğun bir şekilde kullanılan yatay kesit verisindeki gözlemlerin iki yada daha çok sefer tekrarlanmasıyla oluşturulan uzunlaması şeklindeki panel veri setleri ile de birbirinden farklı analizler yapılmaktadır. Bu veri setine Amerika Birleşik Devletleri Michigan Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Enstitüsü tarafından toplanan Gelir Dinamikleri Panel veri Çalışması örnek olarak verilebilir (Dougherty, 2006: 408). Bir gözlemin her bir zaman dönemi boyunca gözlenmesine “dengeli” panel, bazı zaman dönemleri eksikse “dengesiz” panel olarak adlandırılmaktadır (Dougherty, 2006: 409). Doğrusal panel veri modeli (2.1) numaralı denklemdeki şekilde ifade edilmektedir (Pazarlıoğlu ve Güler, 2007: 3).

$$Y_{it} = \beta_{0i} + \beta_{1it}X_{1it} + \beta_{2it}X_{2it} + \dots + \beta_{kit}X_{kit} + \varepsilon_{it} \quad (2.1)$$

$$i=1, \dots, N \quad t=1, \dots, T$$

Bu modelde N yatay kesit birimlerini, T ise zamanı ifade etmektedir (Pazarlıoğlu ve Güler, 2007: 3). Burada Y değişkeni açıklanan değişken, X ise açıklayıcı değişken (K) adettir (Tüzüntürk, 2007: 3). Ayrıca hata teriminin ortalaması sıfır varyansının ise sabit olduğu kabul edilmektedir. Yani $E(\mathcal{E}_{it}) = 0$ ve $Var(\mathcal{E}_{it}) = \sigma_{\mathcal{E}}^2$

Bu modelde tahmin edilmesi gereken parametre sayısının gözlem sayısından fazla olduğu görülmektedir. Bu durumda modelin tahmin edilmesi mümkün değildir (Tüzüntürk, 2007: 3). Modeli tahmin edebilmek için bazı varsayımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu varsayımlar modelin sabit terimine, eğim katsayısına ve hata terimi üzerinde olmaktadır. Bu varsayımlarla ilgili olarak beş farklı modeli tahmin edilebilmektedir (Özer ve Biçerli, 2003: 71). Bunlar:

1) Hem sabit katsayıların hem eğim katsayıları zamana ve birimlere göre sabit olduğu ama değişimlerin hata terimi üzerinden yansıtıldığı modeller:

$$Y_{it} = \beta_0 + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + \mathcal{E}_{it} \quad i=1, \dots, N; \quad t=1, \dots, T \quad (2.2)$$

2) Eğim katsayısının sabit olduğu ve sabit katsayısının birimlere göre değiştiği modeller,

$$Y_{it} = \beta_{0i} + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + \mathcal{E}_{it} \quad i=1, \dots, N; \quad t=1, \dots, T \quad (2.3)$$

3) Eğim katsayısının sabit olduğu ve sabit katsayısının zamana göre değiştiği modeller,

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + \mathcal{E}_{it} \quad i=1, \dots, N; \quad t=1, \dots, T \quad (2.4)$$

4) Tüm katsayıların (hem eğim hem de sabit katsayının) birimlere göre değişken zamana göre sabit olan modeller,

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \sum_{k=1}^K \beta_{ki} X_{kit} + \mathcal{E}_{it} \quad i=1, \dots, N; \quad t=1, \dots, T \quad (2.5)$$

5) Tüm katsayıların (Sabit katsayının ile eğim katsayısının), hem bireylere hem de zamana göre değiştiği modeller (Gujarati, 2004: 640)

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \sum_{k=1}^K \beta_{kit} X_{kit} + \mathcal{E}_{it} \quad i=1, \dots, N; \quad t=1, \dots, T \quad (2.6)$$

Judge ve diğerleri ve Gujarati de anlatıldığı gibi (2.3) ve (2.5) numaralı modelleri de, değişen katsayılarını sabit veya tesadüfi olup olmamasına göre gruplandırılabilir (Özer ve Biçerli, 2003: 71).

4.3.3.2.1. Model Tahminleri

Çalışmada panel veri yöntemi ile en küçük kareler (EKK) baz alınarak katsayı tahminleri aşağıdaki dört model için ayrı ayrı hesaplanmıştır.

$$\text{Model 1} \quad Y_{k\hat{a}r} = \beta_1 X_0 + \beta_2 X_1 + \beta_3 X_2 + \beta_4 X_3 + \beta_5 X_4 + \beta_6 X_5 + \beta_7 X_6 + \beta_8 X_7 + U_t$$

Model 1'de $Y_{k\hat{a}r}$ ile kâr değişkeni gösterilmiştir. Kâr değişkeni 4 farklı rasyo (faaliyet kârı oranı- net kâr marjı- özsermaye kârlılığı- aktif kârlılık) temel bileşen yöntemi ile tek değişkene indirgenmiştir.

Modelde X_0 ile Müşteri değişkeni gösterilmiştir. Müşteri değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Müşteri” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_1 ile Paydaş değişkeni gösterilmiştir. Paydaş değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Paydaş” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_2 ile Risk Yönetimi değişkeni gösterilmiştir. Risk Yönetimi değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Risk Yönetimi” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_3 ile Sürdürülebilirlik değişkeni gösterilmiştir. Sürdürülebilirlik değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Risk Yönetimi” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_4 ile Toplum değişkeni gösterilmiştir. Toplum değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Toplum” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_5 ile Yenilik değişkeni gösterilmiştir. Yenilik değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Yenilik” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_6 ile Çevre değişkeni gösterilmiştir. Çevre değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Çevre” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_7 ile Çalışan değişkeni gösterilmiştir. Çalışan değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Çalışan” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

$$\text{Model 2 } Y_{likit} = \beta_1 X_0 + \beta_2 X_1 + \beta_3 X_2 + \beta_4 X_3 + \beta_5 X_4 + \beta_6 X_5 + \beta_7 X_6 + \beta_8 X_7 + U_t$$

Model 2’de Y_{likit} ile Likidite Oranları değişkeni gösterilmiştir. Likidite oranları değişkeni 3 farklı rasyo (cari oran- asit test- nakit oran) temel bileşen yöntemi ile tek değişkene indirgenmiştir.

Modelde X_0 ile Müşteri değişkeni gösterilmiştir. Müşteri değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Müşteri” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_1 ile Paydaş değişkeni gösterilmiştir. Paydaş değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Paydaş” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_2 ile Risk Yönetimi değişkeni gösterilmiştir. Risk Yönetimi değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Risk Yönetimi” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_3 ile Sürdürülebilirlik değişkeni gösterilmiştir. Sürdürülebilirlik değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Sürdürülebilirlik” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_4 ile Toplum değişkeni gösterilmiştir. Toplum değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Toplum” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_5 ile Yenilik değişkeni gösterilmiştir. Yenilik değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Yenilik” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_6 ile Çevre değişkeni gösterilmiştir. Çevre değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Çevre” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_7 ile Çalışan değişkeni gösterilmiştir. Çalışan değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Çalışan” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

$$\text{Model 3 } Y_{mali} = \beta_1 X_0 + \beta_2 X_1 + \beta_3 X_2 + \beta_4 X_3 + \beta_5 X_4 + \beta_6 X_5 + \beta_7 X_6 + \beta_8 X_7 + U_t$$

Model 3’de Y_{mali} ile Mali Yapı Oranları değişkeni gösterilmiştir. Mali Yapı Oranları değişkeni 4 farklı rasyo (duran varlık/özkaynak - yabancı kaynak -

özkaynak/varlık-yabancı kaynak/özkaynak) temel bileşen yöntemi ile tek değişkene indirgenmiştir.

Modelde X_0 ile Müşteri değişkeni gösterilmiştir. Müşteri değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Müşteri” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_1 ile Paydaş değişkeni gösterilmiştir. Paydaş değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Paydaş” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_2 ile Risk Yönetimi değişkeni gösterilmiştir. Risk Yönetimi değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Risk Yönetimi” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_3 ile Sürdürülebilirlik değişkeni gösterilmiştir. Sürdürülebilirlik değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Sürdürülebilirlik” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_4 ile Toplum değişkeni gösterilmiştir. Toplum değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Toplum” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_5 ile Yenilik değişkeni gösterilmiştir. Yenilik değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Yenilik” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_6 ile Çevre değişkeni gösterilmiştir. Çevre değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Çevre” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_7 ile Çalışan değişkeni gösterilmiştir. Çalışan değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Çalışan” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

$$\text{Model 4 } Y_{faal} = \beta_1 X_0 + \beta_2 X_1 + \beta_3 X_2 + \beta_4 X_3 + \beta_5 X_4 + \beta_6 X_5 + \beta_7 X_6 + \beta_8 X_7 + U_t$$

Model 4’de Y_{faal} ile Faaliyet Oranları değişkeni gösterilmiştir. Faaliyet Oranları değişkeni 4 farklı rasyo (Alacak Devir Hızı- Aktif Devir Hızı- Stok Devir Hızı- Dönen Varlık Devir Hızı) temel bileşen yöntemi ile tek değişkene indirgenmiştir.

Modelde X_0 ile Müşteri değişkeni gösterilmiştir. Müşteri değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Müşteri” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_1 ile Paydaş değişkeni gösterilmiştir. Paydaş değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Paydaş” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_2 ile Risk Yönetimi değişkeni gösterilmiştir. Risk Yönetimi değişkeni incelenen 35 işletmenin “Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Risk Yönetimi” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_3 ile Sürdürülebilirlik değişkeni gösterilmiştir. Sürdürülebilirlik değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Sürdürülebilirlik” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_4 ile Toplum değişkeni gösterilmiştir. Toplum değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Toplum” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_5 ile Yenilik değişkeni gösterilmiştir. Yenilik değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Yenilik” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_6 ile Çevre değişkeni gösterilmiştir. Çevre değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Çevre” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

Modelde X_7 ile Çalışan değişkeni gösterilmiştir. Çalışan değişkeni incelenen 35 işletmenin Sürdürülebilirlik Raporları ve Faaliyet raporlarında yer alan “Çalışan” kelimesi içerik analizi ile elde edilmiştir.

4.4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

İşletmelerin Sürdürülebilirlik ve Faaliyet raporlarında Kurumsal Sosyal Sorumluluk projelerinde 8 önemli faktör göz önünde bulundurulmuştur. Bu faktörler: Müşteri, Paydaş, Risk Yönetimi, Sürdürülebilirlik, Toplum, Yenilik, Çevre, Çalışan’ dan ibarettir. Bu faktörler bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Finansal Performans Ölçümü içinde 4 oran dikkate alınmıştır. Bu oranlar: Kârlılık Oranları, Likidite Oranları, Mali Yapı Oranları ve Faaliyet Oranları şeklinde sıralanmaktadır.

4.4.1. İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Kârlılık Oranları Etkisine İlişkin Bulgular

Çalışma kapsamında elde edilen bulgulara ait tablolar aşağıda gösterilmiş ve yorumlanmıştır. Değişken Katsayısı “c” ile olasılık değeri “p” ile gösterilmiştir.

Tablo 4.1: İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Kârlılık Oranları Etkisine İlişkin Bulgular

Bağımlı Değişken: KÂR				
Yöntem: Panel En küçük Kareler				
Örneklem: 2011-2016				
Dönemler: 6				
Kesitler: 35				
Toplam Panel(dengeli) Gözlem: 210				
Değişken	Katsayı	Std. Hata	T-İstatistiği	Olasılık
MÜŞTERİ	0,101708	0,345895	0,294043	0,7690
PAYDAŞ	-2,013440	1,559478	-1,291099	0,1981
RİSK YÖNETİMİ	9,291218	1,810928	5,130.639	0,0000
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	-1,278183	0,556617	-2,296342	0,0227
TOPLUM	-2,743353	1,193155	-2,299243	0,0225
YENİLİK	2,399928	2,109925	1,137447	0,2567
ÇEVRE	1,103349	0,529209	2,084901	0,0383
ÇALIŞAN	1,846390	0,411426	4,487783	0,0000
R ²	0,065236	Ortalama bağımlı değişken	500,9713	
Ayarlı R ²	0,067524	Bağımlı değişkenin standart sapması	34,79207	
Regresyonun standart hatası	288,0162	Akaike bilgi kriteri	14,20126	
Toplam kare residü	16756574	Schwarz kriteri	14,32877	
Günlük olasılığı	-1483,132	Hannan-Quinn kriteri	14,25281	
Durbin-Watson test istatistiği	0,473614			

Analiz sonucunda endekste yer alan işletmeler Müşteri bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiştir. Olasılık değeri $p = 0,7690 > 0,10$ olduğu için müşteri değişkeninin kârlılık değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamsızdır. Ancak değişken katsayısı $c = 0,101708 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif bir ilişki

mevcuttur. Sürdürülebilirlik endeksinde yer alan firmaların müşterileri ile ilgili faaliyetleri kârlarını olumlu yönde etkilemektedir.

İşletmeler Paydaş bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiştir. Olasılık değeri $p= 0,1981 > 0,10$ olduğu için paydaş değişkeninin kârlılık değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamsızdır. Değişken katsayısı $c= -2,013440 < 0$ olduğu için iki değişken arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Endekste yer alan işletmelerin paydaşlarıyla ilgili faaliyetleri kârlılıklarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Risk Yönetimi bağımsız değişkeni kârlılık bazında incelenmiş olup olasılık değeri $p= 0,0000 < 0,10$ olduğu için risk yönetimi değişkeninin kârlılık değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır ve değişken katsayısı $c= 9,291218 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki mevcuttur. İşletmeler kârlarını maksimize etmek için risklerini etkin yönetmelidir. İşletmelerin kârını en çok etkileyen değişken risk yönetimidir.

İşletmeler Sürdürülebilirlik bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiştir. Olasılık değeri $p= 0,0227 < 0,10$ olduğu için paydaş değişkeninin kârlılık değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır. Fakat değişken katsayısı $c= -1,278183 < 0$ olduğu için iki değişken arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Endekste yer alan işletmelerin sürdürülebilirlik faaliyetleri kârlılıklarını olumsuz yönde etkilemektedir. Sürdürülebilirlik faaliyetleri işletmeler için ek maliyet yaratmaktadır, sürdürülebilirlik faaliyetleri arttıkça kârlılık düşmektedir.

İşletmeler Toplum bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiştir. Olasılık değeri $p= 0,0225 < 0,10$ olduğu için paydaş değişkeninin kârlılık değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır. Ancak değişken katsayısı $c= -2,743353 < 0$ olduğu için iki değişken arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Endekste yer alan işletmelerin toplum ilgili faaliyetleri kârlılıklarını olumsuz yönde etkilemektedir.

İşletmeler Yenilik bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiş olup olasılık değeri $p= 0,2567 > 0,10$ olduğu için müşteri değişkeninin kârlılık değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamsızdır. Ancak değişken katsayısı $c= 2,399928 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. Sürdürülebilirlik endeksinde

yer alan firmaların yenilik çalışmaları kârlarını olumlu yönde etkilemektedir. Yenilik değişkeni kârlılık değişkenini risk yönetiminden sonra en fazla etkileyen değişkendir. İşletmeler yenilik yoluna gittiklerinde kârları da artmaktadır.

evre bağımsız değişkeni kârlılık bazında incelenmiş olup olasılık değeri $p=0,0383 < 0,10$ olduğu için evre değişkeninin kârlılık değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır ve değişken katsayısı $c=1,103349 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki mevcuttur. İşletmeler evre ile ilgili faaliyetlerini arttırdıkça kârlılıkları da artmaktadır. Tüketicilerin günümüzde bir ürünü satın almadan önce işletmenin evre ile ilgili önlemlerini de dikkate alarak ürünü satın alma kararı verdiklerini göz önünde bulundurduğumuzda evre faktörünün kârlılığı etkilediği görülmektedir.

İşletmeler alışan bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiş olup olasılık değeri $p=0,0000 < 0,10$ olduğu için çalışan değişkeninin kârlılık değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır. Değişken katsayısı $c=1,846390 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. İşletmelerin alışanları ile ilgili faaliyetleri eğitim vs. işletmenin kârlılığını olumlu etkilemektedir. alışanlarına değer veren bir işletmenin çalışanlarının daha verimli çalıştığını ve etkin ürün/hizmet ürettiklerini göz önünde bulundurduğumuzda çalışan faktörünün işletmenin kârlılığı üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu görülmektedir.

4.4.2. İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Likidite Oranları Etkisine İlişkin Bulgular

Çalışma kapsamında elde edilen bulgulara ait tablolar aşağıda gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

Tablo 4.2: İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Likidite Oranları Etkisine İlişkin Bulgular

Bağımlı Değişken: LİKİDİTE				
Yöntem: Panel En küçük Kareler				
Örnekleme: 2011-2016				
Dönemler: 6				
Kesitler: 35				
Toplam Panel(dengeli) Gözlem: 210				
Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
MÜŞTERİ	0,135623	0,461192	0,294071	0,7690
PAYDAŞ	-2,684417	2,079299	-1,291020	0,1982
RİSK YÖNETİMİ	12,38841	2,414564	5,130700	0,0000
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	-1,704253	0,742154	-2,296361	0,0227
TOPLUM	-3,657834	1,590869	-2,299267	0,0225
YENİLİK	3,199825	2,813225	1,137422	0,2567
ÇEVRE	1,471150	0,705610	2,084933	0,0383
ÇALIŞAN	2,461813	0,548566	4,487722	0,0000
R ²	0,062846	Ortalama bağımlı değişken	667,9630	
Düzeltilmiş R ²	0,065813	Bağımlı değişkenin standart sapması	46,37160	
Regresyonun standart hatası	384,0206	Akaike bilgi kriteri	14,77662	
Toplam kare residu	29789302	Schwarz kriteri	14,90413	
Günlük olasılığı	-1543,545	Hannan-Quinn kriteri	14,82817	
Durbin-Watson testi	0,473606			

Analiz sonucunda endekste yer alan işletmeler müşteri bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiştir. Olasılık değeri $p = 0,7690 > 0,10$ olduğu için müşteri değişkeninin likidite değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamsızdır. Ancak değişken katsayısı $c = 0,135623 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. Sürdürülebilirlik endeksinde yer alan firmaların müşterileri ile ilgili faaliyetleri işletmenin likiditesini olumlu yönde etkilemektedir. İşletmenin

likiditesini arttırmasının bir yolu da müşteri ile ilgili faaliyetlerini arttırmaktır. Müşterilere yönelik etkin ve doğru hizmet/ürün vs. işletmeye dönüşü olumlu olacaktır.

İşletmeler Paydaş bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiştir. Olasılık değeri $p= 0,1982 > 0,10$ olduğu için paydaş değişkeninin likidite değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamsızdır. Değişken katsayısı $c= -2,684417 < 0$ olduğu için iki değişken arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Endekste yer alan işletmelerin paydaşlarıyla ilgili faaliyetleri likiditelerini olumsuz etkilemektedir.

Risk Yönetimi bağımsız değişkeni likidite bazında incelenmiş olup olasılık değeri $p= 0,0000 < 0,10$ olduğu için risk yönetimi değişkeninin likidite değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır ve değişken katsayısı $c= 12,38841 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki mevcuttur. İşletmeler likiditelerini maksimize etmek için risklerini kârlılık değişkeninde olduğu gibi likidite değişkeni için de etkin yönetmelidir. İşletmelerin likiditesini en çok etkileyen değişken risk yönetimidir.

İşletmeler Sürdürülebilirlik bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiştir. Olasılık değeri $p= 0,0227 < 0,10$ olduğu için paydaş değişkeninin likidite değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır. Fakat değişken katsayısı $c= -1,704253 < 0$ olduğu için iki değişken arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Endekste yer alan işletmelerin sürdürülebilirlik faaliyetleri likiditelerini olumsuz etkilemektedir. Sürdürülebilirlik faaliyetleri işletmeler için ekstra gidere neden olduğu için sürdürülebilirlik faaliyetleri arttıkça kârlılık düşmektedir.

İşletmeler Toplum bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiştir. Olasılık değeri $p= 0,0225 < 0,10$ olduğu için paydaş değişkeninin likidite değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır. Ancak değişken katsayısı $c= -3,657834 < 0$ olduğu için iki değişken arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Endekste yer alan işletmelerin toplum ilgili faaliyetleri likiditelerini olumsuz etkilemektedir. İşletmeler tarafından toplumun ihtiyaçlarının dikkate alınması, içerisinde bulunduğu toplumdaki geri bildirim alınması oldukça önemli olup gerekenden fazla maliyet yaratacak davranışlardan kaçınılmalıdır.

İşletmeler Yenilik bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiş olup Olasılık değeri $p= 0,2567 > 0,10$ olduğu için müşteri değişkeninin likidite değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamsızdır. Ancak değişken katsayısı $c= 3,199825 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. Sürdürülebilirlik endeksinde yer alan firmaların yenilik çalışmaları işletmenin likiditesini olumlu yönde etkilemektedir. Yenilik değişkeni kârlılık değişkeninde olduğu gibi likidite değişkeninde de risk yönetiminden sonra en fazla etkileyen değişkendir. İşletmeler yenilik yoluna gittiklerinde ürünlerini/hizmetlerini değişen koşullara uygun bir şekilde yenilediklerinde likiditeleri de artmaktadır.

Çevre bağımsız değişkeni kârlılık bazında incelenmiş olup olasılık değeri $p= 0,0383 < 0,10$ olduğu için çevre değişkeninin likidite değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır ve değişken katsayısı $c= 1,471150 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki mevcuttur. İşletmeler çevre ile ilgili faaliyetlerini arttırdıkça likiditeleri de artmaktadır.

İşletmeler Çalışan bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiş olup olasılık değeri $p= 0,0000 < 0,10$ olduğu için çalışan değişkeninin kârlılık değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır. Değişken katsayısı $c= 2,461813 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. İşletmelerin çalışanları ile ilgili faaliyetleri işletmenin likiditesini olumlu etkilemektedir.

4.4.3. İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Mali Yapı Oranları Etkisine İlişkin Bulgular

Çalışma kapsamında elde edilen bulgulara ait tablolar aşağıda gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

Tablo 4.3: İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Mali Yapı Oranları Etkisine İlişkin Bulgular

Bağımlı Değişken: MALİ YAPI ORANLARI				
Yöntem: Panel En küçük Kareler				
Örnekleme: 2011-2016				
Dönemler: 6				
Kesitler: 35				
Toplam Panel(dengeli) Gözlem: 210				
Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
MÜŞTERİ	-0,024290	0,041632	-0,583435	0,5603
PAYDAŞ	-0,334498	0,170886	-1,957437	0,0517
RİSK YÖNETİMİ	-0,141690	0,220364	-0,642985	0,5210
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	0,248056	0,002101	118,0621	0,0000
TOPLUM	0,032891	0,144981	0,226864	0,8208
YENİLİK	0,170898	0,255892	0,667851	0,5050
ÇEVRE	-0,025784	0,063094	-0,408658	0,6832
ÇALIŞAN	0,092766	0,051931	1,786344	0,0755
R ²	0,069150	Ortalama bağımlı değişken	500,9713	
Düzeltilmiş R ²	0,040493	Bağımlı değişkenin standart sapması	34,79207	
Regresyonun standart hatası	34,87015	Akaike bilgi kriteri	9,978490	
Toplam kare residu	245617,3	Schwarz kriteri	10,10600	
Günlük olasılığı	-1039,741	Hannan-Quinn kriteri	10,03004	
Durbin-Watson test istatistiği	1,239859			

Analiz sonucunda endekste yer alan işletmeler müşteri bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiştir. Olasılık değeri $p = 0,5603 > 0,10$ olduğu için müşteri değişkeninin mali yapı oranları değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamsızdır. Değişken katsayısı $c = -0,024290 < 0$ olduğu için iki değişken arasında negatif bir ilişki mevcuttur. Sürdürülebilirlik endeksinde yer alan firmaların müşterileri ile ilgili faaliyetleri işletmenin mali yapı oranlarını olumsuz yönde etkilemektedir. İşletmenin

mali yapısını kuvvetlendirmek için müşteri faaliyetlerini arttırmak mantıklı bir aksiyon olmamaktadır.

İşletmeler Paydaş bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiştir. Olasılık değeri $p = 0,0517 < 0,10$ olduğu için paydaş değişkeninin mali yapı oranları değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır. Ancak değişken katsayısı $c = -0,334498 < 0$ olduğu için iki değişken arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Endekste yer alan işletmelerin paydaşlarıyla ilgili faaliyetleri mali yapı oranlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Risk Yönetimi bağımsız değişkeni mali yapı bazında incelenmiş olup olasılık değeri $p = 0,5210 > 0,10$ olduğu için risk yönetimi değişkeninin mali yapı değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamsızdır ve değişken katsayısı $c = -0,141690 < 0$ olduğu için iki değişken arasında negatif yönlü bir ilişki mevcuttur. Risk yönetimi işletmenin mali yapı oranlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

İşletmeler Sürdürülebilirlik bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiştir. Olasılık değeri $p = 0,0000 < 0,10$ olduğu için paydaş değişkeninin mali yapı oranları değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır. Değişken katsayısı $c = 0,248056 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif bir ilişki söz konusudur. Endekste yer alan işletmelerin sürdürülebilirlik faaliyetleri mali yapı oranlarını olumlu yönde etkilemektedir. İşletmelerin sürdürülebilirlik faaliyetleri arttıkça mali yapıları güçlenmektedir.

İşletmeler Toplum bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiştir. Olasılık değeri $p = 0,8208 > 0,10$ olduğu için paydaş değişkeninin mali yapı oranları değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamsızdır. Ancak değişken katsayısı $c = 0,032891 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur. Endekste yer alan işletmelerin toplum ilgili faaliyetleri mali yapılarını olumlu etkilemektedir.

İşletmeler Yenilik bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiş olup olasılık değeri $p = 0,5050 > 0,10$ olduğu için müşteri değişkeninin mali yapı oranları değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamsızdır. Ancak değişken katsayısı $c = 0,170898 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. Sürdürülebilirlik endeksinde yer alan firmaların yenilik çalışmaları işletmenin mali yapılarını olumlu yönde etkilemektedir.

Çevre bağımsız değişkeni mali yapı oranları bazında incelenmiş olup olasılık değeri $p= 0,6832 > 0,10$ olduğu için çevre değişkeninin mali yapı değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır ancak değişken katsayısı $c= -0,025784 < 0$ olduğu için iki değişken arasında negatif yönlü bir ilişki mevcuttur. İşletmeler çevre ile ilgili faaliyetlerini arttırdıkça mali yapıları olumsuz etkilenmektedir.

İşletmeler Çalışan bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiş olup olasılık değeri $p= 0,0755 < 0,10$ olduğu için çalışan değişkeninin mali yapı oranları değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır. Değişken katsayısı $c= 0,092766 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. İşletmelerin çalışanları ile ilgili faaliyetleri işletmenin mali yapısını olumlu etkilemektedir.

4.4.4. İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Faaliyet Oranları Etkisine İlişkin Bulgular

Çalışma kapsamında elde edilen bulgulara ait tablolar aşağıda gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

Tablo 4.4: İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Faaliyet Oranları Etkisine İlişkin Bulgular

Bağımlı Değişken: FAALİYET ORANLARI				
Yöntem: Panel En küçük Kareler				
Örnekleme: 2011-2016				
Dönemler: 6				
Kesitler: 35				
Toplam Panel(dengeli) Gözlem: 210				
Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
MÜŞTERİ	0,126371	0,345981	0,365255	0,7153
PAYDAŞ	-1,681445	1,559867	-1,077941	0,2823
RİSK YÖNETİMİ	9,515077	1,811380	5,252945	0,0000
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	-1,296650	0,556756	-2,328938	0,0209
TOPLUM	-2.800106	1,193453	-2.346223	0,0199
YENİLİK	2,244611	2,110451	1,063570	0,2888
ÇEVRE	1,139661	0,529341	2,152980	0,0325
ÇALIŞAN	1,767479	0,411528	4,294913	0,0000
R ²	0,0467972	Ortalama bağımlı değişken		503,3750
Düzeltilmiş R ²	0,0453118	Bağımlı değişkenin standart sapması		0,427976
Regresyonun standart hatası	288.0880	Akaike bilgi kriteri		14,20176
Toplam kare residu	16764928	Schwarz kriteri		14,32927
Günlük olasılığı	-1483,185	Hannan-Quinn kriteri		14,25331
Durbin-Watson test istatistiği	0,462997			

Analiz sonucunda endekste yer alan işletmeler müşteri bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiştir. Olasılık değeri $p = 0,7153 > 0,10$ olduğu için müşteri değişkeninin faaliyet oranları değişkenine olan etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Ancak değişken katsayısı $c = 0,126371 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur. Sürdürülebilirlik endeksinde yer alan firmaların

müşterileri ile ilgili faaliyetleri işletmenin faaliyet oranlarını yani devir hızlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

İşletmeler Paydaş bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiştir. Olasılık değeri $p= 0,2823 > 0,10$ olduğu için paydaş değişkeninin faaliyet oranları değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamsızdır. Değişken katsayısı $c= -1,681445 < 0$ olduğu için iki değişken arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Endekste yer alan işletmelerin paydaşlarıyla ilgili faaliyetleri faaliyet oranlarını olumsuz etkilemektedir.

Risk Yönetimi bağımsız değişkeni faaliyet oranları bazında incelenmiş olup olasılık değeri $p= 0,0000 < 0,10$ olduğu için risk yönetimi değişkeninin mali yapı değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır ve değişken katsayısı $c= 9,515077 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur. Risk yönetimi işletmenin faaliyet oranlarını olumlu etkilemektedir. Risk Yönetimi değişkeni kârlılık ve likidite değişkeninde olduğu gibi faaliyet oranlarını da olumlu yönde en çok etkileyen değişkendir. Riski etkin yönetmek işletmenin faaliyet oranlarına doğrudan katkı sağlamaktadır.

İşletmeler Sürdürülebilirlik bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiştir. Olasılık değeri $p= 0,0209 < 0,10$ olduğu için paydaş değişkeninin faaliyet oranları değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır. Ancak değişken katsayısı $c= -1,29665 < 0$ olduğu için iki değişken arasında negatif yönlü bir ilişki söz konusudur. Endekste yer alan işletmelerin Sürdürülebilirlik faaliyetleri faaliyet oranlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

İşletmeler Toplum bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiştir. Olasılık değeri $p= 0,0199 < 0,10$ olduğu için paydaş değişkeninin faaliyet oranları değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır. Ancak değişken katsayısı $c= -2,800106 < 0$ olduğu için iki değişken arasında negatif yönlü bir ilişki söz konusudur. Endekste yer alan işletmelerin toplum ilgili faaliyetleri faaliyet oranlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

İşletmeler Yenilik bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiş olup olasılık değeri $p= 0,2888 > 0,10$ olduğu için müşteri değişkeninin faaliyet oranları

değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamsızdır. Ancak değişken katsayısı $c=2,244611 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. Sürdürülebilirlik endeksinde yer alan firmaların yenilik çalışmaları işletmenin faaliyet oranlarını olumlu yönde etkilemektedir.

Çevre bağımsız değişkeni faaliyet oranları bazında incelenmiş olup olasılık değeri $p=0,0325 < 0,10$ olduğu için çevre değişkeninin faaliyet oranları değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır ve değişken katsayısı $c=1,139661 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur. İşletmeler çevre ile ilgili faaliyetlerini arttırdıkça faaliyet oranlarına olumlu katkı sağlamaktadır.

İşletmeler Çalışan bağımsız değişken faktörü açısından incelenmiş olup olasılık değeri $p=0,0000 < 0,10$ olduğu için çalışan değişkeninin kârlılık değişkenine olan etkisi istatistiki olarak anlamlıdır. Değişken katsayısı $c=1,767479 > 0$ olduğu için iki değişken arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. İşletmelerin çalışanları ile ilgili faaliyetleri işletmenin faaliyet oranlarını olumlu yönde etkilemektedir.

SONUÇ

Doğada yaşayan her canlının hayat süresi olduğu gibi işletmelerinde belirli bir süre sonra sona eren hayat süresi bulunmaktadır. İşletmeler yönünden bakıldığında bu süreyi uzatmak veya kısaltmak işletmelerin bağlı bulunduğu süreçlere ve bu süreçte meydana gelebilecek olasılıklarla yakından ilgilidir. Bu süreçte sürdürülebilirlik kavramı devreye girmektedir. Sürdürülebilirlik kavramı hayatın hemen hemen her alanında etkisini göstermeye başlamıştır. İşletmelerin yalnızca kâr amaçlı yönetim stratejilerinin uzun dönemde sürdürülebilirlik açısından başarısızlıkla sonuçlanabileceği görülmektedir. Bu nedenle sürdürülebilirliğini devam ettirmek gayesinde olan işletmeler yalnızca kâr amacı güden kuruluşlar kimliğinden sıyrılmalı, çevreye topluma sorumlu yapılara dönüşmelidir.

Günümüzde işletmelerin birçoğu sürdürülebilirlik raporu yayımlamakta ve kamuoyuyla paylaşmaktadır. Çünkü işletmenin çevre, sosyal ve ekonomik faaliyetlerini takip eden karar vericiler artık sınırlı sayıda değil oldukça fazladır. İşletmeye yatırım yapacak birey kurum veya kuruluşlar, işletmenin ürettiği ürün veya hizmete ihtiyaç duyan tüketiciler, işletmelerin paydaşları karar vericilerden bazılarını oluşturmaktadır. Bu nedenle işletmelerin faaliyetlerini paylaşmaları işletmelere avantaj sağlamaktadır. İşletmeler bu vasıta ile hem üzerine düşen sorumluluklarını yerine getirmekte hem de kazançlarını arttırmaktadırlar.

Sürdürülebilirliğin önemli bir boyutu da sosyal sorumluluktur. İşletmelerin sosyal sorumluluklarını yerine getirmeleri durumunda bilgi edinme öğrenme ve yaratıcılık potansiyelleri artış göstermektedir. Sosyal sorumluluk faaliyetlerini ciddiye alan işletmelerin marka değeri ve piyasa değeri de aynı oranda artmakta ve toplumun desteğiyle birlikte saygınlık kazanmaktadırlar. Bazı durumda işletmeler sosyal sorumluluk faaliyetlerini ek maliyet olarak görmektedirler. Ancak bilinmelidir ki

sosyal sorumluluk işletmelerin karşısına çıkabilecek olumsuz durumlara karşı önlem almayı da gerektiren bir husustur. Bu bağlamda işletmeler karşılaşılabilecekleri sorunlara önceden önlem aldığı için problemin önem derecesine göre daha az maliyetle sorunun üstesinden gelmektedirler. Dolayısıyla işletmeler sosyal sorumluluğu, bir maliyet olarak değil kazanç olarak düşünmelidir.

Sosyal sorumluluk aynı zamanda finansal performansın da önemli bir fonksiyonudur. İşletmelerin finansal performansı dönem içerisinde gerçekleştirmiş oldukları faaliyetlerle ilgili veriler bazında ölçülmektedir. Bu verileri doğru, şeffaf, tarafsız ve adil bir şekilde sunmak işletmenin sosyal sorumluluğu olarak bilinmektedir. İşletmelerin sunduğu bu verilere dayanarak bilgi kullanıcılarının alacakları rasyonel kararlar işletmelerin sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır.

Bu amaçla bu tez çalışmasında işletmelerin Sürdürülebilirlik Raporlarında ve Faaliyet Raporlarında kurumsal sosyal sorumluluk ile ilgili yaptıkları açıklamaların işletmelerin finansal performansı üzerinde etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır.

Bu çalışma kapsamında BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde bulunan 35 işletmenin 2011-2016 yılları arasında sürdürülebilirlik raporları ve faaliyet raporları açıklamaları bağımsız değişken ve işletmelerin 2011-2016 yılları arasındaki finansal raporları bağımlı değişken olarak belirlenmiştir. Faaliyet raporları açıklamaları kapsamında 8 değişken belirlenmiştir. Bu değişkenler; müşteri, çalışan, çevre, toplum, paydaş, risk yönetimi, sürdürülebilirlik ve yeniliktir. Söz konusu değişkenlerin seçilme nedeni; kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik kavramlarının tanımında da yer alıp, aynı zamanda işletmelerin yayımladıkları faaliyet ve sürdürülebilirlik raporları kapsamında sıklıkla kullanılmış olmaları gösterilebilir. İşletmelerin finansal performanslarının ölçümü için bağımlı değişken olarak; kârlılık oranları, faaliyet oranları, mali yapı oranları ve likidite oranları tercih edilmiştir.

İlk aşamada işletmelerin faaliyet ve sürdürülebilirlik raporlarında geçen yukarıda belirtilen 8 bağımsız değişken kavramı için içerik analizi yapılmış hangi kelimenin kaç kere kullanıldığı hesaplanmıştır.

İkinci aşamada işletmelerin finansal performans göstergesi olarak seçilen bağımlı değişkenlere oran analizi uygulanmıştır. Bağımsız değişkenlerde yer alan her bir oran

kendi içerisinde de farklı oranlar barındırması sebebiyle, örneğin kârlılık değişkeni 4 farklı rasyo içermektedir (faaliyet kârı-net kâr-özsermaye kârlılığı-aktif kârlılık) temel bileşenler yöntemi ile tek değişkene indirgenmiştir. Son olarak panel veri en küçük kareler yöntemi kullanılarak sosyal sorumluluk açıklamalarının finansal performans üzerine etkisi tespit edilmiştir.

Tez çalışması sonucunda elde edilen bulgular sırasıyla;

Panel veri analizi EKK yönteminden hesaplanan katsayı tahminlerine göre kârlılık oranları bazında paydaş, sürdürülebilirlik ve toplum katsayıları negatif bulunmuştur. Buda ilgili değişkenlerin kârlılığı olumsuz yönde etkilediği anlamına gelmektedir. Müşteri, risk yönetimi, yenilik, çevre ve çalışan katsayıları pozitif bulunmuştur. Buda ilgili değişkenlerin kârlılığı olumlu yönde etkilediği anlamına gelmektedir.

Sosyal sorumluluk açıklamalarının likidite oranları ile ilişkisi için hesaplanan katsayı tahminlerine göre likidite oranları bazında paydaş, sürdürülebilirlik ve toplum katsayıları negatif bulunmuştur. İlgili değişkenler likiditeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Müşteri, risk yönetimi, yenilik, çevre ve çalışan katsayıları pozitifdir. Bu değişkenler likiditeyi olumlu yönde etkilemektedir.

Sosyal sorumluluk açıklamalarının mali yapı oranları ile ilişkisi için hesaplanan katsayı tahminlerine göre mali yapı oranları bazında müşteri, paydaş, risk yönetimi ve çevre katsayıları negatif bulunmuştur. İlgili değişkenler mali yapı oranlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Sürdürülebilirlik, toplum, yenilik ve çalışan değişkenlerinin katsayıları pozitifdir. İlgili değişkenler mali yapı oranlarını olumlu yönde etkilemektedir.

Sosyal sorumluluk açıklamalarının faaliyet oranları ile ilişkisi için hesaplanan katsayı tahminlerine göre faaliyet oranları bazında paydaş, sürdürülebilirlik ve toplum katsayıları negatif bulunmuştur. İlgili değişkenler faaliyet oranlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Müşteri, risk yönetimi, yenilik, çevre ve çalışan değişkenlerinin katsayıları pozitifdir ve bu değişkenler faaliyet oranlarını olumlu yönde etkilemektedir.

Özetle işletmelerin sürdürülebilirlik raporları kapsamında yapmış oldukları açıklamalar finansal performanslarını pozitif yönde etkilemektedir. İşletmeler

sürdürülebilirliklerinin devamı için sosyal sorumluluk faaliyetlerini etkin bir şekilde yürütmelidir.

Bu tez çalışmasının bundan sonraki yapılacak araştırmalara örnek teşkil edeceği düşünölmektedir. Çalışmada işletmelerin finansal performanslarını ölçmek için muhasebe temelli göstergeler kullanılmıştır. Bu tez çalışmasını izleyen araştırmalarda finansal performans, piyasa bazlı göstergeler kullanılarak ölçümlenip kurumsal sosyal sorumluluk ile ilişkisi tespit edilebilir. Ayrıca Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan işletmelerde her sene artış olduğu gözlemlenmektedir bu sebeple bu tez çalışmasını izleyen araştırmalarda kapsamı daha da genişletilerek daha fazla sayıda işletmeye uygulanabilir.

KAYNAKÇA

- Acar M (2003) Tarımsal İşletmelerde Finansal Performans Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 4(14): 21-22.
- Agrawal SP, Monem RM, Ariff M (1996) Price to Book Ratio as a Valuation Model: An Empirical Investigation. *Finance India* (2): 333-344.
- Akal Z (1992) *İmalatçı Kamu Kuruluşlarında İşletmeler arası Toplam performans verimlilik, Kârlılık ve Maliyet karşılaştırmaları* (Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara).
- Akdoğan N, Tenker N (2010) *Finansal Tablolar Ve Mali Analiz Teknikleri* (Gazi Kitabevi, Ankara).
- Akgüç Ö (1998) *Finansal Yönetim* (Muhasebe Enstitüsü, İstanbul).
- Aksoy Ç (2013) Sürdürülebilirlik Performansının Değerlendirilmesine Yönelik Ölçek Önerisi ve Türkiye'deki İşletmelerde Uygulaması. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aktan CC, Börü D (2007) *Kurumsal Sosyal Sorumluluk, İşletmeler Ve Sosyal Sorumluluk* (İGİAD Yayınları, İstanbul).
- Aktan CC (2007) Türkiye de Sosyal Sorumluluk Projeleri: Uygulamalardan Örnekler. İşletmeler ve sosyal Sorumluluk. *İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği Yayınları* 147- 160
- Aktan CC, Vural Yİ (2007) Kurumsal Sosyal Sorumluluk. *Çimento İşveren Dergisi* 21(3): 4-21.
- Albareda L (2007) Public Policies On Corporate Social Responsibility: The Role of Governments in Europe. *Journal of Business Ethics* 74: 391–407.
- Ali C (2006) “Bankaların Stratejik Performans Yönetiminde Performans Karnesi Kullanımı”. *Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi* 56.
- Alp A, Demirgüneş K, Ban Ü, Öztürk MB (2009) Ekonomik Katma Değer (Eva™) Bakış Açısıyla Finanslama Kararları. *Celal Bayar Üniversitesi S.B.E. Dergisi* 7 (2), 59-82.

- Alparslan A, Aygün M (2013) Kurumsal Sosyal Sorumluluk Ve Firma Performansı. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 18(1): 435-448.
- Ang JS, Beck KL (2000) A Comparison of Marginal and Average Tobin's Q Ratios. *International Journal of Business* 5 (1): 27-55.
- Aral CS (2001) *Performans Ölçümü: Performans Denetimlerinde Araştırılması Gerekenler* (Sayıştay Başkanlığı Yayınları, Ankara).
- Aras G, Aybars A, Kutlu O (2010) Managing Corporate Performance: Investigating the Relationship Between Corporate Social Responsibility and Financial Performance in Emerging Markets. *International Journal of Productivity and Performance Management* 59(3).
- Argüden Y (2007) *Kurumsal Sosyal Sorumluluk* (İsiad Yayınları, İstanbul).
- Arsoy AP, Arabacı Ö, Çiftçioğlu A (2012) Corporate Social Responsibility and Financial Performance Relationship: The Case of Turkey. *The Journal of Accounting and Finance* 53
- Aslanbay T (2008) Kurumsallaşmanın İşletmenin Sürekliliği Üzerine Etkisi ve Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aslı V (2010) Hedef Kitlelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Değerlendirmesi: Üniversite Gençlerine Yönelik Bir Araştırma. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi* 6(1): 49
- Aydede C (2007) *Yükselen Trend: Kurumsal Sosyal Sorumluluk* (MediaCat Kitapları, İstanbul).
- Aydınalp IG (2013) *Halkla İlişkiler Ekseninde Kurumsal Sosyal Sorumluluk* (Nobel Yayın, Ankara).
- Azapagic A (2003) Systems Approach to Corporate Sustainability: A General Management Framework. *Process Safety & Environmental Protection* 81(5): 303-316.
- Aziz A (2010) *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri* (Nobel Yayınları, Ankara).

- Baltagi BH (2005) *Econometrics analysis of panel data* (West Sussex, JohnWiley & Sons Ltd., England).
- Banerje SB (2002) Contesting Corporate Citizenship, Sustainability and Stakeholder Theory: Holy Trinity or Praxis of Evil?. *Presented at the Academy of Management Conference*. Denver, August 9-13.
- Başar B (2014) Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması ve Finansal Performans Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul'da İşlem Gören Kimya-Petrol-Plastik Sektörü Şirketleri Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi* 21(2).
- Bayrak S (2001) *Ahlak ve Sosyal Sorumluluk* (Beta Yayınları, İstanbul).
- Beare D (2013) Linkages between Corporate Sustainability Reporting and Public Policy. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management: 1-15*.
- Bektaş Ç, Köseoğlu MA (2008) İş Etiği ve İş Etiğinin Yayılım Süreci. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 13(1): 145-158.
- Bell DVJ (2002) The Role of Government in Advancing Corporate Sustainability. *Background Paper prepared by the Sustainable Enterprise Academy, York University*.
- Berk N (1999) *Finansal Yönetim* (Türkmen Kitabevi, İstanbul).
- Bıçakçı AB (2012) Sürdürülebilirlik Yönetiminde Halkla İlişkilerin Rolü. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 4(1): 1309.
- Bibri M (2008) Corporate Sustainability / CSR Communications & Value Creation: A Marketing Approach. Master of Business Administration Thesis. School of Management Blekinge Institute of Technology. Blekinge Institute of Technology Karlskrona, Sweden.
- Bingöl D (2003) İnsan Kaynakları Yönetimi (Beta Yayınları, İstanbul).
- Borsa İstanbul (2015) *BIST-Sürdürülebilirlik Endeksi*.
- Bozdoğan R (2005) Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*.

- Brealey R, Myers S, Marcus A (2012) *Fundamentals of Corporate Finance*. McGraw-Hill.
- Brigham EF, Ehrhardt MC (2010) *Financial Management: Theory and Practice*. Cengage Learning, USA.
- Büyüköztürk Ş, Kılıç E, Akgün ÖE, Karadeniz Ş, Demirel F (2008) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Yayınları, Ankara.
- Callens I, Tyteca D (1998) Towards Indicators Of Sustainable Development For Firms-A Productive Efficiency Perspective. *Ecological Economics* 28: 41-53.
- Cantimur BB (2011) Tarihi Kentlerin Canlandırılmasına Yönelik Sürdürülebilir Yönetim Stratejileri: Balıkesir-Ayvalık Örneği. Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Castro PE, Lawton WH, Sylvestre EEA (1986) *Principal Modes Of Variation for Processes with Continuous Sample Curves*. *Technometrics*, 28(4): 329-337
- Chan A (2001) The Mechanics of the Economic Model. <http://www.rbcpa.com/economicmodelv20a.pdf> (04.07.2017)
- Chapin FS (1996) Principles of Ecosystem Sustainability. *American Naturalist* 148(6): 1016-1037.
- Cima (2004) *Maximising Shareholder Value*. The Chartered Institute of Management Accountants, Great Britain.
- Clarke T, Clegg S (2003) Management Paradigms for The New Millennium. *International Journal of Management Reviews*, 2(1): 45-64.
- Coscone J (2010) Equipped to Sustain: Is your audit plan comprehensive enough to help the organization meet today's sustainability needs?. *Internal Auditor* December: 49-52.
- Çakar U (2007) Çevreci Şirket ve Çevre Muhasebesi. *Mali Çözüm Dergisi* 83.
- Çakır HM, Küçükkaplan İ (2012) İşletme sermayesi unsurlarının firma değerleri ve karlılığı üzerineki etkisinin İMKB'de işlem gören üretim firmalarında 2002-2009 dönemi için analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* 69-86.
- Çamlıca Z, Akar GS (2014) Lojistik Sektöründe Sürdürülebilirlik Uygulamaları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 11: 102.

- Çelik Ş, Aslanertik BE (2011) Linkages Between Value Based Performance Measurements and Risk Return Trade Off: Theory and Evidence. *Journal of Economics, Finance and Administrative Science* 16(31), 63-83.
- Çelik O (2002) İşletmelerde Bir Performans Ölçütü Olarak Ekonomik Katma Değer (EKD) ve Türk Telekom A.Ş.'de Uygulanması (45). http://www.politics.ankara.edu.tr/eski/dosyalar/tm/SBF_WP_45.pdf (27.06.2017).
- Çetiner S (2011) Yeşil Ekonomi, Sürdürülebilir Kalkınma vs, *Tarla/Sera*. Aralık: 81.
- Çevik HH (2002) Kamu Yönetimi Başarısızlık Teorisi ve Eleştirisi. *Amme İdare Dergisi*, 3(35): 39-53.
- Dalay İ (2015) Yönetim ve Organizasyon
<http://ismaildalay.blogspot.com.tr/2015/02/yonetim-organizasyon-bolum-1.html>
(04.07.2017).
- Damodaran A (2002) *Investment Valuation*. Wiley.
- Damodaran A (2007) Return on Capital (ROC), Return on Invested Capital (ROIC) and Return on Equity (ROE): Measurement and Implications. Stern School of Business Ağ Sitesi:
<http://people.stern.nyu.edu/adamodar/pdfiles/papers/returnmeasures.pdf>.
(04.07.2017).
- Davis K (1997) *Five Propositions for Social Responsibility, Managing Corporate Social Responsibility*. Little, Brown and Company, Boston.
- Demir Ö, Sezgin EE (2014) Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma ve Sürdürülebilirlik: TRB1 Bölgesinde Yapılan Bir Araştırma. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9(5): 707-725.
- Dinçer Ö (2006) *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası* (Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul).
- Doğan M (1994) *Büyük Türkçe Sözlük* (Bahar Yayıncılık, İstanbul).
- Dougherty C (2006) *Introduction to econometrics*. Oxford Universty Press, New York.

- Düzer M (2008) Finansal Analizde Kullanılan Oranlar Ve Firma Değer İlişkisi, BIST’de Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dyllick T, Hockerts K (2002) Beyond the Case for Corporate Sustainability, *Business Strategy and the Environment*, 11: 130-141.
- Eccles RG, Michael PK (2010) *One Report: Integrated Reporting for Sustainable Strategy*. John Wiley & Sons Inc.
- Epstein MJ (2009) *Making Sustainability Work: Best Practices in Managing and Measuring Corporate Social, Environmental, and Economic Impacts* (Published by Berrett-Koehler Publishers).
- Eren V (2002) Kamu Yönetiminde Bir Rekabet Aracı Olarak Hizmet Karşılaştırması Yoluyla Yenilik ve Başarı Geliştirme. *Amme İdaresi Dergisi* 2(35): 97-98.
- Ernst, Young (2012) Earnings Per Share.
[http://www.ey.com/publication/vwluassetsdld/financialreportingdevelopments_bb2433_reinsurance_november2012/\\$file/financialreportingdevelopments_bb2433_reinsurance_november2012.pdf?OpenElement](http://www.ey.com/publication/vwluassetsdld/financialreportingdevelopments_bb2433_reinsurance_november2012/$file/financialreportingdevelopments_bb2433_reinsurance_november2012.pdf?OpenElement) (04.07.2017).
- Ertuğrul M (2009) Finansal Performans Ölçümünde Dönüşümlerin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1: 19-46.
- Filiz S, Hacıhasanoğlu O (2011) Konut Tasarımına Yönelik Sürdürülebilirlik ve Teknoloji Bağlamında Bir Gelecek Tahmin Modeli. *İTÜ Dergisi/A* 10(2): 71-84.
- Fombrun C (1997) The Reputational Landscape. *Corporate Reputation Review* 1(1): 6.
- Friedl G, Kettenring T (2009) A Note on the War of Metrics.
http://www.controlling.wi.tum.de/fileadmin/w00bel/layout/downloads/vorlesungsunterlagen/SS10/VBM/Note_on_War_of_metrics.pdf. (04.07.2017).
- Gladwin TN (1995) Beyond Eco-Efficiency: Towards Socially Sustainable Business. *Sustainable Development* 3: 35-43.

- Gök S (2008) İş Etiği İle İş Ahlakı Arasındaki İlişki ve Çalışma Yaşamında İş Etiğini Etkileyen Faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 5(1): 5-15.
- Grafton RQ (2004) Financing sustainable development: Country Undertakings and Rights for Environmental Sustainability CURES. *Ecological Economics* 51: 65– 78.
- Grant T (2012) UFRS Öncelikli 20 Konu, http://www.gtturkey.com/UD_OBJS/IMAGES/BLTN/UFRS_oncelikli_20_konu.pdf. (04.07.2017).
- Gülbahar Y, Alper A (2009) Öğretim teknolojileri alanında yapılan araştırmalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 42(2): 93-111
- Gür B (2012) Sürdürülebilir Kalkınma, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Türkiye’de Mikro Finansman Uygulamaları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21(1): 87-106.
- Hahn T, Scheermesser M (2006) *Approaches to Corporate Sustainability Among German Companies*, Corporate Social Responsibility and Environmental Management.
- Hill CWL, Jones GR (2008) *Strategic Management: An Integrated Approach*, Houghton Mifflin Company, USA.
- Hoque M, Akter M, Shil NC (2004) Value-Based Measure: An Application of EVA in Small Manufacturing Company in Bangladesh, MPRA Ağ Sitesi, http://mpra.ub.uni-muenchen.de/7711/1/MPRA_paper_7711.pdf. (04.07.2017).
- Hartley RF (1993) *Business Ethics Violations of the Public Trust* (Wiley, New York).
- Helvacı MA (2002) Performans Yönetimi Sürecinde Değerlendirmenin Önemi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 35.
- Hillman AJ, Keim GD (2001) Shareholder Value, Stakeholder Management and Social Issues: What’s the Bottom Line?, *Strategic Management Journal* 22: 125-139.

Hockerts K (2001) Corporate Sustainability Management-Towards Controlling Corporate Ecological and Social Sustainability, Sustainability at the Millenium: Globalization, Competitiveness and the Public Trust. January 21-25, 2001 Ninth International Conference of Greening of Industry Network Bangkok, 3

Hsiao C (2003) *Analysis of panel data* (Cambridge University Press, Cambridge).

Hsiao C (2005) Why Panel Data? The Singapore Economic Review 143-154.

http://www.u-cergy.fr/AFFI_2004/IMG/pdf/MATZNER.pdf, (04.07.2017).

<http://www.psych.mcgill.ca/faculty/ramsay/ramsay.html> (04.07.2017).

<http://www.bilkent.edu.tr/~tyigit/gradmetr/survey.pdf> (04.07.2017).

<http://data.worldbank.org/data-catalog> (04.07.2017).

<http://homepage.univie.ac.at/robert.kunst/panels1e.pdf> (04.07.2017).

http://kybele.anadolu.edu.tr/makaleler/sb2003_3_1/194880.pdf (04.07.2017).

<http://idari.cu.edu.tr/sempozyum/bi18.htm> (04.07.2017).

https://mpira.ub.uni-muenchen.de/7711/1/MPRA_paper_7711.pdf (04.07.2017).

<http://www.pnas.org/content/105/36/13580.full> (04.07.2017).

<http://www.denetimnet.net/> (04.07.2017).

https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-16.pdf
(04.07.2017).

<http://www.bilgiustam.com/surdurulebilir-kalkinma-nedir/> (04.07.2017)

<http://ycharts.com/glossary> (04.07.2017)

Jackson T (2011) Societal Transformations for a Sustainable Economy. *Natural Resources Forum* 35.

Karancı AN (1997) *Farklılıkla Yaşamak Aile ve Toplumun Farklı Gereksinimleri Olan Bireylerle Birlikteliği* (Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara)

Karğın S (2013) Entegre Raporlama: Yeni Bir Raporlama Perspektifi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi* muvu2013/1.

- Kaviani M, Biabani S, Azam S (2012) Study of and Explain the Relationship between the Financial Leverage and New Performance Metrics (EVA, MVA, REVA SVA and CVA): Evidence from Automotive Industry Tehran Stock Exchange. *Journal of Risk and Diversification* 4: 10-16.
- Keeble JJ (2003) Using Indicators to Measure Sustainability Performance at a Corporate and Project Level. *Journal of Business Ethics* 44: 149-158.
- Keser İK (2008) Karşılaştırmalı Olarak Fonksiyonel Temel bileşenler Analizi ve GSYİH Verilerinin İncelenmesi. *Ege Akademik Bakış* 8: 915-928
- Koçaslan G (2010) Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi Çerçevesinde Türkiye'nin Rüzgâr Enerjisi Potansiyelinin Yeri ve Önemi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4: 53-61.
- Koyuncu E (2009) Kamuda Performans Yönetimi ve Avrupa Birliğinin Performans Yönetim Modeli. *Türk İdare Dergisi* Ankara 465: 4-5.
- Kubalı D (1999) Performans Denetimi. *Amme İdaresi Dergisi* 32(1).
- Kunst RM (2011) *Econometric methods for panel Data-Part I*.
<http://homepage.univie.ac.at/robert.kunst/panels1e.pdf> (04.07.2017)
- Lawson P (1995) *Performance management: An Overview*. The Performance Management Handbook, London.
- Margolis JD, Walsh JP (2001) Misery Loves Companies: Whither Social Initiatives by Business?. Division of Research Harvard Business School.
- Marrewijk MV (2003) Concepts and Definitions of CSR and Corporate Sustainability: Between Agency and Communion. *Journal of Business Ethics* 44 (2): 95-105.
- Mirze SK (2010) *İşletme* (Literatür Basım Yayın Dağıtım, İstanbul).
- Mucuk İ (2001) *Modern İşletmecilik* (Türkmen Kitabevi, İstanbul).
- Musteen M (2010) Corporate Reputation: Do Board Characteristics Matter?. *British Journal of Management* 21: 498-510.
- Okka O (2010) *Finansal Yönetim. Teori Ve Çözümlü Problemler* (Nobel Yayın Dağıtım, Ankara).

- Olivier AM (2011) *A Value-Based Investment Selection Framework for Platinum Shares on the JSE*. Potchefstroom: North-West University.
- Oseni JE (2009) *Determinants of Stock Prices in the Capital Market*. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1326912 (04.07.2017).
- Otley D (2002) *Measuring Performance: The Accounting Perspective*, Neely, A. *Business Performance Measurement: Theory and Practice* (Cambridge University Press, Cambridge).
- Önal Y, Karadeiz E (2004) Firma Değerinin Ekonomik Katma Değer (EVA) yöntemiyle tespit edilmesi: İMKB 'ye Kote Bir Turizm İşletmesi Üzerine Uygulama. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi* 2: 139-157.
- Özer M, Biçerli K (2003) Türkiye'de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3(1): 55-84.
- Özgener Ş (2000) İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Özgüç E (2009) Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamaları Kapsamında İMKB-30 Endeksi Şirketleri. *Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu*.
- Özgülbaş N (2001) Hastanelerde Teknik ve Finansal Performans İlişkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Öztürk M (2003) *Fonksiyonlar Açısından İşletme Yönetimi* (Papatya Yayıncılık, İstanbul).
- Özüpek MN (2004) Kurum İmajında Sosyal Sorumluluk, Kurumsal ve Uygulamalı Bir Çalışma. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özüpek MN (2005) *Kurum İmajı ve Sosyal Sorumluluk* (Tablet Kitabevi, Konya).
- Pazarlıoğlu M, Güler ÖK (2007) Telekomünikasyon yatırımları ve ekonomik büyüme: panel veri yaklaşımı. 8. *Türkiye Ekonometri Ve İstatistik Konferansı*, Malatya
- Pelit E, Arslantürk Y (2011) Turizm İşletmelerinin İş Etiğine Yönelik Uygulamalarının Çalışma Yeri Tercihindeki Önemi: Turizm Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 16(1): 163-184.

- Pusak S (2014) Şirketlerin Periyodik Yayınlanan Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlarının İçerik Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Mersin.
- Pervaiz AK, LimKwang K, Zairi M, Van D (2013) Reputational Risk Management in the Corporate World. *Keeping Good Companies Risk Management Report*.
- Ramsay JO, Silverman BW (1997) Functional Data Analysis. Springer – Verlag, New York.
- Ramsay JO (2003) <http://www.psych.mcgill.ca/faculty/ramsay/ramsay.html> (04.07.2017)
- Rappaport A (2008) *Creating Shareholder Value: A Guide for Managers and Investors*. Free Press.
- Roca LC, Searcy C (2012) An Analysis of Indicators Disclosed in Corporate Sustainability Reports. *Journal of Cleaner Production* (20): 103-118.
- Russell S (2007) *Understanding Corporate Sustainability*. Corporate Governance and Sustainability.
- Sağlam F (2006) Renan Demirkan'ın Üç Şekerli Demli Çay Adlı Eserinde Yer Alan Türk ve Alman İmgelerine Karşılaştırmalı Bir Bakış. *Milli Folklor Dergisi* 72: 68.
- Sancar GA (2013) Kurumsal Sürdürülebilirlik Bağlamında Kurumsal Yönetişim: Kavramın Doğuşu, Gelişimi ve Değerlendirilmesi, Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi. *Selçuk İletişim* 8(1): 1.
- Sarıkamış C (2007) Rasyo Analizinin Uygulamasının Gelişimi. *Mufad Journal* 33: 44-45.
- Schategger S (2006) Sustainability Accounting and Reporting: Development, Linkages and Reflection. *Sustainability Accounting and Reporting* Volume 21: 1-33.
- Seçkin E (2009) Sürdürülebilir Gelişme ve Kalkınma. *Kurumsal Yönetim Dergisi* 7: 26-27.
- Shields DJ, Solar SV (2007) Parallels in Government and Corporate Sustainability Reporting. *BHM Berg- und Hüttenmännische Monatshefte* 152(12): 397-402.

- Shrivastava P, Hart S (1995) Creating Sustainable Corporations. *Business Strategy and the Environment* 4: 154-165.
- Signitzer B, Prexl A (2008) Corporate Sustainability Communications: Aspects of Theory and Professionalization. *Journal of Public Relations Research* 20 (1): 1-19.
- Someren TCRV (1995) Sustainable Development And The Firm: Organizational Innovations And Environmental Strategy. *Business Strategy And The Environment* 4: 23-33.
- Songur HM (1995) *Mahalli İdarelerde Performans Ölçümü* (Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara).
- Soubbotina TP (2004) *Beyond Economic Growth an Introduction to Sustainable*. World Bank, USA.
- Suchman MC (1995) Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches. *Academy of Management Review* 20 (3): 571-610.
- Sünnetçioğlu S (2013) Sürdürülebilirlik Kapsamında Yiyecek ve İçecek İşletmelerindeki Uygulamalar: İzmir'deki Restoran İşletmelerinin Sürdürülebilir Restoran İşletmeciliği Kavramına Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Şimşek MŞ (2003) *İşletme Bilimlerine Giriş* (Eğitim Kitabevi, Konya).
- Şimşek MŞ (2009) *İşletme Bilimlerine Giriş* (Adım Matbaacılık, Konya).
- Şimşek MŞ, Akgemci T, Çelik A (2003) *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış* (Adım Matbaacılık, Konya).
- Tatoğlu F (2012) *Panel veri ekonometrisi: Stata uygulamalı* (Beta, İstanbul)
- Tavşancıl E, Aslan E (2001) *İçerik analizi ve uygulama örnekleri* (Epsilon Yayınları, İstanbul).
- Tek ÖB, Özgül E (2005) *Modern Pazarlama İlkeleri* (Birleşik Matbaacılık, İzmir).
- Thomas MJ (1995) Instrumental Stakeholder Theory: A Sythesis of Ethics and Economics. *Academy of Management Review* 20: 404-437.
- Tıraş HH (2012) Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi* 2: 57-73.

- Tokgöz N, Önce S (2009) Şirket Sürdürülebilirliği: Geleneksel Yönetim Anlayışına Alternatif. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi* 1: 259-261.
- Tonush Z, Tez HY (2013) Farklı Paydaşların Kurumsal İtibarı Değerlendirmelerindeki Farklılığın Sosyal Ve Finansal Performans Algılarıyla İlişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35: 185-198
- Top M, Yıldırım HH (2000) TCDD Ankara Hastanesi'nde Maliyet-Performans Analizi: 1996 Yılı Verilerine Dayalı Bir Uygulama. *I. Ulusal Sağlık İdaresi Kongresi*.
- Top S, Öner A (2008) İşletme Perspektifinden Sosyal Sorumluluk Teorisinin İncelenmesi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 4(7): 97-110.
- Torlak Ö (2003) *Pazarlama Ahlakı: Sosyal Sorumluluk Ekseninde Pazarlama Kararları ve Tüketici Davranışlarının Analizi* (Beta Yayınevi, İstanbul).
- Tsoutsoura M (2004) Corporate Social Responsibility And Financial Performance <http://escholarship.org/uc/item/111799p2> (04.07.2017).
- Tütüncü Ö (2008) SA8000 Sosyal Sorumluluk Standardı İle İş Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10(2): 169-199.
- Tüzüntürk S (2007) Panel veri modellerinin tahmininde parametre heterojenliğinin önemi: Geleneksel Phillips Eğrisi Üzerine Bir Uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 21(2): 1-14.
- Uğur A (2009) Hisse senedi getirilerinin panel veri analizi ile tahmini: İstanbul menkul kıymetler borsasında inceleme. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya
- Ural ZG (2013) Kurumsal iletişim Çalışmalarının Sürdürülebilirliği Açısından Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamaları. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.
- Uragun M (1993) Maliye Muhasebesi ve Mali Tablolar (Üretim Basımevi, Ankara).
- Usta Ö (2011) İşletme Finansı Ve Finansal Yönetim (DetayYayıncılık, Ankara).

- Welford R (1998) Towards Sustainable Production and Consumption: A Literature Review and Conceptual Framework for The Service Sector. *Eco-Management and Auditing* 5: 38-56.
- Wilson M (2003) Corporate Sustainability: What is It and Where does It Come from? *Ivey Business Journal*. 1-5.
- Yavuz VA (2010) Sürdürülebilirlik Kavramı ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7(14): 63–86.
- Yelkikalan N, Aydın E (2010) Aile İşletmelerinin Yaşamlarını Sürdürebilmesinde Sonraki Kuşakların Duygusal Sahiplik Algılamasının Rolü ve Önemi: Türkiye’deki Kıdemli İşletmeler Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi* 8(2): 86.
- Yıldız Ş, Karaca N (2011) Stratejik yönetim bakış açısıyla bütünleşik faaliyet tabanlı maliyetleme ve ekonomik katma değer sistemi. *Muhasebe ve Finansman Öğretim Üyeleri Derneği (MUFAD)*.
- Yılıgör AG (2005) İşletme Performansının Değerlendirilmesinde Ekonomik Katma Değer (EVA) ve Piyasa Katma Değeri (PVA) Yöntemleri ve Bu Yöntemlerin Hisse Senedi Getirilerini Açıklama Gücünün İncelenmesi: İMKB 100 Örneği. *Ankara*.
- Yükçü S, Atağan G (2010) TOPSIS Yöntemine Göre Performans Değerleme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* S: 44.
- Zoroğlu E (2001) Sosyal Sorumluluk Kavramı: Türk Otomotiv Sektöründe Sosyal Sorumluluk Uygulamaları. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- www.worldbank.org. Dünya Bankası Web Sitesi (04.07.2017).

EKLER

Ek 1: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İşletmeler

KASIM 2016 – EKİM 2017 DÖNEMİ:

1	ADEL	ADEL KALEMCİLİK	20	PETKM	PETKİM
2	AKSEN	AKSA ENERJİ	21	SAHOL	SABANCI HOLDİNG
3	AEFES	ANADOLU EFES	22	SISE	ŞİŞE CAM
4	ARCLK	ARÇELİK	23	TATGD	TAT GIDA
5	ASELS	ASELSAN	24	TAVHL	TAV HAVALİMANLARI
6	BRISA	BRİSA	25	TKFEN	TEKFEN HOLDİNG
7	CCOLA	COCA COLA İÇECEK	26	TOASO	TOFAŞ OTO. FAB.
8	DOHOL	DOĞAN HOLDİNG	27	TUPRS	TÜPRAŞ
9	DOAS	DOĞUŞ OTOMOTİV	28	THYAO	TÜRK HAVA YOLLARI
10	EREGL	EREĞLİ DEMİR CELİK	29	TTKOM	TÜRK TELEKOM
11	FROTO	FORD OTOSAN	30	TTRAK	TÜRK TRAKTÖR
12	GLYHO	GLOBAL YAT. HOLDİNG	31	TCELL	TURKCELL
13	ISGYO	İŞ GMYO	32	ULKER	ÜLKER BİSKÜVİ
14	KCHOL	KOÇ HOLDİNG	33	VESTL	VESTEL
15	KORDS	KORDSA GLOBAL	34	VESBE	VESTEL BEYAZ EŞYA
16	MGROS	MİGROS TİCARET	35	ZOREN	ZORLU ENERJİ
17	NETAS	NETAŞ TELEKOM.			
18	OTKAR	OTOKAR			
19	PGSUS	PEGASUS			

Ek 2: Panel Veri En Küçük Kareler Analizi Program Çıktıları

Dependent Variable: KAR
Method: Panel Least Squares
Date: 06/22/17 Time: 13:35
Sample: 2011 2016
Periods included: 6
Cross-sections included: 35
Total panel (balanced) observations: 210

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
M__TERI	0.101708	0.345895	0.294043	0.7690
PAYDA_	-2.013440	1.559478	-1.291099	0.1981
RISK_Y_NETIMI	9.291218	1.810928	5.130639	0.0000
S_RD_R_LEBILIRLIK	-1.278183	0.556617	-2.296342	0.0227
TOPLUM	-2.743353	1.193155	-2.299243	0.0225
YENILIK	2.399928	2.109925	1.137447	0.2567
_EVRE	1.103349	0.529209	2.084901	0.0383
_AL__AN	1.846390	0.411426	4.487783	0.0000
R-squared	0.065236	Mean dependent var		500.9713
Adjusted R-squared	0.067524	S.D. dependent var		34.79207
S.E. of regression	288.0162	Akaike info criterion		14.20126
Sum squared resid	16756574	Schwarz criterion		14.32877
Log likelihood	-1483.132	Hannan-Quinn criter.		14.25281
Durbin-Watson stat	0.473614			

Dependent Variable: LIQUIT
Method: Panel Least Squares
Date: 06/22/17 Time: 13:42
Sample: 2011 2016
Periods included: 6
Cross-sections included: 35
Total panel (balanced) observations: 210

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
M__TERI	0.135623	0.461192	0.294071	0.7690
PAYDA_	-2.684417	2.079299	-1.291020	0.1982
RISK_Y_NETIMI	12.38841	2.414564	5.130700	0.0000
S_RD_R_LEBILIRLIK	-1.704253	0.742154	-2.296361	0.0227
TOPLUM	-3.657834	1.590869	-2.299267	0.0225
YENILIK	3.199825	2.813225	1.137422	0.2567
_EVRE	1.471150	0.705610	2.084933	0.0383
_AL__AN	2.461813	0.548566	4.487722	0.0000
R-squared	0.062846	Mean dependent var		667.9630
Adjusted R-squared	0.065813	S.D. dependent var		46.37160
S.E. of regression	384.0206	Akaike info criterion		14.77662
Sum squared resid	29789302	Schwarz criterion		14.90413
Log likelihood	-1543.545	Hannan-Quinn criter.		14.82817
Durbin-Watson stat	0.473606			

Dependent Variable: MALI
Method: Panel Least Squares
Date: 06/22/17 Time: 13:47
Sample: 2011 2016
Periods included: 6
Cross-sections included: 35
Total panel (balanced) observations: 210

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
M_TERI	-0.024290	0.041632	-0.583435	0.5603
PAYDA_	-0.334498	0.170886	-1.957437	0.0517
RISK_Y_NETIMI	-0.141690	0.220364	-0.642985	0.5210
T	0.248056	0.002101	118.0621	0.0000
TOPLUM	0.032891	0.144981	0.226864	0.8208
YENILIK	0.170898	0.255892	0.667851	0.5050
_EVRE	-0.025784	0.063094	-0.408658	0.6832
_AL__AN	0.092766	0.051931	1.786344	0.0755

R-squared	0.069150	Mean dependent var	500.9713
Adjusted R-squared	0.040493	S.D. dependent var	34.79207
S.E. of regression	34.87015	Akaike info criterion	9.978490
Sum squared resid	245617.3	Schwarz criterion	10.10600
Log likelihood	-1039.741	Hannan-Quinn criter.	10.03004
Durbin-Watson stat	1.239859		

Dependent Variable: FAAL
Method: Panel Least Squares
Date: 06/22/17 Time: 13:50
Sample: 2011 2016
Periods included: 6
Cross-sections included: 35
Total panel (balanced) observations: 210

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
M_TERI	0.126371	0.345981	0.365255	0.7153
PAYDA_	-1.681445	1.559867	-1.077941	0.2823
RISK_Y_NETIMI	9.515077	1.811380	5.252945	0.0000
S_RD_R_LEBILIRLIK	-1.296650	0.556756	-2.328938	0.0209
TOPLUM	-2.800106	1.193453	-2.346223	0.0199
YENILIK	2.244611	2.110451	1.063570	0.2888
_EVRE	1.139661	0.529341	2.152980	0.0325
_AL__AN	1.767479	0.411528	4.294913	0.0000

R-squared	0.0467972	Mean dependent var	503.3750
Adjusted R-squared	0.0453118	S.D. dependent var	0.427976
S.E. of regression	288.0880	Akaike info criterion	14.20176
Sum squared resid	16764928	Schwarz criterion	14.32927
Log likelihood	-1483.185	Hannan-Quinn criter.	14.25331
Durbin-Watson stat	0.462997		

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı: Bahşende TAŞDEMİR

Uyruğu: T.C.

Doğum Yeri ve Tarihi: Kayseri 30.03.1990

E-posta: bahsendemucuk@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	01.07.2012

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2011 Yaz Dönemi	Halkbank	Stajyer
2015-2017	Fibabanka	Finansal Hizmetler Yöneticisi

YABANCI DİL: İngilizce